

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

LAU 370 - Examensarbete för lärarutbildningen.

RÖSTER FRÅN TÄCKTA ANSIKTEN

TANKAR OCH ERFARENHETER FRÅN NIQABBÄRANDE
KVINNOR I SVERIGE OCH DERAS SYN PÅ
FÖRBUDSDEBATTEN.

VOICES FROM COVERED FACES

THOUGHTS AND EXPERIENCES OF NIQAB WEARING WOMEN IN SWEDEN AND
THEIR VIEWS ON THE CURRENT PROHIBITION DEBATE.

Författare: Ann-Cathrine Andersson och Louise Backelin
Handledare: Göran Larsson
Examinator: Henrik Bogdan
Ämne: Religionsvetenskap
Termin: HT 2010
Rapportnummer: HT10-1150-16

ABSTRACT

This study is based on the debate in Sweden over the past two years about a possible ban on face veils in schools, workplaces and public spaces. The aim of this paper is to shed light on one perspective that is often overlooked in this debate: that of the women who actually wear the face veil. Our study is based on conversational interviews with five women who are currently wearing, or have been wearing, face veils. We have also studied the debate in the Swedish national press and summarized their arguments for and against a ban on face veiling.

For the purposes of this paper three overarching themes were investigated: Firstly we investigated the theological and internal Islamic debate on face veiling. Secondly, we focused on the debate surrounding a possible ban in the Swedish media. Our third focus is the women we have interviewed, and how their views relate to those expressed in the previous two realms.

The primary questions to be answered in this study are:

- How do the women we have interviewed motivate their wearing of the face veil?
- What arguments were put forward in the debate on a possible ban on face veils in Swedish national press during the periods: 2009-09-20 – 2009-10-31 and 2010-08-01 – 2010-08-31? (These dates correspond with statements by various politicians favoring a ban, and with a report made to the Discrimination Ombudsman by a woman who wear the face veil. Two events that made the debate about a possible ban particularly topical.)
- How do the women we have interviewed relate to the arguments put forward in the debate on the possible ban on face veils in Swedish national press?

The five women we have interviewed were all born and raised in Sweden, and four out of five converted to Islam in their late teens or early twenties. We have found in this study that the women have various different motivations for their wearing of the face veil. Their interpretations and readings of the sources in Islam (The Quran and sunna) support their view that the face veil is a desirable practise within Islam. The women also points to the wearing of the face veil as enhancing their relationship with God. As previous research has shown, the veil is an important part in constructing a new religious identity as a Muslim woman. But the face veil cannot be reduced to a mere statement of a new religious identity; the spiritual reasons are a significant part of why these women wear the face veil. All the women stress the fact that they have made the decision to wear the face veil of their own free will, some to the vexation of their families.

The women we have interviewed find the arguments favouring a ban (such as difficulties of communication, the face veil as a sign of gender inequalities and extremism etc.) to be superficial and often without grounds. The pro-ban arguments put forward in the debate voice concerns that the women themselves do not relate to. It seems clear that the debate attributes more meaning and symbolism to the veil and the women who wear it, than it can possibly contain, and the women relate to, such as Islamic extremism, the threat of the “other”, anti democratic values etc.

We concluded our study with an analysis concerning the practical implementation of a face veil ban including the ways in which the women felt it would compromise their participation in public life and higher education. We found that those women now studying on campus would not compromise their face veiling in a way that would mean showing their face to men on campus.

Since this is the first study of its kind in Sweden, it is an important contribution to both Swedish and European studies on the practice of face veiling and the views of the women who wear it. It sheds light on the ways in which women’s lives are affected by current political discussions of the ban of face veil in public places, and what the possible outcome of such a ban might entail for the women themselves. The study shows the importance of grounding political discussion in a dialogue with the women concerned.

KEY WORDS: face veil, niqab, ban, debate, education, Quran, sunna, salafi, converts, projected identities, Islamic extremism.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract	1
1. INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Definiering av begrepp	7
1.3 Disposition	7
1.4 Syfte & frågeställningar	9
1.1.4 Syfte	9
1.2.4 Frågeställningar	9
2. METOD	10
2.1 Debatt- & argumentationsstudie	10
2.1.1 Avgränsning	10
2.2 Samtalsintervju	12
2.2.1 Urval	13
2.2.2 Etisk problematisering	15
2.2.3 Transkribering	17
3. TIDIGARE FORSKNING	18
3.1 Tidigare forskning - Del ett	18
3.1.1 Historisk överblick	18
3.1.2 Inomislamisk Debatt	21
3.2 Tidigare forskning - Del två	25
3.2.1 Debatt om & reglering av ansiktsslöjan i Europa	25
3.3 Tidigare forskning – Del tre	28
3.3.1 Studier med fokus på kvinnor som bär ansiktsslöja	28
4. TEORI	33
4.1 Teori – Del ett	33
4.1.1 Slöjan som symbol	33
4.2 Teori – Del två	35
4.2.1 Teoretiska perspektiv på debatten	35
4.3 Teori – Del tre	36
4.3.1 Identitet	36
4.3.2 Konvertering & identitet	37
5. RESULTAT	39
5.1 Hur motiverar de kvinnor vi intervjuat sin ansiktsslöja?	40
5.1.1 Teologisk motiv	41
5.1.1.1 Kvinnornas positionering inom islam	41
5.1.1.2 Ansiktsslöjan obligatorisk eller inte	42
5.1.1.3 Tolkningar av koranverser	44
5.1.1.4 Profetens fruar som förebilder	45
5.1.2 Personliga motiv till & upplevelser av att bära ansiktsslöja	46
5.1.2.1 Identitet & tillhörighet	46

5.1.2.2	<i>Andlighet & relation till Gud</i>	47
5.1.2.3	<i>Relation till omgivningen</i>	48
5.1.2.4	<i>Ansiktsslöjan som självständigt val</i>	49
5.2	Debatt- & argumentationsstudien	52
5.2.1	Argumenten	56
5.2.1.1	<i>För ett generellt förbud</i>	56
5.2.1.2	<i>För ett förbud i skola & på arbetsplatser, men mot förbud på allmän plats</i>	58
5.2.1.3	<i>Mot förbud</i>	61
5.2.1.4	<i>Neutrala tidningstexter</i>	64
5.3	Kvinnornas tankar om förbudsdebatten i svensk storstadspress	66
5.3.1	Ansiktsslöja i skola & på arbetsplatser	66
5.3.2	Ansiktsslöja som symbol för kvinnoförtryck?	71
5.3.3	Ansiktsslöjan som symbol för extremism?	76
5.3.4	Koranen & ansiktsslöjan	78
5.3.5	Ansiktsslöjan på allmän plats	79
5.3.6	Argument mot ett förbud	79
6.	ANALYS	82
6.1	Teologiska motiv	82
6.1.1	Ansiktsslöjan i muslimska miljöer & forum	82
6.1.2	Ansiktsslöjan i relation till Koranen & sunna	84
6.1.3	Slutsats analys – Teologiska motiv	85
6.2	Personliga motiv	85
6.2.1	Identitet & tillhörighet	85
6.2.2	Valfrihet	87
6.3.2	Slutsats analys – Personliga motiv	88
6.3	Kvinnornas tankar om förbudsdebatten i svensk storstadspress	89
6.3.1	Ansiktsslöja i skola & på arbetsplatser	89
6.3.2	Multipla & singulära identiteter, uppdelningar i ”vi” & ”dem”	91
6.3.3	Ansiktsslöjan som symbol för kvinnoförtryck?	93
6.3.4	Ansiktsslöjan som symbol för extremism?	96
6.3.5	Slutsats analys – Kvinnornas tankar om förbudsdebatten i svensk storstadspress	97
7.	KONSEKVENSPANALYS	98
8.	SAMMANFATTNING & AVSLUTANDE REFLEKTIONER	102
8.1	Sammanfattning	102
8.2	Avslutande reflektioner	104
9.	KÄLLOR	106
Bilagor		
Bilaga 1:	Diskrimineringsombudsmannens beslut i fallet Alia Khalifa	111
Bilaga 2:	Ord- och begreppslista	114
Bilaga 3:	Illustrationer – olika typer av slöja	116

Bilaga 4: Staffan Danielsson och Lennart Petterssons motion till riksdagen _____	118
Bilaga 5: Alia Khalifas debattartikel _____	120
Bilaga 6: Sammanställning av tidningstexter _____	122
Bilaga 7: Intervjuexemplar - argument för och mot ett förbud av ansiktsslöja _____	124
Bilaga 8: Intervjuguide _____	126
Bilaga 9: Mohammed Knut Bernströms översättning av verser i Koranen som rör kvinnans klädsel _____	127

Tabeller

Tabell 1: Antal kvinnor som bär ansiktsslöja i utvalda europeiska länder _____	29
Tabell 2: Antal publiceringar och deras placering. Period ett: 2009-09-20 till 2009-10-31 _____	54
Tabell 3: Antal publiceringar och deras placering. Period två: 2010-08-01 till 2010-08-31 _____	54
Tabell 4: Tidningstexternas åsiktspositionering under de två perioderna _____	55

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Vad tänker du när du ser en kvinna med niqab? Varför tror du att hon täcker sitt ansikte?

En av de kvinnor vi intervjuat skrev följande på sin blogg, angående diskussionen om niqab i svensk media:

När andra, för det mesta helt eller delvis oinsatta i ämnet, ska försöka förklara varför kvinnor i Sverige klär sig i niqab så känns det alltid som om påståendena slår mot en som en fet pimp slap. Vi gör det för att ”behaga våra män”, vi ”söker hårdare regler” eller så faller vi helt enkelt för fanatism. ... Det hade nog varit klokt om man stannade upp och faktiskt frågade muslimska kvinnor varför de klär sig i slöja eller niqab, istället för att komma med en massa antaganden som inte har någon som helst grund förutom de egna fördomarna.
(Inlägg av ”Smurfburkan” på bloggen *Inuti burkan*¹)

Denna uppsats tar sin utgångspunkt i den debatt som förts i flera europeiska länders media och styrande organ de senaste åren, om ett eventuellt förbud mot niqab och burqa i skolor, på arbetsplatser och offentliga platser. En debatt som bland annat har utmynnat i ett förbud mot ansiktsslöja på offentlig plats i Frankrike. Förbudet i Frankrike trädde i kraft den sjunde oktober 2010 då författningsdomstolen gav lagen klartecken, en lag som sägs försvara kvinnors rättigheter (”Sista hindret för burkalag undanröjt”, 2010).² Debatten om ett liknande förbud blev aktuell även i Sverige när Alia Khalifa, för snart två år sedan, anmälde sin skola till Diskrimineringsombudsmannen (DO) när hon inte fick fortsätta sin utbildning till barnskötare, på grund av att hon bar ansiktsslöja. DO kom med sitt beslut i ärendet under vårt arbetes gång, den 30:e november 2010, där DO Katri Linna slår fast att ett niqabförbud skulle strida mot diskrimineringslagen.³

En del läsare kanske redan här suckar och tänker ”Åh nej, inte ännu ett inlägg i denna uttjatade slöjdebatt”. Och ja, det finns en problematik här: Bidrar vi med denna uppsats till ett ökat fokus på en fråga som redan fått oproportionerligt mycket uppmärksamhet? Har vi inte haft nog med slöj- och niqabdebatter? Finns det något mer att säga?

¹ <http://inutiburkan.wordpress.com/2010/12/02/varfor-kvinnor-tar-pa-sig-niqab/> Hämtad den 20 december 2010.

² <http://www.dn.se/nyheter/varlden/sista-hindret-for-burkalag-undanrojt> Hämtad den 4 januari 2010.

³ För DOs beslut i fallet Alia Khalifa, se Bilaga 1.

I Sverige har vi läst och hört många människor tycka till i frågan om den ansiktstäckande slöjans existensberättigande. Både i media och i vår omgivning har frågan debatterats livligt. Alla har en åsikt. Det har handlat om Alia Khalifas fall, om diverse politikernas utspel men också om den ansiktstäckande slöjan över lag. En sak är tydlig: många människor har starka åsikter om detta ämne, och (vilket kanske är ännu tydligare) med mycket skiftande grad av saklighet. Men hur många röster har egentligen hörts från de kvinnor som faktiskt bär niqab, utöver Alia Khalifa? Inte så många. Vilka är det egentligen vi talar om, och vad har de att säga i frågan?

Vi vill med denna studie lyfta fram några röster från de kvinnor som bär niqab. Vilka är de, och vad ledde dem fram till beslutet att en dag täcka sitt ansikte och sin kropp utanför hemmet? Vilken är deras syn på förbudsdebatten som förs, och de argument som läggs fram? Det saknas studier av detta slag i Sverige vilket gör vår uppsats högst relevant. Vår studie belyser hur dessa kvinnors liv påverkas av aktuella politiska diskussioner angående förbud av ansiktsslöja, och vad ett sådant förbud skulle innebära för kvinnorna själva. Studien visar på vikten att förankra den politiska diskussionen i en dialog med de berörda kvinnorna.

Vår uppsats har ett delat fokus då den är en interdisciplinär examensuppsats på lärarutbildningen. Vi har båda inriktningen religionsvetenskap för att undervisa grundskolans senare åldrar och på gymnasiet eller motsvarande. Vi skriver med ett religionsvetenskapligt fokus samtidigt som vi belyser en diskussion som är, och har varit, högst aktuellt i det svenska utbildningssystemet. Vi ser denna uppsats som ett underlag för bland annat skolpersonal som på olika sätt kan komma i kontakt med denna typ av diskussioner.

Vi vill rikta ett varmt tack till alla er som på olika sätt hjälpt oss att genomföra denna studie. Speciellt till de fem kvinnor som så generöst delat med sig av sina berättelser och tankar i de intervjuer denna studie är beroende av. Utan Er hade denna studie inte varit möjlig. Vi vill även rikta ett särskilt tack till vår handledare Göran Larsson, vars konstruktiva kritik och uppmuntrande engagemang betytt mycket för oss och uppsatsens kvalitet.

1.2 DEFINIERING AV BEGREPP

I vår studie förekommer en rad begrepp som kan vara nya för läsaren. Vi bifogar därför en lista med ordförklaringar för att underlätta läsningen.⁴

Vi väljer att från och med nu begränsa oss till ett begrepp när det gäller den heltäckande slöja som kvinnorna bär: ”ansiktsslöja”. Vi har valt detta begrepp dels på grund av att vi till stor del studerat litteratur på engelska där man använder begreppet ”face veil”, ”ansiktsslöja” känns då som ett lämpligt alternativ på svenska. Dels har vi valt begreppet ”ansiktsslöja” då vi anser det beskriva vad det faktiskt är: en slöja som täcker ansiktet. Alternativet ”ansiktstäckande” slöja upplever vi vara något klumpigt, samt att begreppet ”niqab” kan upplevas mer laddat än exempelvis ”ansiktsslöja”. I citat från samtalen med kvinnorna samt citat från tidningar används en rad olika begrepp såsom *niqab* (vilket kvinnorna själva använder), ansiktstäckande slöja, *burqa* etcetera.⁵ I all övrig text skriven av oss använder vi begreppet ”ansiktsslöja”. Det är viktigt för läsaren att notera att när vi enbart använder ordet ”slöja” avser vi *hijab*.

Vi vill också uppmärksamma att begreppet ”burqa” ofta används i den svenska förbudsdebatten. Det finns dock, enligt vår vetskap, inga dokumenterade fall där kvinnor bär eller har burit burqa i Sverige, vilket gör begreppet missvisande i en debatt som rör Sverige. Vilket gör ”burqa” som begrepp irrelevant för en studie som denna.

1.3 DISPOSITION

Vår studie har tre övergripande fokus vilka korresponderar med våra tre frågeställningar: den teologiska och inomislamiska diskussionen om ansiktsslöjan, debatten i media angående ett eventuellt förbud av ansiktsslöja samt de kvinnor vi intervjuat och hur de ställer sig till de föregående punkterna.

Studiens tidigare forskning och teori är uppbyggd i tre delar utifrån dessa tre fokus:

Den första delen ger en historisk bakgrund. För att kunna sätta in svaren från de kvinnor vi intervjuat i ett sammanhang, behövs en historisk bakgrund samt utdrag från den

⁴ För ordlista, se Bilaga 2.

⁵ För illustrationer av olika typer av slöja se Bilaga 3.

internationella forskningen om islam och kvinnans klädsel. En inblick i den inomislamiska diskussionen kring vad som anses vara lämplig klädsel för kvinnor inom islam är också viktig. Denna del kommer delvis att ha ett teologiskt fokus. Detta för att illustrera att de kvinnor vi intervjuat och deras resonemang kring ansiktsslöjan är en del i en islamisk kontext som är långt ifrån enig.

Den andra delen kommer att fokusera på den debatt som förts i Sverige angående ett eventuellt förbud av ansiktsslöja. Vi vill sätta in den svenska debatten i en europeisk kontext, samt belysa hur andra europeiska länder hanterar frågan på institutionell och juridisk nivå. För att få en uppfattning om hur debatten sett ut i Sverige har vi valt att göra en debatt- och argumentationsstudie, i vilken vi granskat tidningstexter och sammanfattat de för- och motargument som läggs fram. Då det offentliga samtalet dominerats av icke-muslimer samt att få röster har hörts från de kvinnor som bär ansiktsslöja, anser vi det vara relevant att lyfta fram några av dessa.

Den tredje delen av tidigare forskning och teori kommer att bestå av studier utförda i andra europeiska länder med fokus på utbredning, vilka kvinnor som bär ansiktsslöja, hur de motiverar sin klädsel etcetera. I denna del fokuserar vi på generella identitetsteorier samt teorier som berör identitetskonstruktion bland annat i samband med konvertering.

När det gäller analys och resultat kommer vi att presentera resultatet i enlighet med studiens tre över gripande fokus (se föregående sida).

Eftersom vi är lärarstudenter är vi även intresserade av hur ett eventuellt förbud skulle påverka dessa kvinnors val eller ickeval av högre utbildning (här avses eftergymnasial utbildning). Vi kommer därför att avsluta vår analys med en konsekvensanalys där vi, utifrån våra informanternas svar, analyserar vilka konsekvenser ett förbud skulle innebära för dessa kvinnor och deras deltagande i högre utbildning.

Vi är medvetna om att detta blir en omfattande studie, men vi anser att dessa delar kompletterar varandra samt ger läsaren en god bakgrund till och överblick över debatten om ett eventuellt förbud mot ansiktsslöjan samt den kontext som denna debatt förs i. Vår studie tar på detta sätt både ett makro-, meso- och mikroperspektiv: den svenska debatten studeras

och sätts in i en internationell kontext, samtidigt som vi belyser den inomislamiska diskussionen om ansiktsslöjan och lyfter fram några röster från kvinnor som själva bär den.

1.4 SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

1.4.1 SYFTE

Det övergripande syftet med vår studie är att belysa en sida av debatten, angående ett eventuellt förbud av ansiktsslöja, som inte så ofta kommer fram: de kvinnor som själva bär ansiktsslöja. Vi vill lyfta fram dessa kvinnors erfarenheter, argument, tankar och reflektioner kring varför de bär ansiktsslöja och ställa det i relation till den inomislamiska debatten om ansiktsslöjan. Vi kommer även att studera hur debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöja förts i Sverige, och se vilka argument som lyfts fram för respektive mot ett sådant förbud. Denna svenska debatt kommer vi även att sätta in i ett internationellt sammanhang. Vi vill sedan ta reda på hur kvinnorna ställer sig till de argument som lyfts fram i den svenska debatten om ett eventuellt förbud, bland annat i skola och utbildningsväsende. På detta sätt vill vi visa på vikten av att förankra den politiska diskussionen i en dialog med de berörda kvinnorna.

Studien har relevans för oss som blivande lärare, och ett syfte med studien är att ge underlag för personer, till exempel skolpersonal, som på olika sätt kan komma i kontakt med denna typ av diskussioner. Vi vill poängtera att vi inte gör någon ansats att tala om vad som är ”rätt” eller ”fel” utan vill tillhandahålla mer information i en fråga där det inte gjorts tillräckligt med efterforskningar.

1.4.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur motiverar de kvinnor vi intervjuat att de bär ansiktsslöja?
- Vilka argument lades fram i debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöjan i svensk storstadspress under perioderna 2009-09-20 – 2009-10-31 och 2010-08-01 – 2010-08-31?⁶
- Hur ställer sig de kvinnor vi intervjuat till de argument som läggs fram i debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöja i svensk storstadspress?

⁶ En förklaring av vad som avses med ”storstadspress” återfinns i avsnitt 2.1.1.

2. METOD

De metoder vi valt att använda oss av är kvalitativ samtalsintervju, samt en debatt- och argumentationsstudie där vi studerat förbudsdebatten i svensk storstadspress.

2.1 DEBATT- & ARGUMENTATIONSSTUDIE

Syftet med tidningsundersökningen är att få en bild av hur debatten förts i svensk storstadspress angående ett eventuellt förbud av ansiktsslöja, för att på så sätt kunna ställa bättre frågor till de kvinnor vi intervjuat. För att få en inblick i den svenska debatten har vi valt att lyfta fram argument ur svensk storstadspress för, respektive mot, ett eventuellt förbud mot ansiktsslöja i skola, på arbetsplatser och i vissa fall även på allmän plats. Dessa argument har vi sedan presenterat för de kvinnor vi intervjuat som analyserat och kommenterat dem utifrån sina perspektiv.

2.1.1 AVGRÄNSNING

Vi har valt att avgränsa antalet tidningstexter genom att göra två tidsbegränsade ”press-sök” på databasen för svenska dagstidningar mediarkivet.se. Avgränsningarna är gjorda så att de sammanfaller med två händelser som gjorde debatten om ett eventuellt förbud mot ansiktsslöja särskilt aktuell.

Den ena händelsen är när de båda centerpartisterna Staffan Danielsson och Lennart Pettersson lämnade in sin motion, med titeln *Användningen av burka eller niqab*, till riksdagen den 25e september 2009.⁷ I denna motion argumenterar Danielsson och Pettersson för ett lagstadgat generellt förbud av ansiktsslöja, det vill säga ett förbud på arbetsplatser, skolor och offentlig plats. Strax innan detta, den 20e september, publicerades även Alia Khalifas debattartikel *Förbjud mig inte att vara mig själv* i GT, Kvällsposten och Expressen⁸. Dessa två händelser gjorde att debatten om ansiktsslöja tog fart i slutet av september och in i oktober år 2009.

Den andra händelsen som vi valt att avgränsa ”press-söket” till, handlar om utbildningsminister Jan Björklunds uttalande i radioprogrammet *PI Morgon* den fjärde

⁷ För motionen *Användningen av burka eller niqab*, se Bilaga 4.

⁸ För debattartikeln *Förbjud mig inte att vara mig själv*, se Bilaga 5.

augusti 2010. I programmet säger Björklund att han vill ge rektorer lagstöd att förbjuda ansiktsslöja i skolan.

Vi har med denna bakgrund valt att avgränsa den första delen av debatt- och argumentationsstudien till perioden från den tjugonde september 2009, då Alia Khalifas artikel publiceras i GT, till den sista oktober, då debatten om Khalifa samt Danielsson och Petterssons motion började avta. Den andra delen av debatt- och argumentationsstudien har vi avgränsat till augusti månad 2010, då Björklund i radioprogrammet *PI Morgon* talar om att han är för ett förbud mot ansiktsslöja i skolan. Många artiklar som debatterar för- och nackdelar med ett eventuellt förbud publiceras under denna månad.

Vi har valt att avgränsa vår sökning till ”storstadspress” vilket är en av Mediearkivets egna sökkategorier och innefattar: *Göteborgs-Posten*, *Svenska Dagbladet*, *GT*, *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Sydsvenskan*, *Kvällsposten* och *Metro*. De sökord vi använde oss av var ”Niqab i skolan” i fritext. Se antal träffar, fördelning av texterna i respektive tidning, samt texternas placering i tidningarna i avsnitt 5.2. Vi är medvetna om att denna avgränsning utesluter många tidningstexter som skulle vara intressanta för vår analys, men vi tror ändå att detta ger oss en bra överblick över hur debatten sett ut samt vilka argument som förekommer.

Vi har sedan gjort en systematisk klassificering där vi placerat in tidningstexterna i fem olika kategorier utifrån vilken åsikt de har angående ett förbud. Dessa kategorier är: 1. För ett generellt förbud. 2. För ett förbud i skola och på arbetsplatser, men mot ett förbud på allmän plats. 3. Mot förbud. 4. Neutrala. 5. Frågan om ansiktsslöja nämns som bisak i texten.⁹ De argument som lyfts fram i respektive åsiktsposition har vi sedan presenterat för kvinnorna för att se vad de anser om dem. Vi har även gjort jämförelser mellan den svenska debatten med debatten om ansiktsslöja i andra europeiska länder.¹⁰

När vi intervjuat kvinnorna fanns inte utrymme att fråga dem vad de tycker om samtliga argument, då de är väldigt många. Vi valde därför att sammanfatta dem i tre grupper:

- Argument för förbud i skolan, men mot förbud på allmän plats.
- Argument för generellt förbud (dvs. på skolor, arbetsplatser och på allmän plats).
- Argument mot förbud.

⁹ För tabell, se avsnitt 5.2.

¹⁰ Se Tidigare forskning avsnitt 3.2.1, samt Teori avsnitt 4.2.1.

De argument vi valde att lyfta fram i de olika argumentgrupperna hade att göra med de återkommande teman som vi såg i tidningstexternas argumentation:

- Skola, pedagogik och kommunikation.
- Profession kontra konfession
- Jämställdhet
- Demokratiska fri- och rättigheter.
- Fundamentalism och extremism.

Dessa argument sammanställde vi och hade med i pappersform vid intervjutillfällena så att kvinnorna skulle kunna se argumenten tydligt och kunna läsa dem flera gånger.¹¹

2.2 SAMTALSINTERVJU

Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud skiljer, i *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (Esaiasson m.fl., Kapitel 13, 2001), på kvantitativa frågeundersökningar och kvalitativa samtalsintervjuer. De menar att samtalsintervjuer ger möjligheter till samspel och interaktion mellan forskare och intervjuperson. De stora fördelarna med samtalsintervjuer är flexibiliteten och dynamiken, som är samtalets kärna, att man kan registrera svar som är oväntade samt att det finns möjlighet att ställa följdfrågor som kan fördjupa förståelsen.

Esaiasson med flera skiljer på två olika typer av kvalitativa samtalsintervjuer: informantundersökning och respondentundersökning (Esaiasson m.fl. 2001, s. 252). Informantundersökning är av vittneskaraktär, där den intervjuade skall bidra med information om hur verkligheten ser ut, eller såg ut under en viss period eller vid en viss händelse. Respondentundersökningar är mer inriktade på att studera svarspersonerna själva och deras egna tankar och reflektioner kring ett specifikt ämne. Svarspersonernas uppfattningar i respondentundersökningar kan, till skillnad från svaren vid informantintervjuer, inte sägas vara ”sanna” eller ”falska”. Vi har valt att använda oss av denna typ av undersökning då vi anser att denna metod bäst främjar vårt syfte att lyfta fram kvinnornas egna motiv, resonemang och tankar till varför de bär ansiktsslöja, samt vad de tycker om argumenten som läggs fram i förbudsdebatten. En annan tänkbar metod hade kunnat vara en skriftlig form av frågeundersökning. Vi hade kanske fått svar från fler kvinnor som dessutom hade varit lättare

¹¹ För intervjuexemplar av argumenten, se Bilaga 7.

att analysera. Vi tror dock att den metod vi valt ger oss en bättre kvalitet om än inte lika många svarspersoner.

En aspekt av den kvalitativa samtalsintervjun är att samtalet ofta tar olika riktningar beroende på vem man talar med och hur de intervjuade svarar. Detta innebär att ingen intervju är exakt lik den andra samt att svarspersonerna inte får exakt samma frågor, vilket påverkar svarens jämförbarhet.

När det gäller intervjufrågorna¹² har vi eftersträvat korta frågor som uppmuntrar till långa svar, i enlighet med *Metodpraktikans* rekommendationer (Esaiasson m.fl., 2001, sid. 290). Detta för att få de intervjuade att känna sig motiverade att fritt berätta om sina erfarenheter och tankar, samtidigt som vi sätter vissa ramar för samtalet. Tre av de kvinnor vi intervjuat bad att få se intervjuguiden innan intervjutillfället vilket de också fick. Intervjuerna kan sägas bestå av två delar som relaterar till våra frågeställningar. Den första delen handlar om kvinnornas relation till islam generellt och ansiktsslöjan specifikt. Den andra delen fokuserar på den svenska förbudsdebatten och hur kvinnorna ställer sig till de för- respektive motargument som lagts fram. De kvinnor vi träffat personligen har själva fått välja en plats som känns bra för dem. Vi har antingen varit i deras eget hem eller på bibliotek, och samtliga intervjuade har godkänt att samtalen spelats in. Före intervjuerna funderade vi på huruvida det skulle påverka intervjun och kommunikationen om kvinnorna hade ansiktsslöjan på sig under samtalet. Detta var aktuellt endast under en halvtimme före avskild lokal kunde användas, och vi upplevde det inte som något problem att intervjua henne trots att vi endast såg ögonen.

2.2.1 URVAL

När det gäller urval har vi tvingats att göra ett slumpmässigt urval och anpassa oss efter tillgänglighetsprincipen. Ett problem med vår studie har varit svårigheten att få kontakt med kvinnor som bär ansiktsslöja, och till en början upptog det en stor del av vår tid. Dels var det svårt rent praktiskt då vi själva inte känner några kvinnor som bär ansiktsslöja. Dels för att denna grupp varit och är utsatt, både i media och privat i mötet med människors reaktioner när de rör sig offentligt. Många är därför av förklarliga skäl tveksamma till att delta i intervjuer. Vi har genom egna kontakter och vänner som vi mött under arbetets gång, försökt få kontakt med kvinnor som bär ansiktsslöja, och det resulterade i en intervju med två kvinnor.

¹² För intervjuguide, se Bilaga 8.

Majoriteten av intervjuerna har vi dock kunnat genomföra efter att vi lade ut ett e-mail på Islamiska Informations-föreningens (IIF)¹³ maillista. Där berättade vi om vår studie och att vi sökte kvinnor med ansiktsslöja för intervjuer. Vi har under arbetets gång förstått att vår förfrågan spridit sig på olika muslimska forum och personliga bloggar. Därmed kan den så kallade ”snöbollsmetoden” appliceras på vårt sätt att få kontakter, då den ena kontakten gett den andra. Vi fick kontakt med åtta kvinnor som var intresserade av att medverka, vilket resulterade i fyra intervjuer med totalt fem kvinnor. En av dem bor inte i Göteborg och vi intervjuade henne via telefon, och även denna intervju spelades in. Vi är medvetna om att det finns en viss skillnad mellan att intervjuas personligen och via telefon, men vi anser inte att detta påverkat karaktären på intervjuerna nämnvärt. Två av kvinnorna vi fick kontakt med har svarat på våra frågor via e-post. Vi har dock valt att bortse från dessa svar i vårt resultat då vi anser att förutsättningarna för de olika intervjuformerna är så olika, samt på grund av att de fem samtalsintervjuer vi genomförde utgjorde ett tillräckligt stort material för en studie av denna storlek. Då vår intervjuguide är utformad för att passa för samtalsintervju märkte vi att det blev svårt att få svar på alla frågor via e-post. Något som eventuellt hade kunnat avhjälpas med ett särskilt utformat frågeformulär för skriftliga intervjuer.

Två av kvinnorna intervjuade vi samtidigt då de upplevde att det kändes bekvämare så. Det skulle kunna vara så att de hade gett oss andra, eller annorlunda svar, om de intervjuats var för sig, men återigen försvarar vi det med tillgänglighetsprincipen. Vid tre av de fyra intervjutillfällena medverkade vi båda två, telefonintervjun genomförde Ann-Cathrine själv. Vi hade från början tänkt avgränsa vår studie till Göteborg men även den ambitionen fick vi släppa, dels på grund av att det till en början var svårt att komma i kontakt med dessa kvinnor, och dels på grund av den begränsade tid vi haft till vårt förfogande. Fyra av de fem kvinnorna är dock boende i Göteborgsområdet.

Vi har sammanlagt intervjuat fem kvinnor. I slutet av vår intervjustudie upplevde vi att vi fick begränsa oss då flera av de kvinnor vi intervjuat erbjöd sig att hjälpa oss med fler kontakter. Med tanke på vår tidsplan och den bearbetning intervjuer kräver, ansåg vi att vi redan hade ett tillräckligt stort material att bearbeta för en uppsats av denna storlek. Inför eventuella fortsatta studier i detta ämne känns det positivt att vi nu etablerat kontakter.

¹³ För information och studie av Islamiska Informationsföreningen, se exempelvis Tove Näckdals uppsats *Islamism, da 'wa eller det sanna islam? En studie av Islamiska informationsföreningen i Göteborg*. Hämtad den 22 december 2010 från: <http://hdl.handle.net/2077/22661>.

2.2.2 ETISK PROBLEMATISERING

De etiska sidorna av en undersökning måste alltid övervägas, och i en studie som denna är det kanske extra angeläget. På flera sätt är det ett känsligt ämne vi har valt, både för dem vi intervjuat och deras anhöriga. De som bär ansiktsslöja har många blickar på sig, både bokstavligen och via media. Det är många runt omkring kvinnorna som har synpunkter och starka åsikter och eventuella uttalanden, exempelvis i en intervju, kan komma att tolkas på sätt som skulle kunna påverka kvinnornas liv negativt. De som kontaktat oss är medvetna om detta men har ändå valt att vara med i vår studie. Flera av de vi intervjuat berättar att de tidigare fått förfrågningar att framträda i media av olika slag, men att de oftast väljer att avböja då de upplever att deras argument ofta snedvrids i debatten.

Dessa kvinnor är som sagt en utsatt grupp både i media och privat, och vi har lagt vikt vid att visa vår ambition att inte missbruka deras förtroende. Samtidigt är det en balansgång mellan att inte äventyra kvinnornas förtroende och att vi belyser deras svar utifrån teoretiska perspektiv. Denna balansgång har inte alltid varit enkel då våra analyser skulle kunna uppfattas som reduktionistiska av kvinnorna själva. De teoretiska perspektiv om till exempel konvertering och identitet som vi applicerar på de tankar, reflektioner och upplevelser som de har kring sin ansiktsslöja, kan kanske kännas främmande för kvinnorna själva.

Innan intervjutillfället har vi informerat kvinnorna om varför vi gör intervjuerna, samt gjort klart för dem att de kommer att ingå i en vetenskaplig studie. De som velat har också fått frågorna i förväg. Vi har också försökt att skapa en känsla av trygghet för svarspersonerna genom att ge insyn i vilka delar av materialet vi valt att lyfta fram, till exempel genom att visa de citat vi velat använda. De har då fått möjlighet att säga nej eller rätta till oklarheter. I de fåtal fall där kvinnorna velat förtydliga eller kommentera citaten vi tagit med, finns detta i fotnoter. Dessutom har vi varit noga med att betona deras rätt till anonymitet. Alla utom en kvinna har valt att vara anonyma, vi har dock valt att ge samtliga fiktiva namn. Frågan om anonymitet är dock problematisk då det handlar om relativt få personer som bär ansiktsslöja i Sverige, vilket gör att de trots anonymitet skulle kunna vara relativt lätta att identifiera. Därför har vi frågat samtliga kvinnor om de efter intervjun velat ta bort personlig information som skulle kunna röja deras identitet. En rättighet som flera av de intervjuade också använt sig av. Uppskattningsvis finns det cirka 100 kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige, enligt undersökningar vid Köpenhamns Universitet (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s 25). De

kvinnor vi talat med menar dock att antalet är mycket högre. De uppskattar att antalet kvinnor som bär ansiktsslöja endast i Göteborgsområdet kan vara mellan 100-200.

De kvinnor vi intervjuat är mellan 20 och 38 år. Därmed har det inte varit aktuellt att söka tillåtelse från målsman för intervjuer. De transkriberingar vi gjort av intervjuerna har vi valt att utelämna från uppsatsen. Dels på grund av omfattningen på över hundra sidor, men även för att vi vill skydda kvinnorna då vi menar att deras identitet skulle kunna röjas när intervjuerna läses i sin helhet, trots att personliga uppgifter anonymiserats. Ytterligare en anledning till att vi valt att utesluta transkriberingarna är att de skulle kunna användas i andra syften än vetenskapliga. Lösryckta ord och sammanklippta meningar kan skapa en felaktig och snedvriden bild av kvinnorna, vilket de själva erfarit.

Möjligheten att generalisera resultaten utifrån dessa fem intervjuer är naturligtvis begränsad. Vår studie är baserad på intervjuer med en liten del av den grupp kvinnor som bär ansiktsslöja, och vi vill poängtera att våra resultat inte nödvändigtvis är representativa för gruppen som helhet. Vår ambition är att lyfta fram några av dessa kvinnors röster som inte så ofta kommer till tals i debatten, inte att leverera några generella slutsatser som kan appliceras på gruppen som helhet.

Vilka kvinnor det är vi intervjuat, och varför vi har kommit i kontakt med just dem är också viktiga frågor som vi måste ställa oss. De som vi har intervjuat är alla födda och uppvuxna i Sverige, talar flytande svenska och flertalet av dem studerar, eller har studerat, vid universitet. När vi pratade med dem som själva studerat på universitet, förstod vi att de var väl insatta i vad det innebär att göra en vetenskaplig studie. De var väl medvetna om skillnaden mellan en vetenskaplig studie och en tidningsartikel.

En annan aspekt av varför vi fått kontakt med just dessa kvinnor, har att göra med vilka vi som gör studien är och vad vi representerar. Vi är två icke-muslimska svenska kvinnor, 27 respektive 30 år, som studerar vid universitet. De "världar" vi har tillträde till begränsas av detta faktum och för vissa personer är det lättare att identifiera sig med oss än för andra. Steget att delta i en studie som denna skulle kunna vara kortare för de kvinnor som själva är födda i Sverige, talar flytande svenska och har haft inblick i universitetsvärlden, än om man inte behärskar språket och inte har någon tydlig bild av vad en vetenskaplig uppsats innebär. Vilka andra kvinnor hade vi kunnat träffa om vi själva var från till exempel Somalia och

pratade flytande somali eller arabiska? Hur hade studien i övrigt påverkats om vi själva också varit muslimer? Det hade kunnat innebära vissa fördelar men kanske även nackdelar. Det finns, enligt de kvinnor vi intervjuat, en ganska stor grupp somaliska kvinnor som bär ansiktsslöja i Göteborg. Flera av de kvinnor vi pratat med har försökt få någon av dessa att ställa upp utan framgång, vilket bland annat motiverades med att de inte ansåg sig behärska språket tillräckligt väl för att ställa upp i en intervju.

Vi vill således poängtera att vi är väl medvetna om att vilka vi är har öppnat vissa dörrar och stängt andra.

Vi är även medvetna om att de vi fått kontakt med är de kvinnor som är beredda att uttrycka sina tankar och åsikter angående sitt bärande av ansiktsslöja, vilket i kombination med det begränsade antalet intervjuer vi gjort, påverkar studiens generaliserbarhet och representativitet.

2.2.3 TRANSKRIBERING

Efter att vi spelat in intervjuerna har vi transkriberat dessa för att sedan kunna analysera kvinnornas svar utifrån teman som framkommer i resultatet. Transkriberingarna har vi försökt hålla så nära det inspelade materialet som möjligt. Med tanke på att det skall vara läsvänligt har vi i vissa fall valt att inte ta med stakningar och upprepningar där vi ansett att det inte påverkar meningen i sin helhet. En transkribering av ett muntligt samtal är svår att göra så den ursprungliga betydelsen bibehålls, med de tonfall och miner som försvinner. När miner eller tonfall varit extra påtagliga har vi skrivit in det i transkriberingen inom parenteser. Ibland kan en min eller ett skratt påverka meningen av det som sägs, ibland till den motsatta betydelsen av vad det talade ordet säger, därmed är det av vikt att även dessa aspekter av ett samtal kommer med i skriften. Vi hoppas att vi kunnat göra rättvisa åt de samtal vi genomfört med de fem kvinnorna. Som vi nämnt tidigare har vi låtit kvinnorna se över och godkänna de citat vi velat använda i vår resultatredovisning.

3. TIDIGARE FORSKNING

Vår översiktliga genomgång av tidigare forskning väljer vi att dela in i tre delar, vilka korresponderar med uppsatsens tre övergripande fokus.¹⁴ Den första delen handlar i huvudsak om slöjan och klädsel för kvinnor i islam. Denna del är en historisk bakgrund tillsammans med utdrag från den internationella forskningen om islam och kvinnans klädsel, samt en inblick i den inomislamiska diskussionen kring vad som kan anses vara lämplig klädsel för muslimska kvinnor. Del två av den tidigare forskningen ger en överblick av debatten angående ansiktsslöja i några europeiska länder, för att på så sätt placera in den svenska debatten i ett större sammanhang. Den tredje delen berör de undersökningar som har gjorts i Frankrike, Danmark och Storbritannien om bärandet av ansiktsslöja. Dessa studerar ansiktsslöjan med fokus på utbredning, vilka kvinnor som bär ansiktsslöja, hur de motiverar sin klädsel etcetera.

3.1 TIDIGARE FORSKNING DEL ETT

3.1.1 HISTORISK ÖVERBLICK

Den danska rapporten *Rapport om brugen av niqab og burka* (2009), handlar om ansiktsslöjor i Danmark och Europa. Rapporten är uppdelad i två delar där den första delen är en religionssociologisk kartläggning av användandet av ansiktsslöja i Danmark samt vilka tendenser som finns i övriga Europa, vilken vi kommer återkomma till i avsnitt 3.3.1.¹⁵ Den andra delen av studien ger en historisk och religionshistorisk översikt över användandet av ansiktsslöja.¹⁶ Författarna visar på hur traditionen att bära ansiktsslöja har existerat länge och är en praxis som är äldre än islam (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 29-30). Till exempel finns det material som visar att kvinnor bar ansiktsslöja i Mesopotamien under det tolfte århundradet före vår tid. Där fastslog en lag att ansiktsslöja endast fick bäras av "förmäma" kvinnor. Ansiktsslöjan var även känd praxis i det antika Grekland. I Gamla

¹⁴ Se avsnitt 1:3 Disposition.

¹⁵ Rapportens första del är skriven av ph.d.-studerande Birgitte Schepeleer Johansen och ph.d. Kate Østergaard under ledning av professor, dr. phil. Margit Warburg vid Institutet för Regionala och Tvärkulturella Studier, Köpenhamns Universitet, 2009.

¹⁶ Rapportens andra del är utförd av kand. mag. Anne Nybo, ph.d.-studerande Iram Nisa Asif, lektor Claus Valling Petersen, adjunkt Daniella Kuzmanovic, stud. mag. Lars Døssing Rosenmeier och ph.d.-studerande Rikke Hostrup Haugbølle under ledning av professor, dr. phil. Jakob Skovgaard-Petersen vid Institutet för Regionala och Tvärkulturella Studier, Köpenhamns Universitet, 2009.

Testamentet nämns en slöja som kan tolkas som ansiktsslöja, detta i samband med att Rebecka för första gången möter Isak:

Och när Rebecka fick se Isak satt hon av och frågade tjänaren: ”Vem är den där mannen som kommer emot oss över fälten?” Tjänaren svarade: ”Det är min husbonde” Då dolde hon sig i sin slöja (Första Mosebok 24:64-65, *Bibel 2000*).

Även i det bysantinska riket förekom ansiktsslöja bland ”förfäma” kvinnor. Under den muslimska abbasidiska dynastin, ca år 750-950, kan ett etablerat mönster av slöjbärande skönjas. Bland de högre samhällsskikten användes ansiktsslöjan för att göra åtskillnad mellan män och kvinnor. En stor del av slavhandeln bedrevs med kvinnor, och slöjans funktion blev då bland annat att markera de icke arbetande kvinnornas status i samhället. Det författarna betecknar som ”klassisk islamisk juridik”, fastslog att det var obligatoriskt för kvinnor att bära ansiktsslöja under färd på offentlig plats (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 30). Från slutet av 1800-talet tog europeiska kolonialmakter kontrollen över många länder med en muslimsk majoritetsbefolkning. Att förbättra kvinnans ställning användes som ett sätt för kolonialmakterna att legitimera sin närvaro, vilket så småningom ledde till en politisering av slöjan (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 34).¹⁷

Då många länder med muslimsk majoritetsbefolkning avkolonialiserades på 1950- och 1960-talet, spreds en sekulär nationalism. Detta skedde i till exempel Nordafrika, Turkiet och Levanten (Irak, Libyen, Jordanien, Syrien och Palestina). Sedan 1970-talet har muslimska väckelserörelser vuxit sig starka i dessa områden, bland annat som en reaktion mot västs kultur-imperialism. Slöjan har blivit en viktig symbol i denna motrörelse (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 35). Författarna hänvisar till Anne Sofie Roalds forskning som visar att det i Somalia ägde rum en väckelse efter inbördeskriget och bruket av ansiktsslöjan ökade under denna tid. Denna väckelse har fått inspiration från Saudiarabien dit många somalier åkt för att arbeta och tagit intryck av det utbredda användandet av ansiktsslöja (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 19).

I länder som Iran, Tunisien, Sydjemen, Egypten och Syrien, har staten i perioder försökt förbjuda slöjan. Då slöjan blivit vanligare och blivit en del av en konsumtions- och modekultur, har de mer heltäckande varianterna av slöjor i vissa fall blivit en reaktion på detta sätt att använda slöjan. I de flesta fall är det numera kvinnor ur medel- och ”underklass” som

¹⁷ För mer ingående diskussion av politiseringen av slöjan se exempelvis Jonas Svensson *Muslimsk Feminism: några exempel* (1996).

bär ansiktsslöja i länder med muslimsk majoritetsbefolkning, uppger författarna (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 36).

I Iran har huvudbonader, under lång tid och i olika former, varit en betydelsefull del i hur etnicitet och grupptillhörighet uttrycks, både för män och kvinnor. Under safavidiskt styre på 1500- och 1600-talet fick religiösa auktoriteter mer makt och slöjan blev påbud. När påbud om slöja infördes under olika perioder i Irans historia, nådde denna tradition dock inte kvinnor i rurala områden vilka ofta var delaktiga i försörjningen av sina familjer (Zahedi¹⁸, 2007 s. 80 f). Heltäckande chador för kvinnor blev praxis främst i städerna. Under det senaste seklet har slöjan varit en symbol i en politisk maktkamp om hur stort inflytande ”väst” skall ha i det iranska samhället. Slöjan har både förbjudits och förespråkats i takt med politiska förändringar. Under Reza Shahs regeringstid 1921-1941 förbjöds slöjan som en del av de sekulära reformer som infördes. Ett förbud som delvis upprätthölls med brutala metoder (Zahedi, 2007 s. 84 f.). Efter Reza Shahs tid vid makten tog hans son Mohammed Reza Pahlavi över och slöjförbudet började luckras upp. Efter revolutionen 1979 återinfördes successivt slöjan som obligatorisk enligt lag. Regimen i dagens Iran gör stora insatser för att genomdriva det som anses vara strikt islamisk klädkod, bland annat genom ett nära samarbete med polisen (Zahedi, 2007 s. 94 f). Det är vanligt att kvinnor arresteras på grund av att de inte klär sig i enlighet med regimens krav, samt att butiker som säljer ”västerländskt mode” stängs av polisen (Zahedi, 2007 s. 94).

I Turkiet har islam gjorts mindre synlig inom offentlig sektor efter 1923, då den turkiska republiken grundades. I och med grundandet av republiken inleddes en demokratiseringsprocess som skulle föra landet i en ”västlig” riktning, på ett liknande sätt som i Iran. Första prioritet var en sekulär stat. För Turkiet har frågan om slöjan blivit en symbol i förhållande till idén om den sekulära staten och har därmed blivit starkt politiserad (Saktanber & Çorbacioğlu, 2008, s. 517-518). Idag är slöjan förbjuden på offentliga institutioner, ett förbud som instiftades 1981 (Dilek, 2010).¹⁹

Saudiarabien är ett av de länder där ansiktsslöjan är vanligt förekommande. Den rådande teologin är starkt präglad av *wahhabismen*, vilket genomsyrar hela samhället (AlMunajjed,

¹⁸ Ashraf Zahedi är doktor i sociologi på University of California, Berkeley.

¹⁹ <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=discrimination-for-headscarf-not-limited-to-universities-research-says-2010-11-10> Hämtad den 28 december 2010.

1997, s. 3). Bland annat finns den ökända religiösa polisen, *mutawwa*,²⁰ i Saudiarabien som kontrollerar att befolkningen beter sig på önskvärt sätt, i enlighet med den wahhabitiska tolkningen av islam (Gardell, 2005, s. 94f). Detta önskvärda beteende innefattar även klädsel. Mona AlMunajjed²¹ skriver i sin bok *Women in Saudi Arabia Today* (1997) att kvinnornas klädsel är en central del i den sociala kontrollen där kvinnornas uppförande är viktigt för familjens anseende. Genom sin klädkod kan kvinnorna bevara den helighet som de tillskrivs i det saudiska samhället (AlMunajjed, 1997, s. 53). Ansiktsslöjan uppmuntras av islamiska lärde, bland annat Sheikh Habadan, en inflytelserik islamisk ultrakonservativ lärd i Saudiarabien som uppmanar kvinnor att klä sig i ansiktsslöja som endast visar ett öga ("Saudi cleric", 3 oktober, 2008).

3.1.2 INOMISLAMISK DEBATT

För att sätta in de kvinnor vi intervjuat i ett sammanhang vill vi visa på den inomislamiska debatt som de själva är en del av. Vad som anses vara en lämplig klädsel för muslimska kvinnor är en diskussion som är långt ifrån avslutad. Både mellan och inom olika islamiska/muslimska grupper skiljer sig synen på slöjan och huruvida en eventuell ansiktsslöja är önskvärd. Då detta är en mycket omfattande diskussion har vi valt att redovisa några grundläggande aspekter av den.

Rättsskolorna är viktiga inom islam då de tillhandahåller konkretiserade tolkningar, utifrån Koranen och sunna, i form av regler för hur man skall leva som muslim. De fyra rättsskolorna inom sunniislam heter Shafi, Maliki, Hanbali och Hanafi.²² Dessa rättsskolor har ibland olika syn på om hur Koranen och sunna skall tolkas och omsättas i praktiken. Det kan gälla klädsel, hur tvagning före bön skall genomföras, arvslagstiftning etcetera. Det finns de muslimer som följer endast en rättsskola, andra väljer att kombinera principer från flera olika rättsskolor, denna princip kallas *talfiq*.²³

²⁰ Det finns flera olika stavningar bland annat mutaween, mutawain m.fl. och ordet betyder "volontär" på arabiska. Mera känd som "Kommittén för spridandet av det Goda och bekämpandet av det Onda".

²¹ Mona AlMunajjed är doktor i sociologisk filosofi vid George Washington University. Hon arbetar numera med sociala utvecklingsprojekt i Saudiarabien via FN.

²² För en redogörelse av de fyra rättsskolorna se till exempel Wael B. Hallaq, *An Introduction to Islamic Law* (2009). Inom shiitisk islam finns ytterligare en rättsskola, den jafaritiska, men då vår studie endast avser kvinnor som anser sig vara sunnimuslimer är denna skola inte aktuell här.

²³ För mer information och andra principer att kombinera olika islamiska rättsskolor, se till exempel *takhayyur* (Hallaq, 2009, s. 117).

När det gäller kvinnans klädsel finns det inte bara olika uppfattningar mellan rättskolorna om vad som anses vara lämplig klädsel för muslimska kvinnor. Det råder också oenighet om vilka av rättskolorna som anser att ansiktsslöja är obligatoriskt eller inte.²⁴ Enligt Anne Sofie Roald²⁵, är tre av rättskolorna (Shafi, Maliki och Hanbali) av åsikten att ansiktsslöja är obligatorisk, medan den fjärde (Hanafi) inte anser den vara obligatorisk (Roald, 2001, s. 267). Yusuf al-Qaradawi, en rättslärare (sheikh) som ofta figurerar i det populära TV-programmet *Al-Shari'a w'al-Hayat* ("Sharia och livet") på satellitkanalen Al Jazeera, menar tvärt emot Roald att bara en rättskola säger att ansiktsslöjan är obligatorisk. Han specificerar dock inte vilken (Dannous-Sensenig, 2009, s. 191).

I *Shari'a as Discourse - Legal Traditions and the Encounter with Europe* ägnas ett kapitel åt just den inomislamiska diskussionen om slöjans vara eller icke vara. I kapitlet *Speaking in His name? Gender, Language and Religion in the Arab Media* fokuserar Dima Dabbous-Sensenig²⁶ på de teologiska perspektiven i debatten, samt vilka diskurser angående slöjan som reproduceras i arabisk media, mer specifikt satellitkanalen Al Jazeera (Dabbous-Sensenig, 2010). När det kommer till kvinnans klädsel konstaterar finns, vilket även gäller många andra frågor, inget absolut konsensus, vilket i sin tur har lett till olika praxis inom islam.

In short, the Muslim dress code for women is inevitably varied as a result of the different interpretations made by religious scholars, depending largely on which established muslim schools of jurisprudence they belong to (Dabbous-Sensenig, 2009 s. 187).

Dabbous-Sensenig kopplar här de olika tolkningarna av vad som anses vara lämplig klädsel för kvinnor till olika rättskolor och lärda. I Dabbous-Sensenigs analys av debatten i arabisk media identifieras tre positioner angående vad som anses vara lämplig klädsel för muslimska kvinnor (Dabbous-Sensenig, 2010, s. 188-190):

1. Att kvinnor ska täcka håret (bara visa ansikte och händer).
2. Att kvinnor ska täcka ansiktet.
3. Att kvinnan varken behöver täcka ansiktet eller håret men klä sig anständigt.

²⁴ Obligatoriska handlingar (*fard* eller *wajib*) är handlingar som man får belöning för i detta livet eller efter döden. Handlingar som är rekommenderade eller förtjänstfulla (*mandub*, *sunna* eller *mustahabb*) innebär inte en synd att lämna, men man får belöning om man utför den. Det finns även handlingar som varken är breömvärda eller klandervärda (*mubah*), det spelar alltså ingen roll om de utförs eller ej. Handlingar som inte är berömvärda kallas *makruh*. Dessa fyra kategorier är olika grader av *halal*, tillåtet eller inte förbjudet. Den sista och femte kategorin är handlingar som är förbjudna (*haram*), till exempel alkohol. Dessa kategorier är inte absoluta eller entydiga (Roald, 2005, s. 109-110).

²⁵ Anne Sofie Roald är professor i religionsvetenskap och specialiserad på islam, Malmö Högskola.

²⁶ Dima Dabbous-Sensenig är biträdande professor i kommunikation och föreståndare för Institute of Women Studies in the Arab World (IWSAW) på Lebanese American University i Beirut.

Denna tredje positionen finner dock inget stöd i någon av de fyra rättsskolorna. Vilken position som intas när det gäller kvinnans klädsel inom islam beror således inte enbart på vilken rättskola som följs, utan även på hur muslimer själva väljer att läsa och tolka källorna i den historiska kontext de befinner sig i.

Många argument i diskussionen om kvinnans klädsel berör på olika sätt hur profeten Muhammeds fruar klädde sig och huruvida detta skall gälla muslimska kvinnor idag. Både korantolkningar och *hadith* används för att motivera olika ståndpunkter. Vad gäller de avsnitt i Koranen som behandlar kvinnans klädsel, är det i huvudsak följande verser som används: Sura 24 (an-Nour - Ljuset) vers 31, och sura 33 (al-Ahzab - De sammansvurna) vers 53 och 59. I sura 24:31 nämns *khimar* vilket översätts med *slöja* i Mohammed Knut Bernströms översättning²⁷, respektive "head-coverings" i den engelska översättningen.²⁸ Vi väljer här att redovisa en engelsk översättning av dessa verser, då flera av våra källor, tidigare forskning samt flera av kvinnorna vi talat med använder engelsk översättning av Koranen. Muhammad Asads översättning är den vanligast förekommande:

24:31 And tell the believing women to lower their gaze and to be mindful of their chastity, and not to display their charms [in public] beyond what may [decently] be apparent thereof; hence, let them draw their head-coverings over their bosoms. And let them not display [more of] their charms to any but their husbands, or their fathers, or their husbands' fathers, or their sons, or their husbands' Sons, or their brothers, or their brothers' sons, or their sisters' sons, or their womenfolk, or those whom they rightfully possess, or such male attendants as are beyond all sexual desire, or children that are as yet unaware of women's nakedness; and let them not swing their legs [in walking] so as to draw attention to their hidden charms And [always], O you believers - all of you - turn unto God in repentance, so that you might attain to a happy state!

I sura 33 vers 53, nämns hijab som översätts med "förhänge" i Mohammed Knut Bernströms översättning. Detta förhänge syftar då på den avskiljare som bör finnas mellan en man och profetens hustrur då denne tilltalar någon av dessa.

33:53 O YOU who have attained to faith! Do not enter the Prophet's dwellings unless you are given leave; [and when invited] to a meal, do not come [so early as] to wait for it to be readied: but whenever you are invited, enter [at the proper time]; and when you have partaken of the meal, disperse without lingering for the sake of mere talk: that, behold, might give offence to the Prophet, and yet he might feel shy of [asking] you [to leave]: but God is not shy of [teaching you] what is right. And [as for the Prophet's wives,] whenever you ask them for anything that you need, ask them from behind a screen: this will but deepen the purity of your hearts and theirs. Moreover, it does not behove you to give offence to God's Apostle - just as it would not behove you ever to marry his widows after he has passed away: that, verily, would be an enormity in the sight of God.

²⁷ För Muhammed Knut Bernströms översättning se Bilaga 9.

²⁸ Vi har valt att använda Muhammad Asads översättning. Hämtad den 14 december 2010 från islamawakened.com.

I sura 33:59 beskrivs att kvinnor ska täcka sig för att undgå att bli besvärade när de rör sig offentligt:

33:59 O Prophet! Tell thy wives and thy daughters, as well as all [other] believing women, that they should draw over themselves some of their outer garments [when in public]: this will be more conducive to their being recognized [as decent women] and not annoyed. But [withal,] God is indeed much-forgiving, a dispenser of grace!

Dabbous-Sensenig menar att dessa få verser har varit och fortfarande är föremål för olika tolkningar och olika slutsatser dras från de samma:

A close reading of these verses, and of the widely varied classical and modern jurists literature which seeks to explain them, shows the extent to which the Qur'anic foundation (i.e. 24:31 and 33:59) for defining the Muslim dress code is ambiguous, to say the least, and is based on vague and disputed terms (zina, khimar, jayb and jilbab) which are nonetheless key in determining what parts of her body a Muslim woman should cover (Dabbous-Sensenig, 2010 s. 187).

I samband med denna diskussion blir termer för olika sorters slöja relevanta. Roald pekar på den begreppsförvirring som har funnits under lång tid - till exempel angående begreppen *hijab*, *jilbab* och *khimar*²⁹ och hur de skall tolkas utifrån Koranen. Denna förvirring kvarstår till viss del idag, och handlar delvis om att många länder har sina egna varianter och begrepp för ansiktsslöjor av olika format. Inom ett och samma arabisktalande land kan det finnas olika tolkningar av begreppen (Roald, 2001, s 262-3).

Utöver Koranen används hadither för att ta reda på vad profeten Mohammed sagt om kvinnans klädsel, vilket komplicerar bilden ytterligare. Hadithlitteraturen är mycket omfattande och de hadither som behandlar klädsel berör till största delen hur män skall klä sig, med Muhammed som förebild. De hadither som behandlar kvinnlig klädsel innehåller, enligt Roald, ingen detaljerad redogörelse utan mer en generell uppmaning att täcka sig (Roald, 2001 s. 267).³⁰

Slöjan som praxis ifrågasätts av en del muslimska akademiker, som Fatima Mernissi³¹ och Leila Ahmed.³² De menar att det finns många exempel från den tidiga islamiska historien på att slöja inte alltid varit normen (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 36).³³

²⁹ För illustrationer av olika typer av slöja, se Bilaga 3.

³⁰ För en förteckning över de hadither som rör kvinnors klädsel se *Encyclopedia of Islam* under uppslaget "hijab".

³¹ Fatima Mernissi är sociolog och tidigare professor på the University of Mohammed V i Marocko.

³² Leila Ahmed är Professor i Women's Studies and Religion på Harvard Universitet.

³³ För vidare läsning se exempelvis Fatima Mernissi, *The veil and the male elite : a feminist interpretation of women's rights in Islam* (1991).

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att det inte råder något konsensus vad gäller tolkningar av Koranen och sunna med avseende på kvinnans klädsel inom islam. Vad som anses vara lämplig klädsel för kvinnor har varit, och är, ett omdebatterat ämne även bland muslimer.

3.2 TIDIGARE FORSKNING DEL TVÅ

3.2.1 DEBATT OM & REGLERING AV ANSIKTSSLÖJAN I EUROPA

Då ett förbud av ansiktsslöjan diskuteras i Sverige är det av intresse att lyfta fram hur andra stater debatterar och resonerar kring en reglering, eller icke-reglering av denna slöja. Vi kommer även lyfta fram exempel på hur länder valt att lagstiftat om ansiktsslöjan.

Liksom i Sverige har debatten om ansiktsslöja i Storbritannien intensifierats i samband med uttalanden från politiker. I Storbritannien var det tidigare utrikesministern Jack Straw som i en artikel uttalade sin oro över de heltäckta kvinnorna. Antropologen Emma Tarlo³⁴ analyserar i sin artikel *The Hidden Features of the Face Veil Controversy*, den tidningsartikel Straw gav ut i oktober 2006. I artikeln uttrycker Straw att han känner sig obekvämt att prata med kvinnor i ansiktsslöja. Han förordar inte ett förbud men vill inte heller se ansiktsslöjor på brittiska muslimer, då denna enligt Straw uttrycker separation och försvårar kommunikation mellan grupper i samhället (Tarlo, 2006). Tarlo analyserar hur media behandlar Straws uttalande. Hon konstaterar att hans uttalande i första hand inte kom att utmynna i en verklig debatt om frågan utan snarare kom att visa sig i reaktioner från redan väl kända positioner: "the outraged liberal, the offended and defiant Muslim, the knowing feminist and the self-satisfied racist" (Tarlo, 2006). Tarlo menar att debatten kom att landa i en polemik mellan "vi", de förnuftiga brittena, och "dem", de besvärliga eller utsatta muslimerna, beroende på vilket perspektiv som togs. Tarlo anser att media inte bara misslyckats med att få till stånd en verklig och nyanserad diskussion, utan har även missat att lyfta fram att ansiktsslöja länge varit föremål för en inomislamisk debatt (Tarlo, 2006).

Warburg & Skovgaard-Petersen (2009) beskriver hur den danska debatten har förts på två olika nivåer. Den ena sortens argument mot ansiktsslöjor kretsar kring "olämpligheten" i att inte kunna se en annan människas ansikte. Den andra sortens argument hör mer till den

³⁴ Emma Tarlo är antropolog vid Goldsmiths, University of London.

fortlöpande diskussionen om islams kvinnoyn, integration av invandrare, radikalisering av islam etcetera (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 5-6).

Fransk media rapporterar om en vanligt förekommande uppfattning i Frankrike, att offentligt bärande av ansiktsslöja strider mot det sekulära samhället. Denna argumentation speglar tanken att det som anses vara det franska frihetsidealet bör bevaras, här på bekostnad av den personliga friheten hos dem som bär ansiktsslöja (Knief, 2010).³⁵

Även i Turkiet knyts debatten om förbudet om slöja inom offentlig sektor till tanken om den sekulära republiken. Debatten fortgår alltjämt. Regeringspartiet AKPs³⁶ motståndare hävdar att partiet har en dold agenda som innebär att de vill ersätta den sekulära republiken med en islamiskt styrd stat (Saktanber & Çorbacioğlu, 2008, s 516). Andra menar att ett förbud kränker religionsfriheten.

Vi kan alltså se att debatten om ansiktsslöjans plats i europeiska samhällen tar sig olika uttryck, och rör sig i ett stort spektra från värdeladdade argument av islamkritisk karaktär, till en problematisering av vad den sekulära staten bör tolerera och inte tolerera kontra individens fri- och rättigheter. Utöver detta tillkommer en diskussion av eventuella praktiska problem med ansiktsslöjan. Nu går vi vidare och tittar på hur några länder i Europa valt att reglera, eller icke-reglera olika slöjor.

I tidskriften *Social Politics* nummer 4 år 2008, publicerades en rad artiklar som är av intresse för vår studie. Temat för detta nummer var: *The Veil: Debating Citizenship, Gender and Religious Diversity*. Författarna i denna tidsskrift har studerat olika länders reglering och icke-reglering av slöjan (Kılıç m fl., 2008, s. 397-410).

Nora Gresch³⁷, Leila Hadj-Abdou³⁸, Sieglinde Rosenberger³⁹ och Birgit Sauer⁴⁰ skriver om Österrike. Österrike har på statlig nivå en mycket tolerant inställning till olika uttryck av religiositet. Det finns inga regleringar angående slöjan, och ansiktsslöjan är undantagen

³⁵ http://findarticles.com/p/articles/mi_m1374/is_5_70/ai_n55224284/ Hämtad den 28 december 2010.

³⁶ Regeringspartiet Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP, (Rättvis och Utvecklingspartiet).

³⁷ Nora Gresch är föreläsare och researcher på Department of Political Science, på Wiens Universitet Österrike.

³⁸ Leila Hadj-Abdou är doktorand på the Department of Political Science på Wiens Universitet, Österrike.

³⁹ Sieglinde Rosenberger är Professor of Political Science på Wiens Universitet och Schumpeter Fellow på Center for European Studies, Harvard.

⁴⁰ Birgit Sauer är Professor of political science på the Institute of Political Science, Wiens Universitet, Österrike.

maskeringsförbudet i landets lagstiftning. Denna liberala inställning till uttryck av religiositet på juridisk nivå, kan enligt författarna förklaras med de starka banden mellan kyrka och stat i Österrike. Att ifrågasätta slöjan skulle innebära att även ”egna kristna” uttryck för religiositet måste ifrågasättas, då alla samfund omfattas av samma reglering (Gresch m fl., 2008, s. 411). Det finns dock en paradox i Österrikes slöjdebatt, menar författarna. Denna paradox består i att det å ena sidan finns en tolerans på juridisk nivå, och å andra sidan av en allt mer utbredd rasistisk attityd hos den österrikiska befolkningen. Dessa rasistiska attityder tar sig bland annat uttryck i högerextrema partier som förespråkar restriktiv invandring och stränga integrationspolicys (Gresch m fl., 2008, s. 411). Debatten om slöjan har visat tendenser på att förskjutas från att gälla religion till att handla om de ”kulturellt andra” (Gresch m fl., 2008, s. 420), vilket vi återkommer till i avsnitt 4.2.

Joan Wallace Scott⁴¹ intresserar sig särskilt för Frankrike i sin forskning. Där förbjöds iögonfallande tecken på religiös tillhörighet i statliga skolor i september 2004 (Scott, 2007). Denna lag innebär att muslimska flickor hindras bära slöja i skolan. I lagen specificeras vad som avses med ”iögonfallande”:

Till förbjudna klädesplagg och religiösa symboler räknas iögonfallande tecken såsom större kors, slöja eller kippa. De följande räknas inte till tecken på religiös tillhörighet: diskreta tecken, såsom mindre kors, Davidsstjärna, Fatimas hand eller mindre koraner (Scott, 2007, s. 9).

I oktober 2010 antogs, som vi varit inne på tidigare, ytterligare en lag i Frankrike som förbjuder bärande av ansiktsslöja på offentlig plats. Överträdelser kan medföra böter på 150 Euro samt en kurs i medborgarskap. Kan det bevisas att kvinnan har tvingats bära ansiktsslöjan, kan ”förövaren” dömas till böter på 30 000 euro samt till fängelsestraff i upp till två år (Knief, 2010).⁴²

Dilek Cindoğlu⁴³ har kvinnors rättigheter som utgångspunkt i sin forskning och har skrivit boken *The Headscarf Ban and Discrimination: Highly Educated Professional Women*, där hon visar på att andelen turkiska kvinnor som arbetar har gått ned de senaste decennierna som en följd av slöjförbudet 1981, från 34.3 till 21.6 procent (”Turkey’s headscarf ban”, 2010).⁴⁴

⁴¹ Joan Wallace Scott är genushistoriker verksam vid Institute for Advanced Study vid Princetonuniversitetet i USA.

⁴² Amanda Knief är jurist och skribent för tidskriften *The Humanist*.

http://findarticles.com/p/articles/mi_m1374/is_5_70/ai_n55224284/ Hämtad den 28 december 2010.

⁴³ Dilek Cindoğlu är assisterande professor i sociologi på Bilkent universitet, Ankara Turkiet. För närvarande Visiting Senior Scholar på Columbia University, USA.

⁴⁴ <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=discrimination-for-headscarf-not-limited-to-universities-research-says-2010-11-10> Hämtad den 28 december 2010.

Då vår studie delvis inriktar sig på ansiktsslöjan i utbildningssystemet är Sevgi Kiliç⁴⁵ artikel *The British Veil Wars* intressant, då den tar upp slöjfrågan i relation till det brittiska utbildningssystemet. Den brittiska policyn anger att det är upp till varje skola att ta beslut i "slöjfrågor". Ett annat exempel som Kiliç tar upp är en flicka som blev tvungen att byta skola på grund av att hon bar ansiktsslöja. Då en annan skola kunde erbjuda flickan en plats ansågs inte att flickans rättigheter hade inskränkts (Kiliç 2008, s 447.) Det är intressant att notera att fler skolor i Storbritannien stängt av flickor som burit ansiktsslöja med motiveringen, att bärandet av ansiktsslöja kan splittra den muslimska gruppen på skolan. Bär någon ansiktsslöja kan det orsaka oro om någon menar att hon är "bättre muslim" än de andra (Kiliç 2008, s 445).

3. TIDIGARE FORSKNING DEL TRE

3.3.1 STUDIER MED FOKUS PÅ KVINNOR SOM BÄR ANSIKTSSLÖJA

I Frankrike har två undersökningar gjorts angående bärandet av ansiktsslöja. Ledamöter i Nationalförsamlingen menade att den första rapporten som polisen genomförde angav en för låg siffra angående antal kvinnor som bär ansiktsslöja, 367 stycken.⁴⁶ De beställde därmed en egen rapport under ledning av André Gerin⁴⁷ med hjälp av den franska säkerhetstjänsten (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 24). I förordet till rapporten, som fått namnet *La Mission d'Information sur la Pratique du Port du Voile Intégral sul le Territoire National*, konstaterar Gerin att heltäckande slöja inte är förenligt med de franska principerna om frihet, jämlikhet och broderskap (Assemblée Nationale 2010, *La Mission*, s. 13). Denna rapport kommer fram till att cirka 2000 franska muslimer bär ansiktsslöja. Båda rapporterna har blivit ifrågasatta av många, speciellt den senare som genomfördes av säkerhetstjänsten (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 24). De politiska partierna i Frankrike har varit delade i frågan om ett förbud av ansiktsslöja. En som motsätter sig förbudet är Gérins partikamrat och kommunistpartiets nationella partisekreterare, Marie-George Buffet. Hon menar att lagen får negativa konsekvenser då den kan fungera stigmatiserande på en mycket liten minoritet. Hon

⁴⁵ Sevgi Kiliç är antropolog vid Vrije Universitet, Amsterdam

⁴⁶ För sammanfattning av den första rapporten, se exempelvis "367 musulmanes portent le voile intégral en France" <http://www.jeuneafrique.com/Article/DEPAFP20090730091616/> Hämtad den 29 december 2010.

⁴⁷ André Gerin är ledamot för Kommunistpartiet i Asssemblée Nationale, Frankrike.

menar att man istället genom förebyggande åtgärder och samtal med de kvinnor som bär ansiktsslöja, kan hindra att bärandet av denna slöja ökar ("Buffet contre le niqab", 2010).⁴⁸

Hur den andra franska studien, under ledning av Gerin, har genomförts är sekretessbelagt och kan således inte upprepas enligt vetenskapliga kriterier (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009, s. 24). Att polisen genomfört den första undersökningen kan också ifrågasättas då vetenskapliga fältstudier inte kan sägas höra till polisyrkets kompetensområde. Det franska parlamentet tog beslut om förbud mot heltäckande ansiktsslöja den elfte maj 2010. Lagen trädde i kraft den sjunde oktober 2010,⁴⁹ trots den franska riksdagens rådgivande organ (Conseil d'État) avrådan. De ansåg att ett totalförbud mot heltäckande slöja vilar på tvivelaktig juridisk grund och skulle kunna strida mot den franska konstitutionen. Högsta Domstolen och Författningsdomstolen såg däremot inga hinder.⁵⁰

En vetenskaplig rapport som är mer aktuell för vår studie än de franska är den tidigare nämnda danska undersökningen *Rapport om brugen av niqab og burka* (2009). I den första delen av denna rapport presenteras en religionssociologisk kartläggning av användandet av ansiktsslöja i Danmark, samt vilka tendenser som finns i övriga Europa. I studien görs en uppskattning om antalet muslimska kvinnor som bär ansiktsslöja i några utvalda europeiska länder:

	Frankrike	Holland	Sverige	Danmark
Antal användare av ansiktsslöja	Uppskattning 1:			
	367	400	100	150
	Uppskattning 2:			
	2000			
Antal muslimska kvinnor totalt	2 500 000	450 000	150 000	100 000
Andel användare av ansiktsslöja i % (av totala antalet muslimska kvinnor i landet)	Uppskattning 1:			
	0,015 %	0,09 %	0,03 %	0,15 %
	Uppskattning 2:			
	0,08 %			

Tabell 1: Antal kvinnor som bär ansiktsslöja i utvalda europeiska länder⁵¹

⁴⁸ <http://www.liberation.fr/politiques/0101612504-buffet-contre-le-niqab-des-debats-citoyens-plutot-qu-une-loi> Hämtad den 28 december 2010.

⁴⁹ För en sammanfattning av denna lagprocess på franska se: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/ta/ta0459.asp> samt: http://www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/dissimulation_visage_espace_public.asp Hämtade den 22 december 2010.

⁵⁰ http://www.lepost.fr/article/2010/05/14/2072885_projet-de-loi-sur-la-burqa-avis-defavorable-du-conseil-etat.html Hämtad den 22 december 2010.

⁵¹ Vår översättning från danska till svenska från tabell i Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 26.

En forskning som denna saknas i Sverige. Vi vill med denna uppsats göra en ansats att fylla en liten del av det tomrum som finns. Vi låter den danska rapportens första del fungera som något av en modell för vår uppsats, då en del av vårt övergripande syfte är att lyfta fram dessa kvinnors erfarenheter, argument, tankar och reflektioner kring varför de bär ansiktsslöja, vilket gjorts i den danska rapporten. I *Rapport om brugen av niqab og burka* (2009) har sju kvinnor intervjuats. De flesta av dem bor i Köpenhamn eller Århus och de har olika etnisk bakgrund - dansk, somalisk och arabisk. Gruppen består av både konvertiter och icke-konvertiter. Några av kvinnorna har slutat bära ansiktsslöja men hur många de är anges ej. (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009, s. 9).

I rapporten (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009) uppskattas antalet bärare av ansiktsslöja i Danmark till cirka 150 personer. Hur antalet som bär ansiktsslöja skall beräknas är vanskligt. En del kvinnor bär ansiktsslöja endast vid vissa tillfällen, som vid högtider eller under vissa perioder i livet. I studien uppskattas att den största andelen av de som bär ansiktsslöja är under 40 år och cirka hälften av bärarna är konvertiter med dansk-etnisk bakgrund. Teologiskt sett ger de flesta av kvinnorna uttryck för tankar som kan räknas som salafistiska, men kvinnorna betecknar sig dock inte som salafiter. Rapportens författare uppger även att man kan ana sufiska traditioner som influerar vissa av kvinnorna. Över lag finns det dock en tendens att inte tillhöra någon specifik grupp. Kvinnorna blandar och plockar lite från olika traditioner som de anser passar dem, vilket är vanligt för konvertiter, menar författarna (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 4-5). Författarna skriver vidare att kvinnor som använder ansiktsslöja i Danmark ofta är en del av små informellt organiserade miljöer där kvinnorna ofta själva finner bevis i Koranen och hadithsamlingar. De finner även inspiration till att bära ansiktsslöja från olika nätsidor, bland andra den wahhabi-orienterade fatwasidan *Islam question and answer*, islamqa.com (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 18).

Kvinnorna i den danska studien motiverar sitt bärande med en vilja att efterlikna profeten Muhammeds hustrur, samt med viljan att visa att den egna tron är stark. De uppger att ju mer motstånd de möter då de bär ansiktsslöja, desto starkare är deras tro om de fortsätter att bära den (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 5).

Två saker förenar samtliga intervjuade kvinnor i studien från Danmark: dels att de gjort sitt val att bära ansiktsslöja i samband med omvälvande händelser i deras liv: "...kvindernes beretninger vidner om, at brugen af niqab er uløseligt forbundet med omvæltninger i deres liv,

såsom vækkelse, konversion og migration” (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 5). Dels ser ingen av de kvinnor som intervjuats ansiktsslöjan som ett uttryck för ett ojämnt förhållande mellan kvinnor och män. Tvärtom ser de det som ett uttryck för styrka och mod. Kvinnorna är dock medvetna om de patriarkala “tvångsförklaringsmodeller” som andra applicerar på deras val (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 17). De sju kvinnor som intervjuats i den danska studien understryker att de, efter grundliga överväganden, själva gjort valet att bära ansiktsslöja, samt att de är ensamma i familjen om att göra det. De flesta av kvinnorna har tagit beslutet att bära ansiktsslöja i en dansk miljö (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 5).

Flera av kvinnorna som intervjuats berättar att de upplever att det redan finns ett förbud inom utbildningsinstitutioner och på arbetsplatser i praktiken, vilket de ser som det största problemet med att bära ansiktsslöja. De flesta konvertiter har valt att prioritera ansiktsslöjan före utbildning, medan andra väljer att anpassa sig till situationen, genom att ta av och på ansiktsslöjan vid olika tillfällen (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 21-22).

Av de sju kvinnor som intervjuades i Danmark var det endast en som bar ansiktsslöja i sitt “hemland”. Detta gäller en kvinna från Egypten som började bära ansiktsslöja i och med väckelserörelsen på 1980-talet.⁵² De somaliska kvinnorna i studien började bära ansiktsslöja när de levde i flyktingläger, eller efter att de kom till Danmark och sökte sig åter till sin religion. Rapporten konstaterar att kvinnor generellt inte uppmuntras till att bära ansiktsslöja i muslimska miljöer. Flera av de intervjuade kvinnorna berättar att de ibland får fler negativa reaktioner från muslimer än icke-muslimer (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009, s. 18-19).

Emma Tarlo, vars forskning vi nämnt tidigare, har gjort en liknande, om än inte lika omfattande, studie där hon intervjuat ett tiotal kvinnor i Storbritannien som bär ansiktsslöja (Tarlo, 2006). Hon har fått liknande svar i sin undersökning när det gäller kvinnornas motiv till varför de bär ansiktsslöja. För samtliga kvinnor handlade deras val om en hängivenhet till Gud och deras andliga utveckling. Slöjan ses som ett skydd från onödig interaktion med män samt från distraktioner i deras omgivning. Kvinnorna är medvetna om att deras ansiktsslöja medför negativ uppmärksamhet från omgivningen men att de är beredda att betala det priset för sin religiösa hängivenhet. De ser det som ett test på deras tros styrka. Av de kvinnor som

⁵² Angående väckelserörelsen, se avsnitt 3.1.1.

Tarlo intervjuat är det bara en som uppgett att hon blivit uppmuntrad av sin pappa att bära ansiktsslöja som ung, alla andra betonar att de gjort ett självständigt val, ofta mot övriga familjemedlemmars vilja (Tarlo, 2006).

4. TEORI

Här kommer vi att ta upp ett antal teorier med vars hjälp vi senare vill analysera vårt resultat. Teoriavsnittets första del lägger ett teoretiskt perspektiv på den internationella forskningen om kvinnans klädsel inom islam. Vi inspireras här av teorier om slöjan som symbol. I del två kommer vi att lyfta fram teoretiska perspektiv på hur länder i Europa motiverar sina ståndpunkter angående slöjan och ansiktsslöjans plats i samhället. I den tredje och sista delen nämner vi teorier om identitet och konvertering, som kan användas i analysen av de intervjuade kvinnornas berättelser.

Det finns en mängd spännande teoretiska perspektiv som vi valt att inte ta upp i denna studie. Till exempel teorier om genus, makt och tvång, teorier om majoritetskultur kontra minoritetskultur etcetera. Som en första studie inom detta område i Sverige valde vi att fokusera på kvinnornas berättelser och hur de ser på förbudsdebatten. Vi är intresserade av att lyfta fram vilka dessa kvinnor är och varför de bär ansiktsslöja, vilket gör att teorier om identitet ligger nära till hands. Att de flesta av dem vi intervjuat dessutom har konverterat till islam gör att teorier om konvertiter och konstruktion av en ny religiös identitet är aktuella.

4.1 TEORI DEL ETT

4.1.1 SLÖJAN SOM SYMBOL

Här fokuserar vi på slöjan i en kontext som utgörs av länder som historiskt präglats starkt av kristendomen. Ordet "slöja" har i en västerländsk kontext blivit ett mångtydigt begrepp som fått olika innebörder och associationer, enligt Anne Sofie Roald. Den kristna nunnans dok har varit en symbol för hängiven religiositet, renhet och frid. På senare tid har detta klädesplagg nästan helt kommit att domineras av diskussioner kring den muslimska varianten - slöjan. Då som en symbol för något helt annat - en symbol för förtryck och ofrihet samt som ett politiskt-religiöst ställningstagande skriver Roald (Roald, 2001 s. 254).

Roald menar att skillnaden på hur man ser på slöjan i olika religiösa kontexter handlar om att den muslimska slöjbäraren är en "outsider" i länder som historiskt präglats starkt av kristendomen. En "outsider" som symboliserar "inkräktandet" av främmande idéer till det rådande religiösa landskapet. Roald påpekar att denna inställning till slöjan som symbol

ytterligare förstärks av den negativa bild av muslimer och muslimska länder som rapporteras om i media (Roald, 2001 s. 254).⁵³ Detta kan vi bland annat se i debatten angående förbud i Frankrike. Scott problematiserar lagen som antogs i Frankrike 2004 mot iögonfallande tecken på religiös tillhörighet på statliga skolor (se avsnitt 3.2.1). Hon menar att även om lagen gäller alla religiösa grupper är den i första hand riktad mot muslimska flickor som bär slöja, vilken av förbudets förespråkare betraktas som en symbol för islams oförmåga att moderniseras (Scott, 2007).

Suman Gupta⁵⁴ använder sig av begreppet ”fetishizing the veil” för att beskriva det socio-politiska klimatet i Europa idag och dess fixering vid slöjan (Gupta, 2006). Han menar att slöjan tillskrivs mer mening än den kan bära, ett ämne även Roald är inne på ovan.

Även uppslagsverket *The Oxford Encyclopedia of the Modern Muslim World* problematiserar slöjan på ett liknande sätt. Skribenten, Fadwa El Guindi⁵⁵, skriver att slöjan i västerländsk, feministisk diskurs förknippas med den underlägsna andre - “implying and assuming a subordination of the Muslim Woman”. El Guindi skriver att slöjan i Mellanöstern historisk ofta använts för att markera hög status. Det var i den hellenistiska, judiska och kristna kontexten “to which the West traces its roots that veiling was associated with seclusion in the sence of the subordination of women” (Esposito, 1995, s 110, ”hijab”). Idag (1995 då uppslagsverket är tryckt) finns det många bakomliggande aspekter kring slöjbärande och motståndet till detta. El Guindi skriver: “Embedded in today’s hijab is imagery that combines notions of modesty, morality, identity and resistance. Fighting it are women (and men) who oppose absence of choice, as in Iran.” (Esposito, 1995, s 110). Som vi redovisat tidigare finns det även stor oenighet inom islam hur man ska tolka Koranen och sunna när det gäller vad som anses vara lämplig klädsel för kvinnor.⁵⁶

⁵³ Angående islam och muslimer i media se avsnitt 4.2.

⁵⁴ Suman Gupta är professor i litteratur och kulturhistoria, Open University.

⁵⁵ Fadwa El Guindi är professor i antropologi på Qatar University i Doha, Qatar.

⁵⁶ Se Tidigare forskning avsnitt 3.1.2.

4.2 TEORI DEL TVÅ

4.2.1 TEORETISKA PERSPEKTIV PÅ DEBATTEN

Vi vill här lyfta fram teoretiska perspektiv på hur länder i Europa motiverar sin ståndpunkt angående slöjan och ansiktsslöjans plats i samhället, för att visa hur debatten om ansiktsslöjan är en del av en diskurs där slöjan blir symbolen för ”den andra”. Vi presenterar även teoretiska perspektiv som ifrågasätter medias sätt att porträttera islam.

För att få ett teoretiskt perspektiv på debatten har vi inspirerats av Edward Saids⁵⁷ bok *Covering Islam: How the media and the experts determine how we see the rest of the world*. Bokens huvudpoäng är att bilden av islam i media präglas av en förenklad stereotypiserad bild av vad islam är. Denna bild har präglats av kolonialism och orientalism där muslimer porträtterats som kulturellt lägre stående, primitiva, ociviliserade, fundamentalistiska och våldsamma. Dessa egenskaper ses som en del av islams ”natur”, en syn som reproduceras i media än idag (Said 1997, s. xvi).

Förenklingen av den mångfald av länder, människor, kulturer och religiösa uttryck som ryms inom islam, leder enligt Said till uppfattningar om ett ”vi” och ett ”dem”, där ”den andre” symboliserar ett hot mot ”vårt” sätt att leva. Det som uppfattas som ”fundamentalism” placeras sällan in i en historisk, politisk eller social kontext och blir representativt för islam som helhet (Said 1997, s. xvi).

I det fjärde numret av tidskriften *Social Politics* år 2008, presenteras analyser av mediadiskussionen i Europa ur vilka vi hämtat teoretisk inspiration. Sevgi Kiliçs artikel *The British Veil Wars* ser liksom Tarlo, som vi nämnde tidigare, debatten i Storbritannien efter Straws uttalanden som del av en större generell debatt. Denna debatt handlar om den ”misslyckade” brittiska multikulturella politiken och kulturella mångfalden. Kritikerna till det brittiska multikulturella samhället har kommit att se ansiktsslöjan som en manifestering av en ”community separateness” och att man lever parallella liv:

Indeed, women in Islamic dress came to be viewed as the visible assertion that there are ‘aliens’ all around. It signals not only that there are lots of individual immigrants, but that they form a community that is distinct and different and does not accept the norms of the dominant, host community. By not conforming to the dress habits of the hosts, they are compromising their position and appears as ‘ungrateful’ when they should flatter their gracious hosts by imitating their

⁵⁷ Edward Said (1935-2003) var professor i English and Comparative Litterature på Columbia Universitet i New York.

ways. The niqab is seen as a form of resistance against 'Britishness' and an implied criticism of the hosts... (Kiliç 2008, s. 450).

Om vi vänder blicken mot Österrike kan vi se att det finns två parallella diskurser när det gäller hur man ser på slöjan och ansiktsslöjans plats i samhället. Gresch med flera kallar dessa diskurser för "cultural frame" respektive "religious frame" (Gresch m fl. 2008, s. 425). I "cultural frame"-diskursen väljer man att se islamisk kultur som annorlunda mot den egna. Man drar upp en tydlig linje mellan "de" och "oss", med hänvisningar till islam som ett hot och muslimska värderingar som väsensskilda från "kristna". I "religious frame"-diskursen argumenteras det för individuella och kollektiva rättigheter så som religionsfrihet. Slöjan ses då främst som ett religiöst attribut snarare än som en symbol för islam (Gresch m fl. 2008, s. 424).

Ett annat perspektiv som kan belysa de olika positionerna i debatten om ansiktsslöjan är Dima Dabbous-Sensenigs analys (Dabbous-Sensenig, 2009, s. 179-198). Hon menar att debatten om slöjan ofta förs från två diametralt olika positioner angående meningen och syftet med slöjan, en analys som vi anser vara relevant även för den svenska debatten:

For most Muslims, the covering is ordained by God, a religious obligation (fard) for women, and therefore is beyond discussion. For western societies, the hijab is a marker of political difference and lack of integration among Muslim immigrants in the host societies, and a symbol of (threatening) Islamic fundamentalist resurgence that is increasingly feared especially since 9/11 (Dannous-Sensenig, 2009, s. 179).

Att slöjans plats i samhället ofta diskuteras med utgångspunkt i dessa åtskilda perspektiv kan motverka en dialog för förståelse, och förstärka känslan av ett "vi" och ett "dem". Detta kan vi se även i den debatten angående förbud i Frankrike, se avsnitt 4.1.

4.3 TEORI DEL TRE

4.3.1 IDENTITET

Här vänder vi oss till sociologin för att kort nämna något generellt om identitet. Sociologen Anthony Giddens⁵⁸ skriver om identitet i samband med tanken om hur denna formas i relation (eller av reaktion) till den socialisering vi alla genomgår. På ett generellt plan kan identitet sägas röra "de uppfattningar människor har om vilka de själva är och vad som är meningsfullt och viktigt för dem" (Giddens, 2003, s 43). Den bild vi formar av oss själva skapas av de attribut eller egenskaper vi håller som viktiga och meningsfulla för oss. Några exempel på

⁵⁸ Anthony Giddens är brittisk sociolog och professor emeritus på London School of Economics.

källor till identitetsskapande som Giddens ger är kön, sexuell inriktning, nationalitet eller etnicitet och samhällsklass. Vår identitet formas även av de förväntningar och uppfattningar vår omgivning har på och om oss.

I samband med att vårt samhälle moderniserats har faktorer som är viktiga för vår identitetsbildning förändrats. De fasta och nedärvda faktorerna har till stor del ersatts av betydelsen av individens handlingsförmåga, frihet och valmöjligheter och hur dessa används för att bilda en personlig identitet (Giddens, 2003, s 44).

Giddens skriver att många personer har en social identitet med fler än ett attribut. En person kan vara både mamma, muslim, ingenjör och politiker (Giddens, 2003, s 43). Frågan om multipla identiteter är något som även Amartya Sen⁵⁹ fokuserar på i sin bok *Identitet och våld*. Han menar att en människa kan ha många identiteter och att en identitet inte behöver utesluta en annan. Vi behöver då välja vilken betydelse vi skall ge våra olika identiteter och hur de, i olika kontexter, skall få företräde i relation till varandra (Sen, 2006, s 34).

Sen menar att den klassificering av världens befolkning som görs utefter deras religionstillhörighet är problematisk. Dels för att hänsyn inte tas till de många olika tillhörigheter och lojaliteter som människor faktiskt har, men också för att det finns olika sätt att vara en och samma identitet på. Till exempel när det gäller muslimer finns det stora skillnader i hur olika individer betonar sin muslimska identitet. Ibland är det den viktigaste identiteten, ibland inte (Sen, 2006, s 68).

4.3.2 KONVERTERING & IDENTITET

Flera av de undersökningar om bärandet av ansiktsslöja som vi tagit del av påpekar att många av dem som bär denna slöja är konvertiter. Vi vill belysa vårt material med teorier som lyfter fram att det vid en konvertering sker ett medvetet formande av identiteten.

Anna Månsson McGinty⁶⁰, påpekar att konvertering till största del påverkas av individens egna trosföreställningar, behov och begär. Månsson McGinty menar att kvinnor som

⁵⁹ Amartya Sen är professor i ekonomi och filosofi vid Harvard universitet.

⁶⁰ Anna Månsson McGinty är antropolog och Assistant Professor in Geography and Women's Studies at University of Wisconsin-Milwaukee. Hennes bok är utgiven på engelska varmed "ä" i hennes efternamn faller bort i referensen, vi använder dock "ä" i den löpande texten då det är hennes korrekta namn.

konverterar till islam tilltalas av islams idéer, då dessa stämmer överens med de tankar och behov som konvertiterna redan har (Månsson McGinty, 2006, s 4, 9).

Formandet av en ny religiös identitet innefattar en reflektion om hur den egna konverteringen gått till samtidigt som det sker en organisering av den nya identiteten som muslim (Månsson McGinty, 2006, s 11). Slöjan är starkt förknippad med formandet av en kvinnlig muslimsk/islamisk identitet (Månsson McGinty, 2006, s 115). De danska forskarna Tina Gudrun Jensen⁶¹ och Kate Østergaard⁶² skriver att de yttre symbolerna för islam, exempelvis slöjan, kan ha många betydelser efter kontext och tolkningar. För kvinnliga konvertiter har slöjan blivit central för att visa att en muslimsk identitet har antagits. Slöjan är, tillsammans med andra yttre attribut, en del av ett förkroppsligande av den nya tron (Jensen & Østergaard, 2007, s 133). Inom religionsvetenskapen kallas detta "Embodiment of Religion" och kan appliceras på en mängd olika fenomen och på olika sätt. Gavin Flood⁶³ skriver till exempel om hur asketism är ett sätt att förkroppsliga "religion", att göra "den" till sin egen, med sin egen kropp.⁶⁴

Det förkroppsligande som sker i samband med slöjbärande och identifieringen som muslim medverkar även till att konvertiten kan positionera sig i förhållande till både icke-muslimer och muslimer. Denna identifiering har en gender- och könsaspekt som diskuteras och nytolkas: "Det er imidlertid ikke alle kvinder, der påtager sig den samme slags kønsidentitet, og der foregår diskussioner og nytolkninger af kønsspørgsmål og kønsroller blandt konvertitter" (Jensen & Østergaard, 2007, s. 133). Liknande tankar om konverterade kvinnors syn på sin könsidentitet och relationen mellan könen, återfinns även hos Månsson McGarty (Månsson McGarty, 2007, ex s. 85f).

⁶¹ Tina Gudrun Jensen är cand.mag. i religionssociologi och ph.d. i antropologi.

⁶² Kate Østergaard är cand.mag. i religionshistoria och minoritetsstudier och ph.d. i religionshistoria.

⁶³ Gavin Flood är föreläsare i Religious Studies, Department of Theology and Religious Studies, University of Wales, Lampeter.

⁶⁴ För vidare läsning om förkroppsligande/embodiment och Bourdieus teori, se exempelvis Nils Kauppi (2000).

5. RESULTAT

Här kommer vi att redovisa studiens resultat, som består av debatt- och argumentationsstudien samt svaren från de intervjuer vi genomfört. Vi väljer att tematiskt presentera materialet i tur och ordning för respektive frågeställning, för att sedan, i avsnitt sex, analysera dem med hjälp av tidigare forskning i avsnitt tre, samt de teorier vi lade fram i avsnitt fyra.

Vi börjar således med den första frågeställningen: Hur motiverar de kvinnor vi intervjuat att de bär ansiktsslöja? Här presenteras de delar av intervjumaterialet som vi anser vara relevant för denna frågeställning. Den andra delen av resultatet behandlar följaktligen den andra frågeställning: Vilka argument lades fram i debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöjan i svensk storstadspress under perioderna 2009-09-20 – 2009-10-31 och 2010-08-01 – 2010-08-31? Här presenterar vi vår debatt- och argumentationsstudie och avslutar varje avsnitt med en sammanfattning av argumenten. Den tredje delen av vår resultatredovisning avser slutligen vår tredje frågeställning: Hur ställer sig de kvinnor vi intervjuat till de argument som läggs fram i debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöja i svensk storstadspress? I denna del kommer vi att lyfta fram kvinnornas resonemang och analyser av de debattargument vi presenterat för dem.

När det gäller intervjuerna har vi gett kvinnorna fiktiva namn och presenterar dem här i alfabetisk ordning med de namn vi valt:

MARIAM: 20 år, gift och inflyttad till Göteborg från södra Sverige. Hon har läst delar av lärarutbildningen men är nu hemmafru. Hon har svenska föräldrar och har vuxit upp med dem i en aktivt troende kristen familj. Mariam har varit muslim i snart två år och burit slöja i ett och ett halvt år samt ansiktsslöja i cirka tre månader. Intervjuad den 29 november 2010.

MONIKA: 38 år, född och uppvuxen i Göteborg. Gift särbo och har sju barn. Monika har svenska föräldrar och varit muslim sedan 18-årsåldern. Hon har burit ansiktsslöja de senaste sju och ett halvt åren. Intervjuad tillsammans med väninnan Nora den 6 december 2010.

NADIA: 21 år, gift och muslim sedan födseln. Svensk mamma och pappa från Somalia. Nadia bor i en mellansvensk stad och läser ekonomutbildning på campus med ansiktsslöja. Började med slöja som tioåring och med ansiktsslöja i 17-årsåldern. Intervjuad den 9 december 2010.

NORA: 36 år, gift och har fem barn och har varit muslim sedan 18-årsåldern. Nora bär ansiktsslöja i åtta år men valde att sluta använda den för cirka två år sedan, bär nu slöja. Bor i Göteborg men är från en stad i södra Sverige och har svenska föräldrar. Intervjuad tillsammans med väninnan Monika den 6 december 2010.

SOFIA: Gift småbarnsmamma, 23 år, född och uppvuxen i Sverige och beskriver sig som icke-etnisk svensk. Bor i Göteborg. Sofia har vuxit upp i en kristen familj men är muslim sedan 17-årsåldern. Hon började bära slöja vid 19-års ålder samt niqab två månader senare. Sofia har studerat på universitet, både på campus och via distans, med ansiktsslöja. Intervjuad den 30 november samt den 1 december 2010.

5.1 HUR MOTIVERAR DE KVINNOR VI INTERVJUAT ATT DE BÄR ANSIKTSSLÖJA?

Vi börjar här med att kortfattat lyfta fram de aspekter ur kvinnornas berättelser som vi funnit vara gemensamma för de flesta, eller alla, av dem vi intervjuat:

- Fyra av de fem kvinnorna tog beslutet att bära ansiktsslöja i samband med att de konverterade till islam.
- Samtliga kvinnor som vi intervjuat betonar att de har fattat beslutet att bära ansiktsslöja självständigt och utan tvång.
- Samtliga är överens om att ansiktsslöjan är något positivt och uppmuntras inom islam, men de har olika syn på huruvida det är en plikt eller en rekommendation att bära ansiktsslöja.
- Alla kvinnorna menar att de viktigaste teologiska källorna för dem som muslimer är Koranen och profetens sunna.
- Flera av kvinnorna menar att profeten Muhammeds fruar fungerar som föredömen för dem, bland annat i fråga om klädsel, då de anser att profetens fruar bär niqab.
- Att bära ansiktsslöja motiveras med upplevelsen att känna sig närmare Gud och att följa hans vilja.
- Kvinnorna menar att ansiktsslöjan hjälper dem att avskärma sig från det världsliga och de frestelser som avleder dem från att leva i enlighet med vad de anser vara Guds vilja.

5.1.1 TEOLOGISKA MOTIV

5.1.1.1 KVINNORNAS POSITIONERING INOM ISLAM

Vi börjar med att visa hur kvinnorna, medvetet eller omedvetet, positionerar sig själva inom islam. Det handlar då främst om vilken vikt de lägger vid islams källor (Koranen och sunna), och de fyra rättsskolorna. Flera av kvinnorna uttrycker att Koranen och profetens sunna är det de följer som muslimer. Andra kvinnor nämner rättsskolor men att Koranen och sunna är viktigast:

L: Skulle ni säga att ni tillhör någon speciell inriktning inom islam?

MONIKA: Sunna.

NORA: Sunni.

L: Ingen ytterligare, undergrupp?

MONIKA: Det finns så många olika grenar...

NORA: Jag inriktar mig på sunni, men jag är mig själv, jag tror på mig själv.

MONIKA: Koranen och profeten, sunna...

L: Ingen speciell skola, rättsskola?

MONIKA: Nej, det räcker med Koranen, det är vår skola. Profetens ord, det räcker.

Nadia poängterar att Koranen och Sunna kompletterar varandra:

NADIA: De lärda säger att Koran och Sunna går hand i hand. Ingenting är viktigare än den andra, ingen av dem är viktigare än den andra. Så de stärker varandra. Det är de två som utgör självaste grunden.

Sofia, som anger att hon studerat rättslära under lärda som använt hanbalitisk litteratur i sin undervisning,⁶⁵ förklarar att hon anser att man inte ska begränsa sig till en rättsskola:

SOFIA: Jag anser mig vara muslim och tillhör sunniislam. Jag anser mig inte tillhöra någon specifik subkultur, subgrupp inom islam på det sättet, utan jag förhåller mig till Koranen och profetens sunna. Och som man säger... det beror på vilket område du menar, vilken rättslära, fiqh liksom.

...

SOFIA: Men som man säger, den korrekta, den mest korrekta inställningen är ju att du inte begränsar dig. Bara för att den här rättsskolan säger det betyder det inte att det är rätt.

Mariam har fått kommentarer från andra muslimer i sin omgivning att hon skulle tillhöra den salafitiska riktningen inom islam, något hon till en början inte förstod vad det betydde:

MARIAM: Och det talar hadither om också så... det är det jag menar med översättningen.

AC: Är det någon speciell grupp du sympatiserar med som förespråkar det här, eller...? Teologisk riktning liksom?

MARIAM: Nej. Om man säger så, det finns väldigt många som kallar mig salafi nu, om ni hört talas om det?

AC/L: Ja, mm...

MARIAM: För det finns oerhört många, sedan jag började med niqaben för tre månade sedan, som

⁶⁵ Sofia tydliggör i personlig kommunikation den 7 januari 2011 att hon studerat en kurs i rättslära angående ”dyrkan” där bön, tvagning, fasta, zakat (allmosa) och pilgrimsfärd (Hajj) ingår. Hon menar att det är viktigt att påpeka att det inte handlar om ett blint följande, utan allt grundade sig på källor från Koranen och sunna. Förutom dessa studier angående dyrkan följer hon ingen specifik rättsskola. Sofia anser sig vara muslim, och mer specifikt sunnimuslim.

började kalla mig för salafi, och salafi och salafi hela tiden, så jag tänkte ”Vad sjutton är det här salafi?”. (skratt)

AC: Ja. (skratt)

MARIAM: Jag hade ingen aning om det, så jag frågade dem ”Men okej, vad är salafi?” och de svarade ”En sån som du!” och jag tänkte ”Va?!” (skratt)

AC: (skratt)

MARIAM: Och då var det muslimer som kallade mig för det, och till och med muslimer som bar såhär väldigt stor slöja kunde också göra det. Men de menar det att det är en sekt och sådana saker, så jag tänkte ”Okej vilka är de här salafi?” så jag började gå ut på Internet för att läsa, som jag gjorde med islam och de här sakerna. Och då fick jag veta att den där hemsidan islam.nu, den räknas som en salafisida och jag tänkte ”Varför det?” de är ju, har ju väldigt sunda åsikter, liberala om man säger så, ändå. För de tvingar inte till saker och ting utan menar ”Tänk själv, tänk med ditt eget förnuft, vad du känner för.” och såna saker så jag tänkte ”Vad är det för fel med det?” (skratt)

När Mariam fick höra att andra kallar henne för ”salafi” och att islam.nu är en sida av och för salafiter blev hon förvånad men hon tycker att de åsikter som uttrycks där är sunda och passar henne.

I nästa stycke går vi in på de specifikt teologiska aspekterna av hur kvinnorna motiverar sitt val att bära ansiktsslöja. Det handlar om vad de anser är en korrekt tolkning av Koranen och profetens sunna, samt om de anser ansiktsslöja vara obligatoriskt eller inte.

5.1.1.2 ANSIKTSSLÖJAN OBLIGATORISK ELLER INTE?

Kvinnorna motiverar på olika sätt varför de bär ansiktsslöja. Flera av kvinnorna uppger att de funnit inspiration till att bära ansiktsslöja på diverse muslimska forum och hemsidor där man lyssnat på föreläsningar om islam. De sidor som de nämner är islam.nu, islamguiden.com och islamqa.com.⁶⁶

MARIAM: För jag hade, ja, alltså sedan jag ville ha slöja hade jag läst om niqaben också, liksom ”Ja, det känns ju bra.” Samtidigt som jag känner att slöjan räcker, det anser jag än i dag, jag anser bara att niqaben är en bra sak, inte obligatoriskt så.

⁶⁶ På islam.nu kan vi ta del av följande information under fliken ”Om oss”: ”Vi sprider kunskap om Islam baserat på Koranen, Profetens sunnah (sallâ Allahu ‘alayhi wa sallam), samt följeslagarnas förståelse och Imamerna från de tre första generationerna och de som följer dem i gott.” - Ett fokus på profetens sunna samt de tre första generationerna kan beskrivas som ”salafi” då roten för detta begrepp på arabiska, ”al-aslaf” refererar till profetens och de tre nästkommande generationerna. Hämtat från islam.nu den 12 januari 2011.

Islamguiden.com vann 2009 det muslimska studieförbundet Ibn Rushds hederspris (Åke Sander, Göteborgs universitet var en av dem som satt i juryn) med motiveringen som löd: ”Islamguiden är en oerhört betydelsefull mötesplats full av information för både muslimer och icke-muslimer. Den är en brobyggande, informativ kunskapskälla som är möjlig att nås av alla, oberoende av geografisk hemvist. Islamguiden bidrar väsentligt till att öka förståelsen för och kunskapen om islam och muslimer i Sverige.” Hämtat den 12 januari 2011 från: <http://www.ibnrushd.se/index.php?id=56>

Den wahhabitiskt orienterade Islamqa.com nämndes i anslutning till den danska studien *Rapport om brugen af niqab og burka* i avsnitt 3.3.1, och drivs av Shaikh Muhammad Salih al- Munajjid som besvarar människors frågor genom fatwor.

Mariam berättar att hon har lyssnat på föreläsningar med olika lärde på islam.nu vilka är de hon refererar till nedan:

MARIAM: Utan de menar att det räcker med att ha en god slöja. Det räcker med att täcka sig och vara anständigt klädd om man säger så, inte visa former och sådana saker, menar de. Men om det är liksom att du känner att du vill ha den så är det väldigt bra att ha den. Så du bör ha den om du kan ha den, om man säger så.

Kvinnorna uppger i stor utsträckning att de granskat argument för och emot huruvida ansiktsslöjan är obligatorisk eller inte, innan de börjat bära den. Nadia uttrycker det så här:

NADIA: Alltså... mitt beslut baserade sig på att jag hade läst om ämnet, att jag hade läst de bevis som finns inom islam och jag hade jämfört de här två åsikterna. Den här ena som säger att man bör bära niqab och den andra som säger att det är tillräckligt med hijab eller slöja.

AC: Just det.

NADIA: Och jag fann att bevisen för att täcka sig med niqab var starkare, och därför valde jag det.

Sofia har reflekterat över och studerat olika bevis för om ansiktsslöjan är obligatorisk och har kommit fram till att det inte finns ett givet svar:

SOFIA: Alltså, de som säger att den är uppmuntrad, uppmuntrad betyder alltså att det är någonting du får belöning för om du gör det, men som du inte blir straffad för om du lämnar. Då säger man att "Ja, jag vill likna profetens fruar, de hade på sig den", och det är ju därför en av orsakerna till att den är rekommenderad av den gruppen lärda. De som anser den vara rekommenderad. Men för de som anser den vara en plikt... de ser det som att alla kvinnor hade på sig den. Beroende på av vad det är för bevis du använder. Därför är jag inte övertygad, för när det kommer till de olika bevisen sidorna har, så är det ju... båda sidorna har ju egentligen bevis som skulle kunna bevisa att... så det finns ingen tydlighet eller klarhet i det för mig personligen. Men det är ju också vad man själv är övertygad av.

Sofia berättar också att det handlar lite om att ta det säkra före det osäkra när hon väljer att bära ansiktsslöja. I en del kvinnors liv har inställningen till frågan om ansiktsslöja är obligatoriskt eller ej förändrats över tid:

MONIKA: I början tyckte jag att det var, i början vet jag att det var obligatoriskt, men nu, mer sunna.

AC: Jaha, okej. Det är rekommenderat? Du tycker samma? Rekommenderat?
(NORA nickar sitt medhåll.)

Nadia menar att svaret på frågan om ansiktsslöja är obligatoriskt eller inte kan variera över tid, och är kopplat till tanken om tider av *fitna*, och syftar här till exempel på exponeringen av kvinnan, det liberala sexuella klimatet i samhället etcetera. Här resonerar hon även kring de fyra rättsskolornas inställning:

NADIA: Det finns ingen som säger att det inte är rekommenderat, utan det finns en skillnad där, att en del säger att det är obligatoriskt för dem, andra säger att det är rekommenderat och alla fyra säger att det är obligatorisk i tider av *fitna*.

AC: *Fitna* är?

NADIA: När man säger fitna så betyder det "I tider utav frestelser". Och min starka och bestämda uppfattning där är att vi lever i en tid av fitna nu. En tid då allting är så exponerat och öppet. Och kvinnan har blivit till ett objekt istället för en individ i många situationer och fall. För mig är det ett sätt att avskärma mig från allt det här, och verkligen visa att jag är den jag är och inte någon annan som folk tillskriver mig till att vara.

Så om de skulle ha levt nu så utan tvekan skulle han ha sagt att det skulle ha varit obligatoriskt för att det har gått till en sådan nivå som det har gjort.

Vi återkommer till resonemanget om fitna senare i intervjun:

AC: Du pratade om att det handlar om att bära det i tider av frestelse, förut. Kan man se det som att det alltid är tider av frestelser, liksom. Så länge vi inte lever i ett muslimskt eller islamiskt samhälle där vi lever i harmoni med varandra, så kommer vi att behöva bära

NADIA: Det var en jättefin fråga. Alltså, det är klart, det finns alltid fitna, det finns alltid frestelse, men de här som anser att det är obligatoriskt, i tider av fitna, det var bra att du sa det, för då ska jag poängtera det. Att då menar de när fitna är väldigt utspritt, vart du än går, till höger och till vänster, så ser du frestelser över allt.

AC: Okej.

NADIA: Sen har du helt rätt i att det alltid finns fitna och det är därför som kvinnorna även bar niqab även under profetens tid, för de var de bästa muslimerna.

Det finns alltså olika syn på huruvida ansiktsslöjan är obligatorisk eller inte, men gemensamt för samtliga kvinnor är att de anser det vara en god sak att bära den då inte källorna eller någon av rättsskolorna, enligt deras tolkning, avråder ifrån att bära ansiktsslöja.

5.1.1.3 TOLKNINGAR AV KORANVERSER

Kvinnorna resonerar kring hur de olika formerna av slöja tas upp i Koranen. Här visar Nadia hur hon tolkar det förhållande som nämns i Koranen sura 33 vers 53 ("screen" i engelska översättningen). Hon poängterar att det viktigaste är att hon vill lyda Gud:

NADIA: Så det här att man talar om "bakom en hijab", det är när man har direktkontakt, som jag ser det, när man har direktkontakt med en man och så vidare, så skall det ske på ett så formellt och hur ska man säga ... på ett så formellt sätt som möjligt, med så lite kontakt som möjligt.

AC: Okej.

NADIA: Och för att kunna bära med sig den här khimaren ut i samhället, och så vidare, då bär jag min niqab. Och det är inte bara för att avskilja mig från männen, utan för att visa min lydnad gentemot Allah. Så man får inte missförstå det heller, att jag bara gör det för att man ser männen som omöjliga människor och sexuella varelser, nej! Utan det första, nummer ett, det är för att jag vill lyda Allah. Och sedan kommer olika godheter utifrån det här. Eftersom att Allah inte beordrar oss om någonting som inte har visdom bakom.

En annan tolkning av slöja som nämns i Koranen är Nadias resonemang om sura 24 vers 31:

NADIA: Men å andra sidan skulle jag vilja säga att det står i Koranen "Säg till kvinnorna att dra slöjan så att den täcker barmen". Många säger att "Vadå? Det är bara barmen!" Men det var för att kvinnorna täckte håret, men de visade sin barm. Och då skulle man liksom dra ned från huvudet, till barmen, och då täcks automatiskt ansiktet med.

Flera av dem använder olika översättningar av Koranen. Mariam reflekterar här över skillnaderna dem emellan:

MARIAM: Teologiskt då... vi har ju pratat om haditherna, och det finns ju vissa personer som använder koranverserna, de två som handlar om slöjan i Koranen, att de menar att det handlar inte om att täcka ansiktet, medan andra tolkningar handlar visst om det. Så jag tror mer på den tolkningen som säger att det handlar om det för jag har läst på arabiska också, för jag studerar

arabiska samtidigt. Jag har läst de här orden som används för slöjan och liknande, och om man då kollar de arabiska tolkningarna så betyder det det. Men när man översätter till svenska och engelska så betyder det något helt annat.

Även Monika reflekterar över de olika koranöversättningarna och vad de skriver om lämplig klädsel:

L: Har du någon ytterligare inspiration? Någon... om du läser på någon hemsida eller?

MONIKA: Ja, jag läste mycket innan. I Koranen finns det, sura 33 femtio...åtta...? al- Ahzab⁶⁷, det står där. Sedan finns det ju olika tolkningar på de här, det är ju översättningar och så.

AC: Vad står det där?

MONIKA: Det står att "kvinna när du går ut, täck ditt.., täck dig så du ser anständig ut. Ett öga..." Sedan finns det ju tolkningar på det, al-tafsir⁶⁸ och det.

L: Vilken översättning eller version läser du?

MONIKA: Bernström - jag läser inte den svenska, för den tycker jag inte om. Det blir som när man läser Bibeln tycker jag. Bernström tycker jag inte om, jag läser på engelska. Bernström, den känns som att han predikar som Bibeln, faktiskt.

AC: Kristen?

MONIKA: Ja, det känns så konstigt, men när jag läser den, det är att jag hör en annan kvinnas röst i mitt huvud... så jag tycker mest om den engelska faktiskt. Men jag läser mycket på internet, det finns ju islamguiden där. Och massa andra sidor.

På islamguiden.com finns länkar till en mängd olika översättningar av Koranen. När det gäller den engelska översättningen länkas man vidare till University of Southern California och Centre for Muslim-Jewish Engagements websida.⁶⁹ Här presenteras tre olika översättningar av varje sura och vers gjorda av Yusuf Ali's, Marmaduke Mohammad Pickthall och M. H. Shakir. Det poängteras dock att alla översättningar från arabiska kommer att innehålla fel: "Please keep in mind that **ANY** translation of the Qur'an will most definitely contain errors (e.g. see our online list of corrections)."⁷⁰

5.1.1.4 PROFETENS FRUAR SOM FÖREBILDER

Flera kvinnor hänvisar till Muhammeds fruar som förebilder och anser att de bar ansiktsslöja. Monika gör en direkt koppling till profetens fruar och påpekar också att det är svårt att leva med niqab då hon är ensam om att ta hand om hushållet:

AC: Men varför tror ni att man ska ha niqab?

MONIKA: Profetens fruar hade ju niqab, och vi ska ju följa vad profeten gjorde, och fruarna, vi ska följa "sahaba"⁷¹ då, som det heter.... så vi ska följa dem. Men som i dagsläget så kan jag säga så... jag är ju gift, men min man bor inte här, så för mig är det jättesvårt med niqaben, jag gör allting själv. Jag handlar, tvättar och städar, jag menar det är inte lätt att gå ut med niqab. När jag var på Coop igår, det var "jätteroligt" (ironiskt) med alla svenskarna där... till exempel...

⁶⁷ al-Ahzab ("De sammansvurna") är den trettiotredje suran i Koranen.

⁶⁸ "tafsir" betyder "Korankommentarer".

⁶⁹ <http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/quran/> Hämtad den 5 januari 2011.

⁷⁰ <http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/quran/qmtintro.html> Hämtad den 5 januari 2011.

⁷¹ "Sahaba" betyder "profetens följeslagare".

Monika berättar att människor ofta utgår ifrån att hon inte kan svenska. Ibland frågar hon sig varför hon fortfarande bär ansiktsslöja då människors inställning till den gör det svårare för henne att få en anställning och försörja sig, ett problem som inte profetens fruar hade på samma sätt.

Nadia menar att ansiktsslöja inte bara bars av profetens fruar utan av fler kvinnor i hans närhet:

NADIA: Och, låt säga då att det inte står i Koranen att niqab är någonting att man ska bära. Okej, då går vi till Sunna och kollar. Profeten Muhammeds, "sallAllâho 'alayhi wa sallam" fruar bar niqab, och inte bara hans fruar, även följeslagerskorna, hade det inte varit för islam så hade han sagt till dem "Bär inte niqab". Och de var de bästa förebilderna, så vi efterföljer dem. Varför skulle de göra något som inte var från islam? Hela deras liv kretsade kring islam!

Här kan vi alltså se att flera kvinnor tolkat källorna på så sätt att man anser att det är tydligt att profeten Muhammeds fruar bar ansiktsslöja, och att man skall följa deras exempel.

5.1.2 PERSONLIGA MOTIV TILL & UPPLEVELSER AV ATT BÄRA ANSIKTSSLÖJA

5.1.2.1 IDENTITET & TILLHÖRIGHET

Nadia anger att ett av skälen till varför hon kom fram till att hon ville bära ansiktsslöja var att hon skulle påminnas om och stärka sin muslimska identitet:

NADIA: Och även att jag själv kände att jag själv skulle stärkas i min muslimska identitet, av att bära den, för att jag ständigt påminns om vem jag är.

AC: Just det.

NADIA: Och för att det blir ju mycket mer påtagligt när man bär sin niqab, att man hela tiden påminns liksom, om vem man är och så vidare och... Jag gjorde det också för att jag kände att det stärkte mig, i min tro, gentemot Gud.

AC: Okej.

NADIA: Jag kände att jag gjorde det här fullständigt för Hans skull. Och det här liksom stärker en, i sitt praktiserande också, så det var därför.

När Nora började med ansiktsslöja var det för att hon fann en stil som hon gillade, både utseendemässigt och livsstilen. Hon blev lockad av att det var annorlunda, kombinerat med att tillhöra en grupp:

L: Vad fick dig att börja bära niqab?

NORA: Alltså, direkt när jag konverterade var jag imponerad av den här klädstilen, det började först med... före jag upptäckte niqaben, jag tänkte inte så mycket på niqaben, när jag bodde i xxx så det var mest de här långa... kåporna, khimar. Sedan när jag kom till Göteborg så upptäckte jag det andra då. Så tänkte jag att "Wow, let's do it, va' fräckt!". Så det hade ingenting med islamkunnandet att göra, det var mest att det var fräckt. För jag var mest inspirerad av att vara annorlunda. Det var det som gjorde att...

AC: Hur upptäckte du det då?

NORA: Jag kommer inte direkt ihåg, eller det var att jag träffade en väninna på en spårvagn eller någonting sånt. Så blev jag fascinerad och tänkte "Wow, vad häftigt och coolt" ungefär. Tufft, kan man gå ut så? Jag blev inspirerad och tänkte "Kan hon så kan jag".

L: När du hittade det, blev du då inspirerad att läsa om det?

NORA: Nej, ärligt talat, jag skall vara riktigt ärlig, jag är inte läskunnig i islam än idag. Utan det är någonting jag har valt, allt runtomkring. För att det stämmer för mig, det här stämmer in för mig. Mitt vardagsliv är okej och sådana saker. Mest var det nog på gruppsytryck tror jag. Det är nog det mycket det i början tror jag. Det är mycket det i början när man konverterar tror jag. Då handlar det mycket om det.

Här kan vi se att ansiktsslöjan kopplas ihop med identitet men på två ganska olika sätt. Nadia betonar mer än Nora att det handlar om att bära ansiktsslöja för Guds skull, för att komma närmare honom. Ansiktsslöjan stärker henne i hennes identitet som muslim då hon ständigt påminns om vem hon är. För Nora handlade det mer om en klädstil hon blev imponerad av, något hon tyckte var häftigt och hon blev inspirerad att börja bära ansiktsslöjan själv.

5.1.2.2 ANDLIGHET & RELATION TILL GUD

Flera av kvinnorna pratar om viljan att bära ansiktsslöja som en del i en relation till Gud. Vi har ovan sett att Nadia gör det. Sofia betonar också den spirituella upplevelsen av att bära ansiktsslöja, en stark känsla av att vilja ta på sig den som hon inte riktigt kan sätta ord på:

SOFIA: Men man kan säga att rent teoretiskt så är det ju: antingen tror man ju att den är rekommenderad eller att den är en plikt. Sen så, den där sista pushen varför man gör det eller inte gör det, är ju annorlunda. Och för mig var det som någonting ... det var något så himla lockande, jag kan inte förklara det i ord liksom. Fast det var något spirituellt för mig verkligen.

Sofia svarar på vår följdfråga om islam som hon förklarar som en ”logisk religion” och hur ansiktsslöja kan kännas logiskt på följande sätt:

SOFIA: Jag minns bara det här att det var så spirituellt upplyftande. Jag har nog aldrig känt mig så... det var en av de gångerna som jag verkligen känt att den här spirituella delen av religionen verkligen har fått en framträdande roll liksom. Det kommer ju och går liksom... i alla människors religiösa övertygelse så kommer perioder när man ... den här spirituella delen, den här, om man ska säga mysticismen eller vad man ska säga... den får en mindre roll på grund av som man säger.. iman (tron) den går upp och ner det är nåt naturligt att det går upp, I vissa perioder av ditt liv har du så stark relation med Gud. Liksom att det känns som att om du skulle dra upp persiennen så skulle Gud vara där framför dig.

Nora poängterar också att det handlar om fler aspekter:

NORA: Om man säger så här. Det är inget tvång, det är upp till dig, till dig och Allah, förstår du vad jag menar? Det är bara Allah som kan döma dig, förstår du? Om du står inför Allah på Domedagen, det är Allah som bestämmer om han ska bestraffa dig för om du bär hijab eller inte. Men det rekommenderas i Koranen att vi ska ha det. För det är också en symbol, det symboliserar att vi är muslimer, förstår du vad jag menar?

Nora menar att det inte finns ett tvång att bära slöja, det är något mellan kvinnan och Gud, men slöjan rekommenderas i Koranen. Hon ser också slöjan som en viktig symbol för muslimska kvinnor.

5.1.2.3 RELATION TILL OMGIVNINGEN

Samtliga kvinnor vi intervjuat motiverar bland annat sitt val av ansiktsslöja med de positiva konsekvenser som den medför. Sofia talar om slöjan som något mer än bara ett plagg, något som hon kallar en ”inre slöja”:

SOFIA: Slöjan är ju en del av islam så det är ju så att säga en plikt kvinnan har att bära slöja, och den har ju vissa kriterier. Slöjan är ju inte bara ett tygstycke du har runt huvudet utan det är som man brukar säga .. brukar ju diskutera det här för länge sen flera år sen, speciellt innan jag tog på mig slöjan, prata om slöjan som inte bara ett plagg utan också någon inre typ av slöja du har. Eh.. Alltså att det finns nån typ av blygsamhet, fast inte den negativa blygsamheten man tänker på att man inte ska prata att man liksom ska va lite sådär rädd utan, blygsamhet att det finns någon typ av att eh... gott uppförande liksom. Du sitter ju inte och skriker på spårvagnen, du sitter inte och pratar som man brukar höra ungdomar speciellt idag på spårvagnen jag blir helt förskräckt för jag är ju sån kärring. (skratt)

Nora menar också att man inte kan bete sig hur som helst när man har på sig ansiktsslöja:

NORA: Men om jag säger så här, niqaben har ju ändå någonting som... ja, du kan ju inte göra på samma sätt som du kan göra utan. Det är ju en lite mer respektfull sak, niqaben.... Det är någonting, du kan inte göra precis vad du vill... det är någonting som du måste respektera också.

L: Du representerar någonting samtidigt?

NORA: Precis, du kan inte bete dig som värsta bitchen om du har niqab, det går ju inte...

MONIKA: Du disciplinerar dig själv. Jag är också väldigt flamsig och så...

K: Ja!

MONIKA: Jag är det, men jag försöker, när vi är ute, att inte vara... (fnitter)

NORA: Så du måste ju vara lite mer... även om du är singel och bär niqab så måste du ändå ha en disciplin på dig själv, anständig och så...

MONIKA: Men vi ska ju inte höras som många... ”Aaa!!” som många skriker och gapar, vi ska ju ha den här.... (fnitter).... vi ska ju vara mer tysta.

NORA: Äh!

MONIKA: Tyst med dig!

NORA: Jag är inte den... men alltså skoja på spårvagnen...

MONIKA: Hon har gjort bort mig så många gånger... Jag tackar Gud att jag har niqab! (skratt)

Nora är medveten om att hon själv inte har den personlighet hon menar är den mest lämpliga för att bära ansiktsslöja. Hon berättar senare i intervjun att hon är medveten om att hon gör fel som klär sig i ”vanliga” kläder och sminkar sig. Men Nora säger att hon älskar ansiktsslöjan och beundrar dem som bär den, och att hon själv en dag vill bli stark nog att använda den igen. Monika berättar också att hon försöker uppmuntra Nora att bli stark som hon var innan. Nora menar att hon nu vill hitta tillbaks till islam som passa henne då hon innan lyssnade mycket på vad andra ansåg vara rätt.

För Nadia är hennes ansiktsslöja en viktig del av att känna sig skyddad från mäns uppmärksamhet, bli bemött för den hon är samtidigt som hon blir mer medveten om sitt sociala beteende:

AC: Vad är det för godheter, kan du ge exempel på sådana godheter som du tycker är positiva konsekvenser av din niqab?

NADIA: Ja. Till exempel så som jag sa tidigare, så påminner den mig, på ett mycket påtagligt sätt, om vem jag är. Jag ... jag betar mig på ett bättre sätt tycker jag.

AC: Okej.

NADIA: Jag tänker mer på mitt beteende. Och så är det så att andra respekterar mig på ett annat sätt tycker jag, faktiskt. På så sätt att män inte kollar på mig, och inte bemöter mig för hur jag ser ut.

AC: Mm.

NADIA: Nu menar jag liksom hur jag ser ut fysiskt, sedan att jag har kläder på mig som gör att jag ser annorlunda ut, det är något annat, det är andra blickar.

AC: Ja, precis.

NADIA: Utan man tar mig liksom för den jag är, och då pratar vi om dem som är öppensinnade och inte de som säger "Hon är förtryckt, hon kan ingenting". Det här tycker jag är bra, att jag ses som lite annorlunda faktiskt, och jag har liksom aldrig fått, vad säger man, en vissling, säger man så? Att de visslar bakom en.

AC: Ja, busvissling...

NADIA: Att de flörtar alltså, ja precis, aldrig liksom. Eftersom vem skulle få för sig att flirta med mig, när jag har på mig niqab? Så jag känner att jag är mycket mer bevarad och skyddad.

AC: Okej.

NADIA: Och det här är någonting extremt positivt i min syn. Sedan att någon annan tycker att det är någonting mindre viktigt, men för mig utgör det en stor del av mitt välmående.

AC: Mm.

NADIA: När jag går ut och en säkerhet här, men sedan är det ju det här att man är mer utsatt här, för att man bär niqab och folk hoppar på en, och så vidare, men det är en annan femma.

Nadia fortsätter att berätta att bära ansiktsslöja också handlar om att inte sprida sin skönhet:

AC: Precis, och jag har förstått det som att, för de kvinnor som vi har intervjuat hemma, de har behållit sin stora kåpa eller sin slöja på sig, men tagit av niqaben, just för att de inte känner oss, det är nya personer och så där...

NADIA: Ja, på så sätt, precis, helt rätt. För att jag brukar inte ta av mig och visa mig öppet, så att säga, för dem jag inte känner, så här nära.

AC: Nej?

NADIA: För man måste ju kunna lita på den man visar sig för. Inte så att vi inte litar på er

AC: Nej?

NADIA: Men till exempel för dem som inte är vana vid att umgås med dem som bär slöja eller niqab och så vidare kanske "Hon var jättefin!" så där liksom och inte tänker på att det var något speciellt med det. Men vi strävar ju hela tiden efter att inte sprida vår skönhet på något sätt, så. Men annars, om du skulle se mitt hår så är det inget problem med det så, absolut inte.

AC: Okej, det är för att gardera sig på något sätt, liksom?

NADIA: Ja, exakt, för de tar det säkra före det osäkra. Men annars, här hemma, har jag på mig helt vanliga kläder.

Denna åsikt att inte sprida sin skönhet till omgivningen var något som fler av de intervjuade gav uttryck för.

5.1.2.4 ANSIKTSSLÖJAN SOM SJÄLVSTÄNDIGT VAL

Flera kvinnor uttrycker upprepade gånger att det för dem handlar om ett fritt val att bära ansiktsslöja (mer samtal om valfrihet i resultatets andra del). Mariam hade skaffat information och velat prova att bära ansiktsslöja ett tag innan hon gjorde det första gången:

MARIAM: Så jag läste på om det ett tag och ville testa ute, för att testa hur det känns, men jag vågade aldrig, jag studerade på högskolan, min syster bodde i samma stad. Så jag tänkte liksom "Nej, det känns inte riktigt bra, folk kan känna igen mig ändå", man ser ju det på kläder och längd och sådana saker, vem det är. Jag vågade aldrig testa det, men ändå kände jag inombords att det var något jag skulle vilja prova på bara. Så när jag gifte mig sade jag till min man första dagen vi var gifta, när vi skulle gå ut och handla, sa jag till honom att jag ville ha niqab, för han är för niqab, men inte så här att han skulle tvinga mig att ha det så. Men så sade han det att "Visst, okej, du kan ju prova, men om det är att du inte känner för att ha det sedan så behöver du inte ha det". Han menar liksom att det är upp till mig. Så jag testade att ha den ute den dagen och kände "Oh,

det här känns jättebra!” Jag trivdes så bra i den (med leende) och då hade jag läst föreläsningar flera dagar innan också om niqaben så jag var mer säker på att jag skulle vilja ha den.

Även Nadia hade väntat länge och förberett sig på att bära niqab. Hon hade haft långa diskussioner med sin pappa. Han ville inte att hon skulle utsättas för jobbiga situationer och han hade vägt samman andra bevis i ett ställningstagande och ansåg att niqab inte är obligatoriskt:

NADIA: Och jag var inte gift då heller, utan det var helt på eget bevåg. Och jag tjatade och jag tjatade, och just då i den perioden då jag tjatade som mest, så var det via mail, för han var inte hemma då, han var bortrest. Och jag tjatade och tjatade. Och jag skrev ett långt mail till honom och sedan så svarade han att “Okej” han bara “Du får”.

AC: Ja. (leende)

NADIA: Och då, jag minns, jag var ensam hemma själv. Å Gud, jag minns att jag hoppade upp från skrivbordsstolen, och skrek för mig själv.

AC: (skratt)

NADIA: Verkligen, och sen direkt på plats, på plats så nedföll jag med pannan mot marken, så som vi gör muslimer, i bön. Men det finns någonting som heter ”sodjöd al-shokr”, alltså tacksamhetsnedfallelse. Så jag nedföll i nedfallelse då för Allah, och det kändes så härligt, jag kunde inte bärga mig, tills att jag skulle få ta på mig den. (leende)

AC: (skratt)

NADIA: Jag hade längtat så mycket, verkligen.

AC: Hade du köpt en, hade du en hemma redan?

NADIA: Ja, jag hade en hemma redan, jag hade varit i Göteborg, apropå Göteborg.

De andra familjemedlemmarna hade inte samma inställning som pappan. Här talar Nadia först om sin lillebrors inställning:

NADIA: ”Ja, det är fint” du vet han var sådär liten. Han bara ”Det är jättee-coolt, ta på dig den!”. Och mamma hon var mer så här “Om du är lycklig så är jag lycklig”, du vet hur mammor är! (skratt)

Nadia förklarar vidare att om det handlar om tvång att ta på sig niqab så får den som bär ansiktsslöja ändå ingen belöning för det, det är intentionen som räknas:

NADIA: Jag menar, inom alla, inom alla religioner, inom alla läror och tros läror och övertygelser så finns det de som missbrukar... eh, sin bekännelse, om man ska säga så.

AC: På vilket sätt har det här, niqaben och slöjan missbrukats?

NADIA: Att det till exempel finns de som är tvingade att bära niqab. Men om du inte gör något med avsikten i ditt hjärta så får du ingen belöning för det.

AC: Nej.

NADIA: Så om jag tar på min niqab för att min man säger det, då kan jag inte vänta någon belöning från Allah, för att allting baseras på avsikten.

AC: Okej.

NADIA: Och det är därför Allah säger i Koranen, i det andra kapitlet i vers 256, “Det finns inget tvång i religionen, i den bemärkelse att ingen kan tvingas att bli muslim.” För om du tvingar någon att bli muslim, så kommer den inte att vilja bli muslim från hjärtat. Och då kan den inte ses som muslim inför Gud heller.

Noras före detta man ville inte att hon skulle ha niqab men hon valde att använda den ändå:

NORA: Jag tog på mig den halva tiden jag var muslim tror jag... Jag konverterade till islam... Efter sex eller sju år.

MONIKA: Vilket år tog du på den?

NORA: Ja, det är en bra fråga...

MONIKA: När du bodde i XXX?

NORA: Ja, 2001 tror jag att jag tog på mig den, och precis nyligen tagit av den för två år sedan, 2008, precis in i skilsmässan där, det var ju därför jag skildes också...

L: För att du tog av den?

NORA: Nej, vi låg redan i problem, i skilsmässa och så.

MONIKA: Det är viktigt att säga! Din man ville inte att du skulle ha den.

NORA: Ja, precis. Han var emot den faktiskt. Han ville inte att jag skulle ha den men jag tog på mig den ändå.

Nora har tidigare i intervjun berättat att hon för ett par år sedan hade skilt sig från sin man. Hon upplevde att hon i relation till hennes man och de vänner de umgicks med blev uppslukad av att vara muslim på det sätt som de ville och inte på ett sätt som passade henne. Efter skilsmässan valde hon att ta av sig ansiktsslöjan och vill nu tillbaka till den islam som passar henne.

Sofia pekar på problemet hon ser i att man ofta utgår ifrån att kvinnor som bär ansiktsslöja är förtryckta, vilket hon menar inte är fallet. Hon vill påminna vilken grupp av kvinnor det är man faktiskt talar om i debatten, det handlar om kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige:

SOFIA: Jag menar vi bor inte i någon beduinby ute i Mellanösterns öken så att du ska börja argumentera för att de kvinnorna bor under ett patriarkalt samhälle som är förtryckta, och det ena och det andra. Vi bor i Sverige.

AC: Mm.

SOFIA: Och då får du ju kolla på hur kvinnor som bär niqab i Sverige hur deras situation ser ut. Och det är ju ingen som har gjort det, det är ingen som har frågat hittills, det är ingen som har tagit reda på någonting över huvudtaget. Och jag som är kvinna som bär niqab och känner väldigt många muslimska kvinnor kan säga att jag känner inte en enda kvinna i niqab som har haft liksom någon som helst tvång på sig, att klä sig i niqab.

Sofia betonar, liksom Nadia, senare i intervjun att det inte skall finnas tvång i religionen. Vi hamnade i ett samtal om olika slags tvång:

SOFIA: Och i religionen ska det inte finnas tvång när det inte ... speciellt inte när det kommer till såna här saker som kanske inte är en plikt. Och jag förstår inte riktigt varför det skulle vara relevant för oss i Sverige

AC: Nej precis, för vår studie handlar ju om svenska niqabbärare, men kan du se att det finns en skillnad i att man har ett större, ett friare val i Sverige att välja att bära niqab än vad man har i ett annat muslimskt land?

SOFIA: Absolut! När det kommer till den punkten att man inte ska känna ... att man känner att det finns ett tryck att man ska ha den, finns inte, men trycket att du inte ska ha den finns här absolut. Jag träffar alltså dagligen .. under ... speciellt liksom när jag exempelvis håller en blogg eller håller föreläsningar eller så möts jag dagligen av tjejer som säger ”Jag vill ha den så gärna, jag önskar jag kunde ha den men jag är inte tillräckligt stark” eller ”Jag vågar inte , jag måste jobba och försörja min familj jag har ingen som gör det åt mig, så om jag tar på mig niqab så är jag rädd att jag skulle förlora jobbet” o.s.v. att de känner det här tvånget eller pressen att inte ha det. Och det kanske människor som vill lagstifta emot den skulle bli glada över. Det blir de jättegglada över säkert.

AC: Mm

SOFIA: Men det är ju inte heller helt och hållet rätt tycker jag, för jag menar det finns ju ingen skillnad. För trycket att ha på sig den och trycket att inte ha på sig den är ju lika illa som man säger.

Sofia är av den åsikten att ett tryck från samhällets sida att inte ha ansiktsslöja, är lika illa som ett tryck att kvinnor ska ha den, då båda typer av social press begränsar det fria valet.

Ingen av de kvinnor vi intervjuat anser således att de blivit tvingade till att bära ansiktsslöja. Det verkar snarare ha handlat om att de fått kämpa för att få bära den, och deras val har i vissa fall påverkat relationerna till personer i deras nära omgivning dramatiskt. Två av de vi intervjuat fick stora problem med relationerna till sina icke-muslimska familjer i samband med att de valde att ta på sig ansiktsslöjan.

5.2 DEBATT- & ARGUMENTATIONSSTUDIEN

För att få inblick i den svenska debatten angående ett eventuellt förbud på skolor, arbetsplatser och/eller offentlig plats, har vi gjort en debatt- och argumentationsstudie där vi sammanfattat de argument som läggs fram för respektive mot ett förbud av ansiktsslöjan. Vi har gjort en systematisk klassificering där vi placerat dessa tidningstexter i fem olika kategorier utifrån vilken åsikt de har angående ett förbud.⁷² De argument som lyfts fram i respektive åsiktsposition har vi sedan presenterat för kvinnorna för att se vad de anser om dem. Syftet med argumentationsstudien är således inte att analysera argumenten i sig utan låta kvinnorna själva analysera och kommentera dem utifrån deras eget perspektiv.

Vår avgränsning är gjord, som kort nämndes i stycke 2.1.1, så den sammanfaller med två händelser vilka gjorde debatten om ett eventuellt förbud mot ansiktsslöja särskilt aktuell.

Den ena händelsen är då de båda centerpartisterna Staffan Danielsson och Lennart Pettersson lämnade in sin motion *Användningen av burka eller niqab*, till riksdagen den 25 september 2009.⁷³ I denna motion skriver Danielsson och Pettersson att de har svårt att förstå att kvinnor av religiösa skäl döljer sitt ansikte. De anser att acceptans av denna ”märkliga sed” är bekymmersam, och de argumenterar vidare att frågan om ansiktsslöja både är en fråga om demokrati och jämställdhet. Det finns gränser för de demokratiska rättigheterna, skriver Pettersson och Danielsson, och demokrati innebär även skyldigheter. Att visa ansiktet av respekt för omgivningen är en sådan skyldighet menar motionsförfattarna och därför är ett generellt förbud av ansiktsslöjan motiverat. Ett förbud skulle dessutom hjälpa kvinnor som bär ansiktsslöja menar de: ”För att underlätta för dessa kvinnor skulle vara ett gott stöd med en lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället, på skolor och på arbetsplatser.”

⁷² Se tabell s. 55.

⁷³ För motionen *Användningen av burka eller niqab*, se Bilaga 4.

Motionen skrevs nio månader efter det att Alia Khalifa bestämt sig för att göra en anmälan till diskrimineringsombudsmannen (DO). Khalifa lämnade in sin anmälan den 15 januari 2009 efter att hon av rektorn blivit nekad att fortsätta sin utbildning på Barn- och fritidsprogrammet på Åsö vuxengymnasium i Tensta utanför Stockholm, på grund av att hon bar ansiktsslöja. GT, Expressen och Kvällsposten publicerade den tjugonde september 2009, en artikel skriven av Khalifa själv, fem dagar innan Staffan Danielsson och Lennart Pettersson lämnar sin motion till riksdagen. Under rubriken *Förbjud mig inte att vara mig själv*⁷⁴ berättar Alia Khalifa om sitt val att bära ansiktsslöja, skolans beslut och påföljande DO-anmälan.⁷⁵

Den andra händelsen handlar om utbildningsminister Jan Björklunds uttalande i radioprogrammet *PI Morgon* den fjärde augusti 2010. I programmet säger Björklund att han vill ge rektorer lagstöd att förbjuda ansiktsslöja. Han refererar bland annat till den pågående DO-utredningen i fallet Alia Khalifa, och menar att den långsamma hanteringen av fallet kan ses som ett bevis på att lagtexten är svårtolkad och behöver bli tydligare.

Se antal träffar, fördelning av texterna i respektive tidning, samt texternas placering i tabellerna på nästa sida. Tidningarna är rangordnade efter antalet publiceringar.

⁷⁴ För debattartikeln *Förbjud mig inte att vara mig själv*, se Bilaga 5.

⁷⁵ För DOs utlåtande i fallet Alia Khalifa, se Bilaga 1.

Tidning	Antal	Placering				
		Ledare	Debatt ⁷⁶	Nyhet	Insändare	Krönika
Expressen	3	1	1	1		
Göteborgs-Posten	3		1			2
GT	2		1	1		
Kvällsposten	2		1	1		
Metro Göteborg	2				1	1
Metro Riks	2				1	1
Metro Skåne	2				1	1
Metro Stockholm	2				1	1
Dagens Nyheter	1		1			
Aftonbladet	0					
Svenska Dagbladet	0					
Sydsvenskan	0					
Totalt	19	1	4	3	4	6

Tabell 2. Antal publiceringar och deras placering. Period ett: 2009-09-20 till 2009-10-31.

Tidning	Antal	Placering				
		Ledare	Debatt	Nyhet	Insändare	Krönika
Göteborgs-Posten	7	1	1	4		1
Svenska Dagbladet	4		1	3		
GT	3			1	1	1
Aftonbladet	2	1		1		
Dagens Nyheter	2			2		
Expressen	2			1		1
Sydsvenskan	2		2			
Kvällsposten	1					1
Metro	0					
Totalt	23	2	4	12	1	4

Tabell 3. Antal publiceringar och deras placering. Period två: 2010-08-01 till 2010-08-31.

⁷⁶ Artiklar som skrivits under rubrikerna ”Analys”, ”Opinion”, ”Kolumn” och ”Debatt” har alla sammanfattats under ”Debatt” i vår tabell.

Vi har sammanfattat artiklarnas åsiktspositioneringar förhållande till ett förbud av ansiktsslöja i följande fem grupperingar som presenteras i Tabell 4:

1. För ett generellt förbud av ansiktsslöja.
2. För ett förbud på skolor och arbetsplatser, men mot ett förbud på allmän plats.
3. Mot förbud.
4. Neutrala
5. Frågan om ansiktsslöja nämns som en bisak i texten.

Texterna i kategori två är både de texter som tar ställning för ett förbud i skolan men mot ett förbud på allmän plats, och de texter som enbart behandlar ett förbud i skolan utan att explicit nämna sin inställning till ett förbud på allmän plats. De artiklar som kategoriseras som ”neutrala” är dels nyhetsartiklar som inte tar ställning i frågan och dels artiklar som inte explicit behandlar frågan om ett förbud. Texterna som hamnar under femte kategorin är texter som i huvudsak behandlar en annan fråga, till exempel valet och ett partis politik generellt.

Tidningstexternas åsiktsposition	Antal texter		Totalt
	Fr.2009-09-20 T. 2009-10-31	Augusti 2010	
1. För ett generellt förbud.	0	2	2
2. För ett förbud i skola och på arbetsplatser, men mot ett förbud på allmän plats.	4	1	5
3. Mot förbud.	2	4	6
4. Neutrala.	3	8	11
5. Frågan om ansiktsslöja nämns som en bisak i texten.	0	6	6
Totalt	9	21	30

Tabell 4. Tidningstexternas åsiktspositionering under de två perioderna.

Den uppmärksamme läsaren ser att det inte är samma totala antal tidningstexter som redovisas i Tabell 4 som i tabellerna 2 och 3. Detta beror på att ett flertal tidningar publicerade samma texter. Tabellerna 2 och 3 redovisar således det totala antalet publikationer de valda datumen, medan nedanstående tabell visar det faktiskt antalet publiceringar och deras ståndpunkt.

De tidningar som publicerade samma texter var följande: I Tabell 1 var det samma krönika och insändare som publicerades i samtliga av Metros fyra tidningar. *Kvällsposten*, *GT* och *Expressen* publicerade samma debatt- och nyhetsartikel. Det faktiska antalet tidningstexter blir då nio för period ett, medan det totala antalet publiceringar var 19. När det gäller Tabell 2 publicerade *Kvällsposten*, *Expressen* och *GT* samma krönika, vilket resulterar i att det faktiska antalet texter är 21 för period två, jämfört med totala antalet publiceringar som var 23.⁷⁷

Som vi kan se i Tabell 4 var den största andelen tidningstexter som publicerades neutrala eller behandlade frågan som en bisak (totalt 17 stycken). Det är de övriga 13 tidningstexterna som vi nu i huvudsak kommer att fokusera på.

5.2.1 ARGUMENTEN

De artiklar som skrevs under den första perioden behandlar och kommenterar i stor utsträckning Alia Khalifas fall samt Staffan Danielsson och Lennart Petterssons motion. Deras motion förordar ett generellt förbud, det vill säga ett förbud som sträcker sig utanför skola och arbetsplatser till att även omfatta allmän plats. Flera av tidningstexterna förhåller sig till detta förslag och reflekterar över huruvida ett eventuellt förbud borde sträcka sig så långt. De tidningstexter som skrevs under den andra perioden, augusti månad 2010, fokuserar mer specifikt på skolan, det stundande valet samt lyfter blicken till att se händelser i Sverige (Sverigedemokraternas framgångar, debatten om slöjan etcetera) som en del av en större trend av högerpopulism. Vissa menar också att vi spelar den religiösa extremismen i händerna genom att inte våga sätta ner foten i form av ett förbud mot ansiktsslöja.

5.2.1.1 FÖR ETT GENERELLT FÖRBUD

Det var endast två tidningstexter som var för ett generellt förbud av ansiktsslöjor: en debattartikel i Svenska Dagbladet med rubriken *Med täckta ansikten kan vi inte mötas av Jesús Arcalá*, samt en anonym insändare i *GT* med rubriken *Här går vi inte maskerade*.

Arcalá hävdar att man bryter mot FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor⁷⁸, genom att inte förbjuda ansiktstäckande slöjor.

⁷⁷ För lista över samtliga tidningstexter, se Bilaga 6. När vi refererar till tidningstexter i löpande text är det denna lista vi hänvisar till. Tidningstexterna återfinns således inte i listan med övriga källor.

⁷⁸ Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) antogs av FN:s generalförsamling 1979 och trädde i kraft 1981. För konventionen på svenska se: <http://www.fn.se/fn-info/vad->

FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor inte bara förbjuder könsdiskriminering utan ålägger också staten att ”ändra eller avskaffa /... / sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor”, att ”ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster för att på så sätt avskaffa fördomar, seder och bruk som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller på stelnande roller för män och kvinnor” (”Med täckta ansikten”, 2010).

Ett förbud i undantagsfall och endast av pedagogiska eller praktiska skäl, räcker inte menar artikelförfattaren. Det handlar om att våga ta ställning mot diskriminering av kvinnor.

Arcalá håller heller inte med dem som menar att ansiktsslöja inte kan förbjudas på grund av att det är kvinnornas egna fria val att bära ansiktsslöja, utan påtryckningar av män, och att ett förbud skulle kränka den fria viljan. Han menar att samtycke inte alltid ursäktar en handling eller ett beteende om den eller det i grunden är felaktigt. Han fortsätter:

Just med tanke på svårigheten i att hålla isär egentligt samtycke från kulturell eller religiös vana har Europarådet beslutat att religionsfriheten inte får accepteras som ursäkt för kränkningar av kvinnans rättigheter (”Med täckta ansikten”, 2010).

Han tycker heller inte att argumentet att alla har rätt att klä sig som de vill håller. Han ifrågasätter att ansiktsslöja är ett klädval bland andra, och jämför med Ku Klux Klans kåpor och demonstranter med svarta luvor. Är det också bara en klädsel? Vart ska man dra gränsen?

En del debattörer menar att ett förbud är att göra en stor sak av något som är väldigt sällsynt, och att det dessutom underblåser islamofobi. Arcalá bemöter dessa argument och menar att det inte spelar någon roll att det är få som bär ansiktsslöjor. Skulle vi avstå att lagstifta mot bortgifte av unga flickor på grund av att det inte är så vanligt förekommande? frågar artikelförfattaren. Han menar vidare att de flesta muslimer och islamexperter är överens om att ansiktsslöja endast förespråkas av den mest fundamentalistiska tolkningen av islam. Att vara emot ett förbud av ansiktstäckande slöjor är ”att bana väg för fördomen att islam i sig skulle vara extrem och fundamentalistisk” (”Med täckta ansikten”, 2010).

Ett förbud av ansiktsslöja på allmän plats är försvarbart menar Arcalá då han ställer sig frågande inför om man kan kalla en plats för allmän, där man inte längre kan möta den andres ansikte? Han avslutar sin debattartikel med en sammanfattning av diskussionen som enligt Arcalá ytterst handlar om att ”motverka sedvänjor som avpersonifierar människor och hindrar

oss att möta varandra som enskilda individer. Öppet. Ansikte mot ansikte” (“Med täckta ansikten”, 2010).

Skribenten *Inget att dölja* skriver i sin insändare i GT: ”Det är oerhört respektlöst mot vårt öppna land och mot våra lagar och seder att vägra visa ansiktet! Ge dem denna information genast vid ankomsten till vårt land” (“Här går vi inte maskerade”, 2010). Insändaren konstaterar också att: ”Denna maskering har inget stöd i Koranen!” och avslutar med sammanfattningen att alla har rätt att ha sin tro och sin religion, men inte gå maskerade.

Sammanfattning argument för ett generellt förbud:

- Förbud har stöd i FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Det är vår skyldighet att avskaffa sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor, samt att ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster som grundar sig på föråldrade hierarkiska könsroller för män och kvinnor.
- Kvinnans påstådda samtycke är ingen ursäkt för en kränkande eller diskriminerande handling. Det är svårt att hålla isär egentligt samtycke från kulturell eller religiös vana.
- Slöjan kan inte jämföras med vilken klädsel som helst.
- Ansiktsslöjan är ett uttryck för extrem och fundamentalistisk islam. Att förbjuda den skulle vara en markering att man inte accepterar den typen av islam. Det har ingenting med islamofobi att göra. Att det är få som bär niqab är irrelevant.
- En allmän plats är inte allmän om vi inte kan möta varandra ansikte mot ansikte.
- Det är respektlöst mot vårt öppna land och mot våra lagar och seder att inte visa ansiktet.

5.2.1.2 FÖR ETT FÖRBUD I SKOLA & PÅ ARBETSPLATSER, MEN MOT ETT FÖRBUD PÅ ALLMÄN PLATS

En ganska typisk argumentation, för ett förbud i skola och på arbetsplatser, men inte på allmän plats, gestaltas i följande notis i Göteborgs-Posten som citerar Magdalena Andersson, aktiv i moderatkvinnorna:

Den kvinna som väljer att bära burka eller niqab har rätt att göra det. Det ska politiken inte lägga sig i. Men det betyder inte att den som väljer en sådan klädsel har rätt att bära den överallt och i alla sammanhang. Grunden i lärande kräver kommunikation. Ansiktsuttryck och kroppsspråk är en viktig del. Och då fungerar det inte med vare sig burka eller niqab (“Debattgrannar”, 2009).

De flesta argument för ett förbud av ansiktsslöja i skola och på arbetsplatser är av pedagogisk karaktär. Det menas att kommunikationen förhindras vilket försvårar arbetet förskola, grundskola och högre utbildning. Deltagande i olika aktiviteter på respektive utbildning och arbetsplats försvåras också. Detta gäller både om en elev bär ansiktsslöja och om en lärare gör det. Huvudargumentet är att kommunikationen mellan lärare och elev förhindras, eller i alla fall försvåras, eftersom det menas att kroppsspråk och ansiktsuttryck döljs bakom slöjan. Kroppsspråk och ansiktsuttryck är en central del i hur vi samverkar med varandra, och det anses att inläringen hindras och att läraren får svårare att förmedla kunskap med ansiktet dolt. Det uttrycks ofta som att det är en självklarhet att kunna se ansiktet på lärare och elever i en lärosituation. Detta är speciellt viktigt i tidiga åldrar menar vissa skribenter. Malin Lernfelt skriver i sin krönika i Göteborgs-Posten *Varför välja utanförskap?* (2009). Hon menar att speciellt små barn, som inte kommit så långt i sin språkutveckling, är särskilt beroende av det hon kallar ”det tysta språket”, det vill säga ansiktsuttryck, kroppsspråk och sociala signaler som vi tolkar omedvetet och medvetet.

I kombination med rent pedagogiska argument, framförs även mer värdeladdade argument som framför åsikten att barn inte skall påtvingas religiösa symboler eller en religiös identitet. Skolan skall vara en neutral miljö, menar vissa. Ett förbud mot hindrande klädsel borde för länge sedan ha införts i grundskolan, skriver Sakine Madon i sin ledare i Expressen med rubriken *Förbjud slöjor i grundskolan* (2009).

Barn går i skolan för att utvecklas och lära sig saker, inte för att lindas in i tyg som hindrar deras rörelsefrihet eller för att representera föräldrarnas religiösa identitet (”Förbjud slöjor i grundskolan”, 2009).

Små barn väljer inte att bära slöja menar Madon, föräldrarna väljer åt dem (här avses alla typer av slöjor, inte bara ansiktsslöjan). För att förhindra att ett förbud av slöja skulle stänga ute en del muslimska flickor, hänvisar skribenten till skolplikten. Ett förbud på gymnasium, högskola och universitet tycker hon däremot inte är nödvändigt. Alla vuxna får gå klädda som de vill. Låt de kvinnor som väljer att bära ansiktsslöja själva ta konsekvenserna av sina val när de har svårt att få anställning efter sin utbildning. ”En lättklädd ateist kan inte förvänta sig att få jobb i moskén, lika lite som en burkaklädd kan kräva anställning på dagis. Svårare är det inte” (”Förbjud slöjor i grundskolan”, 2009). Det är viktigare att fokusera på små flickors ofrihet än att bråka om ett fåtal kvinnor som bär burqa, skriver Madon.

Fler pedagogiska och värdeladdade argument mot ansiktsslöja lyfts fram i insändaren *Lärare måste få se ansikten* i Metro (2009). Skribenten menar att läraren måste kunna se elevernas ansikten för att veta hur de reagerar och mår. Skolan skall dessutom vara ”en neutral plats där eleverna får tänka och agera fritt från religiösa krav hemifrån”. Skribenten gör även en jämförelse mellan ansiktsslöja och politiskt rasistiska plagg och symboler. Läsaren ställs inför frågan om man är mot ett förbud, och om man i så fall även skulle kunna tänka sig att barn kom till skolan klädda som nazister. Barn har rätt att bilda sig en egen uppfattning om Gud och världen och inte styras av föräldrar eller skola (”Lärare måste få se ansikten”, 2009).

Sydsvenskan skriver i debattinlägget *Rektor avgör bättre utan burka* (2010) att ett sekulärt samhälle inte skall begränsa människors rätt att gå klädda som de vill. Därför är ett generellt förbud fel väg att gå. ”Däremot måste en arbetsgivare ha rätt att säga ifrån om en anställd, på grund av sin klädsel, inte kan utföra sina arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt” (”Rektor avgör bättre”, 2010). Man refererar till morgonprogrammet i P1 (2010-08-04) där Jan Björklund förmedlade att han tror att ett förbud i praktiken skulle få samma effekt som riktlinjerna har idag, med undantaget att anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen (DO) undviks. Texten lyfter fram Björklunds uttalande: ”Vi skall vara ärliga mot de här unga flickorna ... De kommer inte att få jobb.”

Dilsa Demirbag Steen uttrycker sitt stöd för rektorn på Åsö vuxengymnasium, som beslutade att stänga av Alia Khalifa från barnskötarutbildningen då hon bar ansiktsslöja (”Jag kan inte hävda rätten”, 2009). Författarnas argumentation och tonen i hennes text är islam- och religionskritisk. I sin debattartikel *Jag kan inte hävda rätten att gå klädd i bikini i moskén* i Dagens Nyheter, hävdar Demirbag Steen att kränktheten har blivit hårdvaluta på den identitetspolitiska marknaden. En valuta som etniska och religiösa grupper använder för att göra anspråk på kollektiva demokratiska rättigheter. Men demokrati innebär inte rätten att aldrig känna sig kränkt, menar artikelförfattaren. Vi har rätt att klä sig som vi vill, men vi kan inte förvänta oss att andra skall anpassa sina regler efter det klädvalet. Vissa yrken kräver speciellt utformade arbetskläder, och det är inget konstigt med det. Kockar måste bära kockmössa och poliser får inte bära politiska symboler. Arbetsgivare måste kunna kräva av sina anställda att de är på sitt arbete främst i egenskap av sin profession, inte av sin konfession. ”Lika lite som jag kan hävda en rätt att gå in i moskén i bikini, lika lite kan jag hävda en rätt att bära burka på arbetsplatsen”, skriver Demirbag Steen (”Jag kan inte hävda rätten”, 2009).

Slöjan är problematisk för Demirbag Steen då hon gör en stark koppling mellan den och islamism:

Slöjan är den viktigaste symbolen för islamistiska krafter, vilket blev tydligt i debatten om 'Halal-TV' och förslag på burkaförbud i Danmark. /... / Burkan är ett av de mest bisarra uttrycken för den vilja till kontroll över kvinnans sexualitet och reproduktion som är central för de stora religionerna ("Jag kan inte hävda rätten", 2009).

Sammanfattning argument för ett förbud i skola och på arbetsplatser, men mot ett förbud på allmän plats:

- Pedagogiska och sociala argument: kommunikationen mellan lärare och elev förhindras eller försvåras eftersom kroppsspråk och ansiktsuttryck döljs bakom slöjan, deltagande i olika aktiviteter i skolplan försvåras etcetera.
- Skolan skall vara en neutral miljö. Barn skall inte påtvingas religiösa symboler eller en religiös identitet.
- Barns rörlighet begränsas med en heltäckande slöja.
- Ett förbud innebär en tidig markering för kvinnor som studerar med ansiktsslöja, att de inte kommer att få jobb.
- Det är inte en demokratisk rättighet att inte känna sig kränkt.
- Arbetsgivare har rätt att kräva av sina anställda att de är på sitt arbete främst i egenskap av sin profession, inte av sin konfession.
- Vi har rätt att klä oss som vi vill, men vi kan inte förvänta sig att andra skall anpassa sina regler efter det klädvalet. Vissa yrken kräver speciellt utformade arbetskläder, och det är inget konstigt med det.
- Ansiktsslöjan är en symbol för kvinnoförtryck.
- Ansiktsslöjan är en symbol för islamism och fundamentalism.

5.2.1.3 MOT FÖRBUD

De tidningstexter som är mot ett förbud av ansiktsslöja är det av ganska olika anledningar. Över lag handlar argumentationen om principen att staten inte ska skall lägga sig i hur människor väljer att klä sig, att den personliga integriteten skall skyddas samt de demokratiska fri- och rättigheterna. Det är inte rätt att förbjuda någon att utbilda sig på grund av klädsel. Ett ställningstagande mot ett förbud betyder dock nödvändigtvis inte att ansiktsslöjan försvaras som sådan. En del skribenter menar att det av princip är fel att lagstifta

om en människas klädsel och att ett förbud inte leder till något gott. Men ansiktsslöja ses samtidigt som ett uttryck för ojämlikhet och kvinnoförtryck, och är något som vi i öppen debatt, och genom att inkludera dessa kvinnor i samhället, skall jobba för att få bort. Att dessa kvinnor marginaliseras och isoleras ännu mer, vilket troligen skulle bli konsekvensen av ett förbud, löser inga jämställdhetsproblem.

Andra menar att frågan om ett förbud säger mer om den tid vi lever i och den rådande inställningen till islam. Att Jan Björklund började tala om ett förbud mot ansiktsslöja just valåret 2010, anses inte vara en tillfällighet. Det ses av flera skribenter som en taktisk manöver och som maskerad populism från Folkpartiet Liberalernas sida, i ett försök att vinna över väljare från Sverigedemokraterna inför valet. Vissa menar också att det i debatten målas upp ett fiktivt hot i form av ”det främmande”. Ett exempel på detta resonemang kan vi hitta i debattartikeln *Fp beroende av populistiska fluff-förslag* i GP (2010). Kulturskribenten Lawen Mohtadi skriver att Björklunds förslag är:

ett symboliskt uttalande om icke-frågor. Projicera oro på det som ses som avvikande och förstärka det föreställda hotet som en legitim måltavla för oss trevliga skapelser i smårutigt och chinos (”Fp beroende av”, 2010).

Vidare skriver hon att sådana uttalanden bidrar till att skapa fientliga samhällsklimat. Aftonbladets ledare *Björklund efter dansk förebild* (2010) är inne på samma spår och menar att Björklund lyfter fram ansiktsslöjan ”som ett skynke framför valrörelsen”. Det finns betydligt viktigare problem att diskutera än slöjan, menas det. Till exempel de växande klyftorna, arbetslösheten, försämring av sjukförsäkringen och de verkliga skolproblemen (”Björklund efter dansk förebild”, 2010).

Att debatten om ansiktsslöjan är en icke-fråga tas upp av flera andra skribenter. Det menas att det är så få kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige idag, det är inte ett växande problem och alltså inte en stor fråga. Uttrycket att man gör en höna av en fjäder återkommer i flera texter. Ordföranden för den folkpartistiska organisationen Liberal mångfald, Mikael Torlin går ännu längre och menar att lagstifta om debatten till och med är ”att göra en hel hönsfarm av en fjäder” (Citerad i ”’Främlingsfientligt’ Valet – 46 dagar kvar”, 2010).

Alia Khalifa skrev själv, som nämnts tidigare, en debattartikel med titeln *Förbjud mig inte att vara mig själv* (2009). Hon anser inte att de pedagogiska argumenten för ett förbud håller. Hon pekar på andra typer av utbildning än den traditionella som till exempel

distansutbildningar via Internet, där utbildning fungerar alldeles utmärkt utan att lärare och elev ser varandras ansikten. Hon framhåller även att det oftast går att finna lösningar om båda parter bara är beredd att kompromissa, vilket skolans rektor inte var. Hon hade goda resultat och är utåtriktad och bra på att samarbeta. ”Bara för att man täcker sig innebär det inte per automatik att man är tillbakadragen och att ens förmåga att tänka har upphört.”, skriver Khalifa. Khalifa har fått lov att slutföra sin utbildning men hon är orolig för vad som skulle kunna hända om ett lagstiftat förbud får gehör:

Jag skulle bli den sista eleven med niqab att någonsin studera på skolan i fall dessa krafter får sin vilja igenom. Förr innebar kvinnokampen en kamp om rätten att rösta, i dag gäller den rätten att själv välja önskad klädsel (”Förbud mig inte”, 2009).

Khalifa påpekar även att ansiktsslöjan inte är en kulturell företeelse utan en del av islam som religion, och åberopar därmed religionsfriheten i Sverige.

Att ett förbud begränsar människors demokratiska fri- och rättigheter är ett återkommande tema i argumentationen mot ett förbud. Det argumenteras att det är en inskränkning i religionsfriheten att förbjuda ansiktsslöja, samtidigt som det är ett intrång i den personliga integriteten. Stefan Wahlberg reagerar i sitt debattinlägg med titeln *Demokratin har sina fel och brister* i Metro (2009) mot Danielssons och Petterssons motion. Han menar att denna motion är ett uttryck för demokratin när den är som allra sämst och skriver att de två centerpartisterna ”...utnyttjar sina demokratiska mandat till att begränsa de likaledes demokratiska rättigheterna för en liten minoritet människor” (”Demokratin har sina fel”, 2009).

Sammanfattning argument mot ett förbud:

- Staten skall inte lägga sig i hur människor väljer att klä sig.
- Lagen skall värna den personliga integriteten samt de demokratiska fri- och rättigheterna.
- Ansiktsslöja ses som ett uttryck för ojämlikhet och kvinnoförtryck, men förbud leder till ökat utanförskap. Genom att inkludera dessa kvinnor i samhället samt genom öppen debatt, kan vi jobba för ökad jämlikhet.
- Kvinnorna måste själva ta ansvar för sina val.
- Det är fel att använda sina demokratiska rättigheter att inskränka andras demokratiska rättigheter.
- Ansiktsslöjan är en del av islam och skyddas därmed av religionsfriheten.

5.2.1.4 NEUTRALA TIDNINGSTEXTER

Denna kategori innefattar flest tidningstexter och rymmer främst nyhetsartiklar eller debattinlägg som inte tar ställning för eller mot ett förbud av ansiktsslöjan. Många av de argument som tas upp i dessa artiklar har redan nämnts i de övriga kategorierna. De argument vi tar upp här kommer i huvudsak vara sådana som inte behandlats tidigare.

Den femte augusti 2010, dagen efter Björklunds medverkan i P1 Morgon, skriver många tidningar om Björklunds förslag att förbjuda ansiktsslöja i skolan. Till exempel Dagens Nyheter – *Jan Björklund vill förbjuda burka och niqab i skolan* (2010) och Expressen – *'Främlings-fientligt' Valet – 46 dagar kvar* (2010). Björklunds huvudsakliga argument för ett lagstadgat förbud i skolan sammanfattas i dessa nyhetsartiklar. Björklunds argument är främst av pedagogisk karaktär:

Undervisning är kommunikation, det är att kunna se varandra i ögonen och ansiktet och kunna kommunicera med varandra. Där menar jag att det är extremt olämpligt att tillåta klädsel som täcker ansiktet ("Främlingsfientligt valet", (2010).

Björklund hänvisar även till att DO dröjer med sitt utlåtande i Alia Khalifas fall, vilket tyder på att lagen är svårtolkad och behöver bli tydligare. Skolborgarrådet Lotta Edholm i Stockholm, har anmält DO till Justitieombudsmannen på grund av den långsamma handläggningen ("Skolborgarråd rasar", 2010). Björklund hävdar också att om man inte tar i sådana här konfliktfyllda frågor så göder det extremism. På vilket sätt det skulle göda extremism går han inte in på. Mona Sahlin kontrar dessa argument genom att lyfta fram den möjlighet rektorer redan har att säga nej till ansiktsslöja i skolan. Hon ser det inte som ett problem, och inget det ska lagstiftas om ("Jan Björklund vill förbjuda", 2010).

I nyhetsartikeln *Beslöjning är inget problem* i Svenska Dagbladet (2010), intervjuas skolchefer som är kritiska till Björklunds förslag. De menar att det oftast går att finna lösningar om man pratar med föräldrar och elever. En gymnasiechef i Luleå kommun menar att det inte ska vara strängare regler i skolan än i övriga samhället. Ordföranden i Lärarnas Riksförbund ser dock fördelar med ett förbud i skolan, då samma regler skulle gälla i alla skolor i hela Sverige. Det är inget stort problem, tillägger hon, men när det dyker upp så måste det finnas tydlig lagstiftning ("Beslöjning är inget problem", 2010).

Reaktioner från allmänheten rapporteras i Göteborgs-Postens artikel dagen efter Björklunds uttalande. En kvinna, som själv bär slöja, håller med om att man måste kunna se ansiktet på

elever och lärare i skolan, däremot är lagstiftning att gå för långt. Hon menar att ansiktsslöja inte är något obligatoriskt för muslimer, det är något extra som vissa har. ("FPs förslag upprör", 2010) "Sen när betyder politik att man ska bestämma vad folk får ha på sig? Jag tycker det är ett omoget förslag.", säger en annan. Vi måste respektera vad andra människor väljer, och risken är stor att de flickor som kanske är tvingade att ha på sig ansiktsslöja inte får gå kvar i skolan. En del frågar sig också vad det kommer lagstiftas om härnäst om detta förslag går igenom? ("FPs förslag upprör", 2010).

I en nyhetsartikel i GT, Kvällsposten och Expressen den sjätte oktober 2009, reagerar Abd al Haqq Kielan, som är imam i Stockholm, starkt mot centerpartisternas motion. Han anser att religionsfriheten inte verkar betyda någonting för dem och kallar dem för batongliberaler. "Ska polisen slita av kvinnorna slöjan på gatan? Det är precis som vi lever i en diktatur" ("De vill förbjuda burka i Sverige", 2009).

Många nyhetsartiklar ger röst åt dem som tycker att ett förbud kränker religionsfriheten och att Folkpartiet Liberalerna bara försöker stjåla röster från Sverigedemokraterna, och göra politik av en väldigt liten fråga som berör väldigt få människor.

Sammanfattning argument:

För förbud

- Diskrimineringsombudsmannen dröjer med sitt utlåtande i Alia Khalifas fall, vilket tyder på att lagen är svårtolkad och behöver bli tydligare.
- Det finns fördelar med att samma regler skulle gälla i alla skolor hela Sverige.
- Ett förbud skulle motverka extremism.

Mot förbud

- Ett förbud skulle innebära totalitära tendenser i ett demokratiskt samhälle.
- Det går oftast att hitta lösningar utan förbud. Lagstiftningen är bra som den är.

5.3 KVINNORNAS TANKAR OM FÖRBUDSDEBATTEN I SVENSK STORSTADSPRESS

Vi börjar här med att kortfattat lyfta fram de aspekter ur kvinnornas reflektioner om debattargumenten som vi funnit vara gemensamma för de flesta, eller alla, av dem vi intervjuat:

- Det går att finna lösningar i utbildnings- och yrkessammanhang, ett förbud skulle stänga alla dörrar till kompromisser.
- Att bära ansiktsslöja är inget hinder för att kunna vara professionell i sitt yrke.
- Samtliga intervjuade är medvetna om att deras val att bära ansiktsslöja begränsar deras yrkesval.
- De anser det vara deras demokratiska rättighet att studera och samtidigt bära vad de uppfattar vara islamisk klädsel.
- De anser att det i debatten ofta utgås ifrån att alla kvinnor som bär ansiktsslöja är förtryckta, vilket de tycker är fel eftersom de fattat beslutet själva. De anser sig inte vara förtryckta, men menar att ansiktsslöja kan vara ett uttryck för kvinnoförtryck. Det handlar om att se till varje enskilt fall och i vilken kontext man bär ansiktsslöja och inte generalisera.
- Ansiktsslöja provocerar omgivningen. Kvinnorna upplever att de av andra uppfattas främmande och hotande, och att deras ansiktsslöja tillskrivs egenskaper de inte kan identifiera sig med, till exempel extremism.

Fokus i denna resultatredovisning kommer att ligga på de argument som förespråkar förbud av olika slag, då det är dessa argument kvinnorna hade mest åsikter om.

5.3.1 ANSIKTSSLÖJA I SKOLA & PÅ ARBETSPLATSER

Samtliga intervjuade blev i början av intervjuens andra del, som handlade om argumenten i debatten, presenterade för följande citat:

Den kvinna som väljer att bära burka eller niqab har rätt att göra det. Det ska politiken inte lägga sig i. Men det betyder inte att den som väljer en sådan klädsel har rätt att bära den överallt och i alla sammanhang. Grunden i lärande kräver kommunikation. Ansiktsuttryck och kroppsspråk är en viktig del. Och då fungerar det inte med vare sig burka eller niqab (Uttalat av Magdalena Andersson, "Debattgrannar", 2009).

Detta uttalande är ganska typiskt för dem som argumenterar för ett förbud i skola och på arbetsplatser men inte på allmän plats. Nedan följer samtliga intervjuades reaktioner på citatet ovan. Mariam tycker att ett förbud skulle förhindra möjligheten att finna lösningar:

MARIAM: Jag tänker att hon har rätt till viss del samtidigt som jag inte håller med. Hon ser liksom att det inte finns en enda lösning.

AC: Mm.

MARIAM: För det är det som jag ser som problemet, med att man ser att det finns ett problem, man ser niqaben, det finns ett problem med kommunikationen, med kroppen och liknande. Men man väljer att förbjuda istället för att finna en lösning.

AC: Mm.

MARIAM: Jag ser inget gott i ett förbud än att bara ... det är lättare att förbjuda än att försöka luska fram en lösning.

AC: Mm.

MARIAM: Så att jag tänker som så att jag gick ju själv på lärarhögskola innan, jag vet hur viktigt det är med kommunikation, kroppsspråk och ansiktsuttryck och liknande... men jag vet också att det går att försöka anpassa lite grann, om man säger så. De flesta personer med niqab vill ju inte vara lärare för personer som är äldre, till exempel. För att de själva anser inte att det är bra att lära ut till äldre personer.

AC: Nähä...

MARIAM: Till äldre män då, och äldre pojkar.

AC: Varför då?

MARIAM: För att de försöker att inte ha kontakt med män som de inte är släkt eller gift med. Så det är det det handlar om, så de försöker ju hålla sig i tioårsåldern och yngre.

AC: Okej...

MARIAM: Och för de här barnen behöver de ju inte täcka ansiktet.

Sofia menar liksom Mariam att hon förstår att det kan finnas vissa problem med att bära ansiktsslöja i en lärosituation, men att det ofta går att hitta lösningar och kompromisser. Hon skiljer också på ett lärarperspektiv och ett studentperspektiv i sitt resonemang:

SOFIA: Först och främst så förstår jag ju henne [Magdalena Andersson], jag håller ju faktiskt med henne till en viss del. Men jag tycker att de tar det till det extrema när de argumenterar på det här sättet. För att jag förstår att det skulle va väldigt svårt för mig att undervisa i niqab. Alltså om det ska va något mer meningsfullt utbyte självklart, för att man ... Speciellt för människor som tycker att niqab är främmande.

AC: Mm.

SOFIA: Jag menar när jag har föreläsningar föreläser inte jag med niqab, och det är väl självklart. Men det, det som är konstigt är att man inte tänker att det ska finnas någon, liksom typ av kompromiss. Och sen i slutändan om jag väljer att utbilda mig till lärare, så är det min rättighet att utbilda mig till lärare. Och sen vad jag gör med den utbildningen om jag använder den utbildningen utomlands i ett annat europeiskt land eller i nåt annat icke-EU land, eller om jag väljer till exempelvis att ta av mig min niqab, så är det min rättighet.

AC: Mm.

SOFIA: Men sen så tycker jag att det är självklart att man kan sätta gränser om att "Jag vill inte att du ska undervisa i den, du kan ha på dig den på skolområdet men just när du undervisar, just på grund av"... Om det verkligen är det de pratar om, att det verkligen är undervisningen de är rädda om, att det ska finnas kommunikation och lärare och elever ska ha en relation, då så är, jag tycker det är okej.

AC: Hm.

SOFIA: Men att det ska finnas liksom att du då verkligen ... du då stiftar lagar som gäller det, och du inte går över de här gränserna och du börjar prata om att vi ska förbjuda det på offentlig plats, eller vi ska förbjuda det över huvudtaget på skolorna. Och det tycker jag ur ett lärarperspektiv⁷⁹,

⁷⁹ "Här syftade jag på att jag håller med att det mest idealiska kanske inte vore att undervisa i niqab, särskilt i ett samhälle där plagget är rätt så främmande och eleverna kanske skulle känna sig distraherade eller besvärade av

men sen ur ett studentperspektiv som elev... Jag menar jag har haft på mig niqab när jag har varit elev, och jag har aldrig haft problem med att ha någon... liksom förstå undervisningen jag har aldrig haft problem med något som helst. Jag har aldrig märkt att mina lärare har känt sig besvärade på nåt sätt.

AC: Och du har pluggat på universitet...

SOFIA: Precis. På universitet på campus.

AC: Du läste sociologi.

SOFIA: Ja precis så jag har ju varit med om detta. Jag har studerat både språk och sociologi, och jag menar jag tycker ju det är så himla löjligt att man tar de här argumenten till ... Alla människor är inte likadana. Jag menar jag har aldrig märkt ... Jag har haft jättenära relationer med mina lärare, både manliga och kvinnliga, så jag förstår inte varför det skulle vara ett problem helt plötsligt.

Monika och Nora menar att det är fel att anta att allt kroppsspråk och alla ansiktsuttryck försvinner när man bär ansiktsslöja.

MONIKA: Ögonen säger mycket. Fråga henne, när jag asgarvar under niqaben, hon ser ju varje gång jag skrattar.

AC: Mm.

MONIKA: Jag menar det är fel, man kan se. För ögonen, ögonen säger jättemycket. Om du inte täcker ögonen då i och för sig, men... Jag tycker att det är fel för att, vad ska jag säga...

AC: Tänker ni att det är skillnad om man är lärare med niqab eller elev med niqab?

MONIKA: Nej.

NORA: Nej.

AC: Alltså i en lärosituation, att det kan vara svårare att vara lärare och undervisa eller att...

MONIKA: Nej det tycker jag inte för att det är ju ditt sätt, hur du pratar och hur du är som person... Jag menar en lärare kan ju ha niqab och vara lika käck och du vet...

NORA: Prata med händerna.

MONIKA: Ja. Man pratar ju ändå med kroppen, man ser ju ändå kroppen...

NORA: Kroppsspråket gör ju mycket tycker jag.

MONIKA: Ja.

Nadia problematiserar begreppet kommunikation och vad det innebär att kommunicera. Ansiktsuttryck förbättrar förståelsen men är inte nödvändig för god kommunikation. Om man kommunicerar med någon som inte kan se ens ansikte får man istället vara extra tydlig i hur man uttrycker sig, menar hon:

NADIA: Den här Magdalena Andersson som sa det här, hon bör först och främst läsa på vad som menas med kommunikation, om hon nu väljer att använda det begreppet. För dom som är bekanta med det här begreppet, och jag har läst det här också när jag läst organisationsteori i skolan. Då läste vi om kommunikation inom företag och så vidare. Så det man menar med kommunikation, det är att det är en process som utförs i syfte att överföra information på något sätt. Från en punkt till en annan punkt. Så kommunikation, det är liksom utbyte utav information. Och det kan vara information, det kan vara tankar, det kan vara åsikter. Jag kan till exempel skicka ett mail till dig, och skriva att jag tycker så här och så här, då har vi utbytt information och vi kommunicerar.

AC: Precis.

NADIA: Och sedan så, när man talar om det här begreppet kommunikation så innebär kommunikation all den överföring som sker, oavsett om det sker via skrift, tal eller tecken. Allt det här kallas för kommunikation. Så ansiktsuttryck, det finns ju inte när man skriver, och det finns inte om man tecknar med händerna.

AC: Nej, precis.

NADIA: Så ansiktsuttryck, det är bara något som förbättrar förståelsen, men det är inte något viktigt, på så sätt och nödvändigt för att kommunikationen skall kunna fungera och nå fram.

AC: Hm.

en lärare med niqab på, just för att det är något okänt de aldrig varit med om." (Från personlig kommunikation med Sofia den 6 januari 2011).

NADIA: Så nu när jag bär niqab, så får jag istället vara mer tydlig när jag uttrycker mig om personen i fråga inte ser min mun, kan avläsa mitt leende och så vidare. Men jag är ganska övertygad om att du förstår vad jag säger till dig nu när jag pratar med dig.

AC: Ja, det går jättebra. (skratt)

NADIA: Ja. (skratt) Så du kan framföra allt det här när du pratar. Du kan liksom kommunicera via Skype, via telefon och så vidare. Så... det stämmer inte att man inte kan kommunicera och framföra det man vill.

Ett annat argument som ofta lyfts fram i debatten om ett förbud i skolan är att skolan skall vara en neutral miljö där eleverna inte ska påtvingas religiösa symboler hemifrån. Argumentet lyder: ”Skolan skall vara en neutral miljö. Barn skall inte påtvingas religiösa symboler eller en religiös identitet.”⁸⁰ Flera av kvinnorna menar att det är svårt att definiera vad en neutral miljö är:

SOFIA: Ja med det här förutsätter de att de blir påtvingade. Det är ju också en väldig fördom. Och sen också, vad är en neutral miljö? Är neutral miljö att alla ska vara exakt likadana? Är det det som är neutralt? Eller är det neutralt att du tillåter olikheter? Annars blir det ju som ett neutralitets... vad ska man säga...förtryck nästan på något sätt, att du får inte sticka ut. Och det känns också väldigt konstigt.

AC: Men väljer barn?

SOFIA: Barn väljer... Men du får fråga dig väljer barn ... att liksom att barn är ju under föräldrarna. Du ska ju inte förtrycka ditt barn du ska ju inte vara en diktator åt ditt barn. Men medan ditt barn är inom en viss åldersgrupp så är det ju du som har ansvaret. Det är ju du som väljer hur du uppfostrar ditt barn, det är ju du som väljer vad är det för värdegrund du vill ge barnet, det är du som väljer vilken moral och etik de ska följa. Sen vad barnet väljer när det är vuxen är ju någonting helt annat. Jag menar om de ska applicera det här argumentet på slöja eller niqab, ja men då kan du ju applicera det på någonting annat. Varför ska vegetarianer uppfostra sina barn att inte få äta kött? ”Jag tycker men vadå det är förtryck, de ska få äta kött om de vill.” Och då känner jag men vegetarianska ... jag menar föräldrarna som är vegetarianer känner sig ju väldigt kränkta av det här, jag menar det är ju deras barn. De får välja hur de uppfostrar sina barn. Så det är också ett konstigt argument.

Mariam problematiserar om skolan kan ses som en neutral miljö när hon menar att det står i läroplanen att man skall undervisa om religion och i synnerhet om kristendomen. Hon anser också att en mångfald lärare i skolan är en tillgång då olika elever känner sig trygga med olika personer.

MARIAM: Varför är det obligatoriskt i läroplanen att lära om kristendomen, om man är rädd för religion i skolan? Jag har själv läst läroplanen tusentals gånger, så jag tänker liksom ändå det, det står att man skall lära barnen religion, och kristendom särskilt. Så jag tänker liksom, varför kan man då inte ha en religiös symbol? Och jag minns ju det när jag var på praktik i våras till exempel, en månad hos sexåringar. Jag hade den här stora slöjan då. Och jättemånga av de här muslimska barnen tyckte att det var så roligt med en lärare som var muslim. Och de vart så mycket mer intresserade av skolan plötsligt. De började koncentrera sig mer, var knäpptysta när jag var i klassrummet, fast de innan prata, prata, prata. De hade ju mer respekt för mig, det är inte bra att de har mer respekt för mig, självklart, men det var ändå en positiv aspekt. För att om man då kan få barnen att känna trygghet med olika lärare, en person som kanske är blond kan känna trygghet genom en blond lärare medan en person med bruna ögon känner trygghet inför en brunögd lärare. Det finns vissa små detaljer som gör att barn känner trygghet hos personer de inte känner så väl.

Nadia påpekar också att det är först när de kommer in i puberteten som det är aktuellt att bära slöja.

⁸⁰ För Intervjuexemplar - argument för och mot ett förbud av ansiktsslöja, se Bilaga 7.

AC: Just det. Men just det här att barn inte ska påtvingas religiösa symboler, vad tänker du om det då?

NADIA: Jag tror barn, på så sätt, de är inte obl... de måste inte klä sig i niqab och slöja. Jag menar, det är först när man når puberteten som det ens kommer in i bilden, att man bör bära slöja.

AC: Okej.

NADIA: Så där, där finns det inte ens något måste.

Samtliga av de vi intervjuat är väl medvetna om att bärandet av ansiktsslöja begränsar deras val av yrken och arbetstillfällen, vilket de också accepterar, men de anser att ett förbud skulle begränsa deras valmöjligheter ytterligare på ett sätt de upplever orättvist. De problematiserar på olika sätt hur man kan se på profession i förhållande till konfession samt vilka yrken som skulle kunna passa kvinnor som bär ansiktsslöja:

NORA: Alltså det beror på vad det är för jobb du har! Jag menar, vilken idiot är det i niqab som söker som ställer sig i en kiosk då? Eller en Pressa till exempel? Eller så här vela på restaurang och springa med niqab och doppa i såsen? Jag menar det beror ju på i vilket sammanhang du söker.

AC: Så det finns vissa jobb som inte passar?

NORA/MONIKA: Ja.

NORA: Det måste man ju nästan förstå själv tycker jag.

AC: Vad är det för jobb som inte passar tycker ni då?

MONIKA: Servera alkohol till exempel det kan vi inte arbeta med. Alkohol och ... (ett barn pratar och kommenterar).

NORA: Jag har inte den åsikten, men så, nu låser vi där.

MONIKA: Men alltså du ska välja ett jobb som passar dig, du som har niqab faktiskt.

Nadia poängterar att hennes religiösa tro inte skulle hindra henne från att vara professionell i hennes kommande yrkesval.

NADIA: Ja, alltså, om jag efter min utbildning inom ekonomi, får en anställning till exempel på Trafikverket, så är det väl självklart att jag kommer bli anställd för att jag har gått ekonomutbildningen, och att jag kommer att tillämpa mina fackliga kunskaper i de uppdrag som jag får. Och det chefen ser i mitt arbete, det som jag lämnar till chefen om jag får ett uppdrag, så är det ett uttryck av min profession, det är inte så att jag sitter och läser grafer, med, vad vet jag, kunskaper inom islam direkt, genom en hadith och så vidare. Utan jag använder ju de fackliga kunskaper jag har fått på min utbildning. Men det chefen ser när han eller hon tittar på mig, det är min religiösa bekännelse. Men det är inte det jag presterar. Alltså, om jag älskar Gucci, eller Prada, eller Louis Vuitton och andra märken, och ständigt bär det här på jobbet, är jag då inte en bekänd modeikon, skulle jag inte heller få anställning i så fall? Men de anställer ju mig för någonting jag har inuti mig själv, i min hjärna, inte för någonting som jag bär i väskan. Eller hur?

Björklunds uttalande, att ett förbud skulle innebära en tidig markering för kvinnor som vill studera med ansiktsslöja att de inte kommer att få jobb, väcker starka reaktioner. Nadia fortsätter:

NADIA: Det är typ som att säga att "Vi förbjuder nu så att du ska inse att du inte kommer få jobb i framtiden". Men varför väljer man att spå någonting som inte ens har skett? Varför väljer man att spå i framtiden? Varför väljer man att blunda för England till exempel, där kvinnor med niqab får jobb? De har jobb till och med inom den sociala sektorn. Det finns de som... det finns kvinnor med niqab som är anställda på kontor och andra myndigheter. Jag menar man börjar i helt fel ände om man säger att "Nej vi förbjuder det nu för att ni inte ska få det i framtiden, för ni hade inte fått det ändå imorgon". Jag menar, det är ju genom ett förbud som vi omöjliggör det.

AC: Precis, det kan ju ändra sig.

NADIA: Ja, men precis. Alltså, jag har ju tänkt flera gånger, Är det ens lönt att jag utbildar mig? Jag kanske inte kommer att få jobb. Det är inte att vi är blinda för det här. Men då har jag sagt så

här: ”Nej, jag ska utbilda mig till det jag vill och sedan får vi se vad Gud har planerat i framtiden. Om han underlättar, underlättar han. Och annars har jag gjort det jag kan.” Eller hur?

Sofia menar att Björklund har fel när han säger att dessa kvinnor inte kommer att få jobb, då hon själv arbetat med ansiktsslöja och hon känner flera andra som också gjort det:

SOFIA: Ja men jag menar ... jag har själv haft arbete när jag haft niqab. Jag känner jättemånga kvinnor som har arbetat i flera år med niqab.

AC: Vad har du arbetet med då?

SOFIA: Jag har arbetat på förskola.

AC: Jaha.

SOFIA: Och jag känner en kvinna som har jobbat som personlig assistent på ett... och tagit hand om demens ... inte demens utan tagit hand om psykiskt sjuka och autistiska, och en kvinna som arbetat som kock. Jag menar så det finns kvinnor som arbetar med niqab. Det handlar om om man är tolerant på arbetsplatsen, och sen också om den arbetsplatsen passar just den kvinna vad hon tycker är okej och så vidare. Så det är inte alls sant att hon inte kan få jobb. Men visst, man blir ju jättebegränsad det är ju ingenting att förneka, men det är ju på grund av att man vill inte anställa mig för att just det som jag sa, att de tycker inte om min klädsel över huvudet.

Sammanfattningsvis kan vi säga att dessa kvinnor är väl medvetna om att deras val av klädsel påverkar deras valmöjligheter på arbetsmarknaden. Det är något de var medvetna om redan innan de gjorde sitt val och är något de accepterar. De menar dock att ett förbud skulle begränsa deras val ytterligare på ett sätt som inte är befogat då det ofta går att hitta lösningar. När det gäller förbud på skolor och universitet betonar flera av kvinnorna rätten till utbildning, och att utbildning har ett värde i sig. Att arbeta inom skolväsendet med ansiktsslöja kan vara problematiskt anser tre av kvinnorna. Det handlar dock inte om att de bär ansiktsslöjan alltid och i alla sammanhang, och de tror att det oftast går att hitta lösningar.

5.3.2 ANSIKTSSLÖJAN SOM SYMBOL FÖR KVINNOFÖRTRYCK?

När vi kommer in på argumenten för ett generellt förbud av ansiktsslöja, handlar samtalet till stor del om huruvida ansiktsslöja kan ses som ett uttryck för ett kvinnoförtryck eller inte.

Argumenten lyder:

Ansiktstäckande slöja är en symbol för kvinnoförtryck. Ett förbud skulle ha stöd av FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Det är vår skyldighet att avskaffa sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor, samt att ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster som grundar sig på föråldrade hierarkiska könsroller för män och kvinnor. Kvinnans påstådda samtycke är inte en ursäkt för en kränkande eller diskriminerande handling, eller för ett kränkande och diskriminerande beteende. Det är svårt att hålla isär egentligt samtycke från kulturell eller religiös vana.⁸¹

Kvinnorna vi intervjuat är väl medvetna om att denna typ av argument mot ansiktsslöjan finns, och det märks att de har reflekterat kring denna problematik förut. Nadia

⁸¹ Se Intervjuexemplar - argument för och mot ett förbud av ansiktsslöja Argument intervju, Bilaga 7.

problematiserar det hon uppfattar som en snedvriden debatt om ansiktsslöjan och ojämställdhet:

NADIA: Mm. I den här, i det här argumentet så står det “all slags diskriminering av kvinnor”, all slags. Och det står att det är en skyldighet, enligt dem att avskaffa sedvänjor och bruk som innebär diskriminering av kvinnor. Jag vill poängtera två stycken formuleringar här: “All slags” och “skyldighet”. Okej. Visa det här i praktiken i sådana fall, om det verkligen gäller all slags diskriminering. Börja i så fall med att ge kvinnor lika löner, som män. Varför är det här mindre uppmärksammat än den här frågan om niqab? Om ni nu påstår att det är så få som bär niqab, är det inte viktigare då att alla de kvinnorna som är där ute, som får mindre i lön än män, är det inte viktigare att de får lika mycket i lön om ni nu påstår att vi ändå inte kan arbeta?

Nadia menar vidare att det inom alla religioner finns människor som missbrukar och utövar tvång över andra människor:

NADIA: Jag tycker att man fokuserar på helt fel sak. Det finns viktigare saker att fokusera på, sedan finns dem som är mindre viktiga.

AC: Men kan du förstå att många ser det här som ett uttryck för ojämlikhet mellan könen? Och diskriminering av kvinnor?

NADIA: Jag kan förstå att folk ser det som ojämlikhet mellan könen, på grund av att de fått... Det är inte på grund av att felet ligger i niqaben i sig, utan det är på grund av att så kallade muslimer använt det på fel sätt.

AC: Okej.

NADIA: Jag menar, inom alla, inom alla religioner, inom alla läror och tros läror och övertygelser så finns det de som missbrukar... eh, sin bekännelse om man nu ska säga så.

AC: På vilket sätt har det här, niqaben och slöjan missbrukats?

NADIA: Ja till exempel finns de som, som är tvingade till att bära niqab. Men om inte du gör någonting med avsikten i ditt hjärta så får du ingen belöning för det.

AC: Nej

NADIA: Så om jag tar på min niqab för att min man säger det då kan inte jag förvänta mig någon belöning från Allah.

Sofia diskuterar vad som egentligen kan ses som kvinnoförtryck och inte. Ansiktsslöjan kan ses som en symbol för kvinnoförtryck men det gäller att se till situationen och den kontext som kvinnan som bär ansiktsslöjan befinner sig i.

SOFIA: Men jag menar... raffset kan ju också va symbol för kvinnoförtryck. Jag menar korta minikjolar kan också va en symbol för kvinnoförtryck precis som niqab och slöja också kan va en symbol för ett kvinnoförtryck. Men då beror det ju på de bakomliggande orsakerna till varför du klär dig i detta. Och de bakomliggande liksom... både de personliga orsakerna men också samhällets orsaker till varför man klär sig på detta sätt. Sen kan det ju också va... Min niqab är inte alls en symbol för kvinnoförtryck, jag menar jag har inte blivit tvingad till detta, det är mitt fria val och jag känner inte att mitt liv blir begränsat mer än att jag kanske undviker själv att som jag sa, gå till vissa platser för att jag orkar inte med andra människors beteende och uppförande gentemot mig. Eh... men jag menar om ... om exempelvis du, ser du mig som förtryckt? När du ser mig gå klädd i detta ser du mig som förtryckt? Kanske den här bibliotekarien som inte pratade med mig som inte ens tittade på mig utan bara tilltalade dig, ser hon mig som förtryckt? Jag menar ser Ica, den där icakillen (skratt) som är den enda som är jättetrevlig där på Ica, ser han mig som förtryckt? Jag menar såna här saker så det, det är också mycket vad andra människor lägger för värderingar i plagget.

Sofia får frågan hur hon ser på åsikten att ansiktsslöjan är en produkt av ett patriarkalt samhälle som lever kvar idag. Hon kommer då in på en diskussion om kvinnliga och manliga könsroller:

SOFIA: Du förenklar hela debatten. Kvinnan även om hon tar av sig sin niqab, om det är så att samhället är patriarkalt och förtryckande gentemot kvinnan, då kommer det fortfarande att vara det vare sig du har på dig den här, det här plagget eller inte. Jag menar jag känner massvis med kvinnor som inte ens har slöja och som lever jättestorrande liv faktiskt om jag ska va ärlig, för att jag ser hur de blir behandlade, vad det är för förväntningar som ställs på dem, och vad det är som är deras stereotypa roller som är helt oflexibla, helt rigida roller. För jag menar det kommer ju alltid, du kan aldrig bli av med könsroller i ett samhälle, det kommer alltid finnas. Du kan inte göra ett könsrollslöst samhälle. Men det beror ju på hur rigida är de här rollerna är, och hur begränsande är de här rollerna, och hur olika är de här rollerna? Det är ju det som är frågan också.

Mariam anser inte att ansiktsslöjan är en symbol för kvinnoförtryck då hon, och ingen hon känner som bär ansiktsslöja, tvingats till det av någon man.

MARIAM: Då kommer jag direkt ihåg det här, ska man då förbjuda kvinnor att ha BH? För att när kvinnor, de här feministerna brände BH:ar för de menade att det var en mansförtryckande symbol... Ja, men okej om den har grund i mansförtryck, om man säger så, ska man då förbjuda det idag, varför det? Bara för att vissa kvinnor trivs i det, vissa trivs inte i det, men nej, det handlar ju om det egna valet. Vad trivs du i? Om du inte trivs i det och ändå tvingas ha det, så är det ett förtryck, om du trivs i det och har det, så är det inte förtryck. Man kan inte bara kolla på bakgrunden hela tiden. Plus att niqaben inte anses vara kvinnoförtryck heller. (skratt)

AC: Nej, du anser inte det?

MARIAM: Nej, absolut inte. Det finns ju oerhört många kvinnor som till exempel är konvertiter eller som har varit muslimer sedan födseln, och där deras föräldrar är emot niqaben, och de är inte gifta. Vem förtrycker dem? Varifrån kommer förtrycket då? Att de själva har blivit hjärntvättade och tror att de är det då, är det förtrycket? (skratt) så det undrar man liksom, det förstår jag inte helt. Så jag känner faktiskt oerhört många i Sverige som har niqab, men inte en enda har blivit tvingad till det, och då känner jag både somalier, och konvertiter, och olika personer från Bosnien, så det är helt olika personer. Men av alla personer som har det har inte en enda blivit tvingad till det.

Vi fortsätter samtalet om ansiktsslöjan som ett eventuellt uttryck för kvinnoförtryck:

AC: Men kan du förstå, om man tänker nu, att ... att många människor tycker att din klädsel är en symbol för ett kvinnoförtryck inom islam?

MARIAM: Det vet jag ju att många tycker redan, men...

AC: Kan du förstå det, eller liksom...

MARIAM: Alltså ... jag tycker, jag kan förstå och inte förstå samtidigt. För jag kan förstå att de anser att det är förtryck för jag anser att de har lyssnat på media för mycket och sådana saker. Jag anser att de inte har läst den riktiga informationen om det. För att även om niqaben ansågs som förtryck inom vissa kretsar, om man säger så, till exempel Yemen, där kvinnor har tvingats att ha niqab, men det betyder ju inte att niqaben i sig är ett förtryck, bara för att de tvingas att ha det. Om en kvinna tvingas att ha kläder och inte vara nudist, så anser ju hon att hon är förtryckt också. Så jag pratar inte bara om det här med niqaben, utan man kan ju inte jämföra niqaben som att det liksom är just den som är förtrycket. Utan då borde det handla om kläderna helt i sig, liksom på det sättet att kvinnan inte får lov att klä sig själv, och då är det ju mannen man skall gå till, eller den person som förtrycker henne, och prata med den personen istället, och inte förbjuda klädesplagget direkt.

AC: Mm.

MARIAM: För då blir det som en kollektiv bestraffning, för de som vill bära och för de som inte vill bära. Så det fungerar ju inte.

Monika och Nora vänder på begreppen och menar att det är samhället som förtrycker kvinnor med ansiktsslöja. De menar också att förtrycket inte sitter i ansiktsslöjan som sådan:

MONIKA: Okej, vem är det egentligen som är kvinnoförtryckt? Är det inte Sverige som förtrycker oss? Eller samhället menar jag kanske, inte Sverige. (ler) Tycker jag i alla fall. Det är de som gör att vi inte kan göra någonting, det är ju förbud med allting. Vi vill ju göra något men ... men de sätter stopp.

AC: Hm.
 MONIKA: Vad tycker du Nora?
 NORA: Absolut.
 L: Så det är också ett kvinnoförtryck fast inte från det hållet som menas här?
 NORA: Alltså från männens sida då eller vad tänker du?
 L: Eller att det är kvinnoförtryck från samhällets sida istället.
 MONIKA: Samhället, det är ju samhället som stoppar oss. Vi vill studera men vi får inte för vi har niqab, vi vill jobba men vi får inte jobba för att vi har niqab.
 NORA: Men om du menar från gubbarnas sida, om vi är förtryckta, nej. Att de förtrycker sin kvinna för att hon bär niqab, nej.
 L: Nej, men alltså, kan man se att niqaben är ett tecken på att ... på förtryck, från mannen?
 NORA: Nej.
 MONIKA: Nej. Det är därför jag menar de borde fråga kvinnor med niqab, inte ha en massa förutfattade meningar. "Mannen förtrycker henne, hon måste ha niqab." Det är inte så!
 L: Men som du nämnde med din exman då?
 NORA: Han ville ju inte ens att jag skulle bära niqaben.
 L: Nej, just det.
 NORA: Så det är ju något som jag själv har valt.
 L: Så man kan vara förtryckt men det sitter inte i niqaben?
 MONIKA: Precis.
 NORA: Det finns ju kvinnor som är förtryckta fastän de inte har det. Som går med byxor och sminkar sig och har högklackade skor och ändå, så att säga ... och ändå åker på däng, så att säga, eller blir nedtryckt. Så att... det har inget med niqaben att göra.

Sofia kommer in på diskussionen om kvinnoförtryck tidigt i intervjun då hon berättar om hur hon kan bli bemött när hon rör sig på offentliga platser. Hon beskriver en situation hon upplevde som obehaglig och hotfull gentemot henne på spårvagnen, och vi frågar varför hon tror att människor blir provocerade av hennes klädsel:

SOFIA: Och det var verkligen lynchstämning där, att jag kände på den här atmosfären som var så negativ och liksom fientlig emot mig där på spårvagnen.
 AC: Vad tror du det beror på?
 SOFIA: Det beror på att... jag tror att det beror väldigt mycket på... att man känner avsmak för mina kläder. Och det beror ju... De tolkar att jag står ju för någonting som de inte kan acceptera. Alltså jag personifierar den här fienden, för dem, för dessa människor.
 AC: Vilken fiende?
 SOFIA: Ja men den här fienden mot deras livsstil, fienden mot deras demokrati, fienden mot deras frihet, fienden mot deras värderingar helt enkelt. Jag får personifiera den här personen med mina kläder.
 /.../
 SOFIA: Det är samma som man brukar säga, de här förbuds-ivrarna: "Vi måste liksom få bort förtrycket, och det är kvinnoförtryck. Vi måste befria henne, hon blir tvingad" och sånt. Men om de verkligen var övertygade om att det handlade om att befria mig. Så hade ju de tyckt synd om mig och inte attackerat mig. Då hade de inte gått och sagt till mig: "Ta av dig skiten!" eller hoppat på mig och försökt dra av mig slöjan. Utan då hade de ju liksom: "Behöver du hjälp? Behöver du numret till kvinnojouren? Eller vad är det som är frågan, ska jag hjälpa? Behöver du pengar?" liksom. (skratt)
 AC: Just det.
 SOFIA: Då hade de ju, om de verkligen vore... men det här är ju bara en förklädnad för dem. Det är inte det som är orsaken. Långt ifrån. Jag är inte övertygad ett ruttet öre att det skulle handla om min frihet eller min säkerhet, eller mitt välbefinnande. Utan det handlar om att jag är fienden. Jag är det här alltså... hotet för dem, mot allt som de står för. Och vad de tror att jag står för. Det är ju det som också... förutfattade meningar väldigt mycket.

Mariam avslutar samtalet om ansiktsslöja och vad som egentligen är kvinnans samtycke, genom att poängtera att hon tror det i grund och botten handlar om frustrationen över att inte

få se ansiktet:

AC: Så även om hon säger att hon gör det av fri vilja, så kanske inte det... vad är egentligen en fri vilja? Och ska vi acceptera att kvinnor går klädda så här, liksom i niqab, i ett modernt, sekulariserat, jämställt samhälle?

MARIAM: Ja...

AC: För då ser dom det återigen som ett tecken på ett ojämnställt förhållande mellan kvinnor och män. Och då blir det så här "Spelar det någon roll att kvinnor säger att det är ok? Liksom om... "Om det universellt är fel?" Förstår du hur jag menar?

MARIAM: Alltså jag tror, som jag berättade innan, att förtrycket är i många olika klädesplagg, långt tillbaka, så att om man då skall kolla på alla klädesplagg, alla små personligheter, detaljer och sånt, kan man hitta ett förtryck inom allt. Men det jag tror med niqaben är att folk stör sig på för att de vill se ansiktet. Så jag tror det är mer där problemet bottnar sig, inte bara att de tänker på förtrycket, utan det tror jag mer bara är ett sidospår för att lyckas med ett förbud, att man pratar om det, faktiskt, för jag tror inte på det här med förtrycket, alls, om man säger så.

För att skifta fokus från kvinnans klädsel poängterar flera av kvinnorna vi intervjuat att män också har klädkoder att följa inom islam:

MONIKA: Det är en symbol som, när de kristna bär korset

NORA: Så går vi med hijaben.

MONIKA: De har ju korset så att man ser att de är kristna, eller aktivt kristna, det är ju också många som har kors du vet... men det är ju samma sak där ju.

AC: Men är det inte annorlunda att det är just kvinnan som skall bära det här? Inom...

MONIKA: Men mannen har också sin... hur de skall bära sin klädsel, männen får inte gå med tights jeans och visa...

NORA: Det som symboliserar mannen i islam är skägget ("skägget" unisont med Monika) Han ska ha skägget. Det finns i islam att han inte får klippa skägget, eller det finns hadither som säger det, när det gäller profeten, sallAllâho 'alayhi wa sallam... de får inte raka sitt skägg, förstår du vad jag menar?

MONIKA: Sen har ju männen också en klädsel de måste ha, de måste också täcka sig.

NORA: Precis, de ska inte ha tights kläder och såna saker, de får inte heller gå ut som vem som helst.

Mariam talar om männens klädsel som mer än en muslimsk symbol, det är även ett skydd mot kvinnor:

MARIAM: För att männen ska ju också skydda sig på ett visst sätt, männen får inte gå nakna. Men till exempel, männens plikt är att arbeta, och de kan inte arbeta i heltäckande så direkt, om man säger. De kan ju inte se och så. Utan de har ju liksom att de måste täcka från naveln till knäna. Men man ser många muslimska män, de täcker inte ens till knäna. Och de gör fel då, de gör något som är förbjudet. Och många av de männen känner inte ens till det, för att de själva säger att "det är så mycket prat om kvinnan hela tiden jag har ingen aning om hur männen ska klä sig". Ja, och det är inte bra.

AC: Nej...

MARIAM: Sen finns det väldigt många män, som till exempel min man som bär den här "kufi", en sån hära virkad mössa över huvudet, nästan som judarna har fast de har större, som går hit. Och jag frågade min man om detta till exempel en gång och för min mamma hade frågat mig det, om varför han bär den. Och då sade jag att "Det är en muslimsk symbol liksom för männen", och då menar han det att, "Nej den skyddar oss från kvinnor också". Och det hade jag aldrig hört innan. Och då menade han att "Ja, det är både i hadith och också kulturellt, att kvinnor är inte lika attraherade av en man som täcker håret på det sättet för det ser inte snyggt ut helt enkelt", menade han då.

I samband med samtalet om niqab och kvinnoförtryck kommer vi, i en del av intervjuerna, in på frågan om det fria valet. Kan man skilja på det fria valet och kulturell och religiös vana?

AC: Vad är... vad är ett fritt val egentligen?

SOFIA: Ett fritt val. Ja men det här är ju en filosofisk fråga: ”Vad är ett fritt val?”. Det kan man ju fråga sig och det gäller ju inte bara angående klädval, det kan vara vad som helst. Det kan ju va vad du äter till middag. Det kan ju va: Vad är egentligen ditt samtycke? Är det verkligen ditt fria val att du har valt korv stroganoff igen, och för tredje gången den här veckan?

AC: (skratt)

SOFIA: Det är ju en rent filosofisk fråga och du kan ju inte lagstifta om filosofiska frågor som egentligen inte har ett klart och tydligt svar. Det är ju så himla löjligt att man försöker få det till att vara så. Och sen undrar jag ... ”kränkande och diskriminerande handling och kränkande och diskriminerande beteende” Vad? Gentemot vem? Utifrån vem?, undrar jag. Kränker jag, diskriminerar jag andra människor för att jag har på mig de här kläderna? Blir jag kränkt och diskriminerad för att jag har på mig de här kläderna? Ja men då får man ju titta på det då. Blir jag diskriminerad för att jag har de här kläderna? Jag har valt detta själv, jag bor inte som i ett samhälle där man förväntar sig eller där det finns ett indirekt tvång på mig. Så varför skulle jag vara tvingad till det helt plötsligt? Och sen också ... varför blir andra så himla kränkta för att jag har på mig, för jag har ju varit med om att folk har sagt att ”Jag blir kränkt och förolämpad av att du har på dig de här kläderna”, ja men då frågar jag varför? ”Skadar jag ditt liv, skadar jag din egendom, har jag någon som helst negativ effekt liksom på ditt liv över huvudtaget?”

AC: Mm.

SOFIA: Och då får man ju diskutera om de tycker att det är en symbol för kvinnoförtryck eller om de känner det ena eller andra, och då måste man ju kunna ha en ömsesidig dialog och en ... en diskussion mellan varandra så att man ska kunna förstå varandra bättre.

Nadia är inne på samma spår och menar att det finns många områden och relationer där människor gör saker de inte vill så varför ska det lagstiftas om just ansiktsslöjan?

NADIA: De som förespråkar ett förbud, de skulle aldrig någonsin ens fundera över möjligheten att förbjuda alkohol och cigaretter, trots att många unga faller för grupptricket och dricker och röker.

AC: Mm.

NADIA: De påstår ge ett samtycke, men innerst inne vill de inte. Eller hur? Så varför har man valt att bli strikt gällande det här? Jo, därför att det är någonting skrämmande, på grund av att det är någonting främmande.

AC: Mm.

NADIA: Jag tycker istället att man ska satsa på att lära känna det här fenomenet, om man nu ska kalla det så.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att kvinnorna anser att förbudsdebatten ofta utgår ifrån att de kvinnor som bär ansiktsslöja per automatik är förtryckta. Det finns en vilja hos kvinnorna att problematisera denna föreställning av vad som egentligen är förtryck i allmänhet och kvinnoförtryck i synnerhet, samt vad som skulle uppnås med ett förbud. Det finns viktigare saker än klädsel att fokusera på när det kommer till jämställdhet mellan kvinnor och män, menar de kvinnor vi intervjuat.

5.3.3 ANSIKTSSLÖJAN SOM SYMBOL FÖR EXTREMISM?

Argumenten för ett generellt förbud innefattar även följande resonemang:

Den ansiktstäckande slöjan är ett uttryck för extrem och fundamentalistisk islam. Att förbjuda den skulle vara en markering att man inte accepterar den typen av islam. Det har ingenting med islamofobi att göra. Att det är få som bär niqab är irrelevant.⁸²

⁸² Se Intervjuexemplar - argument för och mot ett förbud av ansiktsslöja, Bilaga 7.

Samtliga kvinnor menar att deras ansiktsslöja inte är ett uttryck för extremism utan att de menar att människor fått en skev bild av vad fundamentalism är via media. Detta ledde in oss på en diskussion om vad som kännetecknar fundamentalism och extremism. Så här säger Mariam:

AC: Jo, att det handlar om extrem och fundamentalistisk islam, vad känner du eller vad tänker du?

MARIAM: Det har jag hört många gånger innan som jag sa av muslimer också som pratar om det här med extremist och såna saker, "Även om du kanske inte räknas som extremist, så symboliserar du extremist" och såna saker. Men jag menar liksom att extremism finns inom alla riktningar, inte bara salafi om man säger så då.

/.../

MARIAM: Så jag menar så att man kan ju inte tolka på det sättet att man är extremist bara för att man bär niqab, och att man symboliserar extremist och fundamentalist då, bara för att man bär niqab. Det är så få som verkligen är extremist och de kommer inom alla sorters grupper och riktningar.

/.../

AC: Vad är extre... Vad är fundamentalistisk och extremistisk islam för dig? Vad skulle du kalla det?

MARIAM: Det är nog alltså... Jag tror när man tolkar Koranen, vissa bitar, som att det skulle vara giltigt idag om man säger så. För att vissa av bitarna är ju historiskt i Koranen, till exempel när han pratar om icke-muslimerna: "När du finner dem skall du döda dem var du än är".

/.../

AC: Hm.

MARIAM: För enligt mig, och enligt många av tolkningarna då, så handlar de här verserna om, historiskt sett, när de låg i krig. Att när de krigade var de tvungna att döda icke-muslimer, för att de var fiender.

Mariam menar således att fundamentalism kan innebära att vissa delar av Koranen lyfts ur sin historiska kontext på ett felaktigt sätt. Vissa delar kan läsas bokstavligt, andra inte, enligt henne. Att det idag skulle vara tillåtet enligt islam att döda icke-muslimer anser Mariam vara fel. Nadia problematiserar också begreppet fundamentalism:

NADIA: Då säger jag så här att om den här personen, om de här personerna verkligen förstod den rätta islam, så skulle de inte tycka att det var skrämmande om någon sa att "Ja jag är en muslim som följer islam till punkt och pricka" det vill säga en fundamentalist. För det de följer, till punkt och pricka, de skulle de förstå var någonting vackert och fint. Och det är på grund av okunnighet om islam som den fundamentala islam ses som någonting skrämmande. Medan den fundamentala islam som egentligen värnar allas bästa och är det som är i enlighet med det som är en människas natur.

/.../

AC: Vad tror du att de definierar som fundametalistisk islam då? Vad har de för bild av vad det är? Eftersom att din bild är att det är någonting gott liksom.

NADIA: Ja, absolut. Jag är ju muslim för jag tycker att islam är någonting bra. De här människorna har ju fått en bild av att islam är muslimer, men nej. Muslimer kan inte definiera islam utan vill du veta vad islam verkligen är så måste du gå till källorna: Koranen och sunna. Vi muslimer, vi är människor, vi begår fel. De har ju fått en bild av att islam är att bränna flaggor, islam är att döda civila människor för att det finns de som påstår att muslimer gör det. Islam är det här och det här och det här och allt det här hemska som kommer upp i media hela tiden.

AC: Mm.

NADIA: Och då säger de "Men det här är islam", men nej, det här är muslimer som kallar sig muslimer om det ens är muslimer, som har gjort det här. Det vet man inte heller och media bara skriver så för att förstora saken. För då ska man kolla på vad islam säger och islam är ingenting att vara rädd för, på så sätt, utan om folk visste vad det stod för, då skulle alla säga "Kom vi blir alla muslimer." (skratt)

Mariam menar att man inte per automatik är extremist för att man bär ansiktsslöja. Extremism är för Mariam till exempel att man tolkar bitar ur Koranen som hade en specifik historisk betydelse i den tid och kontext Koranen uppenbarades i, och gör det giltigt även idag. Nadia vänder på begreppet fundamentalism och menar att det är något positivt i det hon uppfattar vara ordets verkliga betydelse. Fundamentalistisk islam har kommit att förknippas med våldsytringar och förtryck, en felaktig bild som reproduceras i media.

5.3.4 KORANEN & ANSIKTSSLÖJAN

Ett vanligt argument i debatten är att det inte står något om ansiktsslöja i Koranen.

Nedan följer ett par utdrag från kvinnornas reaktioner på detta påstående:

AC: Det här om att det inte står något om niqab i Koranen, vad säger du om det?

MARIAM: (harkling) Det anser jag är lögn. (skratt)

AC: Ja?

MARIAM: Men jag vet ju vissa araber som också säger "Nej det står inte alls det". Men de flesta araber säger ju att "Ja det står men det är inte obligatoriskt."

AC: Mm.

MARIAM: För att de känner själva till arabiska Koranen, och det är ju den Koranen vi skall sträva efter att läsa, för att de andra är ju bara översättningar, det är inte den riktiga Koranen. Man kan ju inte jämföra den, som uppenbarades på det språk som har många fler ord och uttryck för saker och ting, med en annan.

Nadia menar att det är ett erkänt faktum att det finns bevis för ansiktsslöja i Koranen, och att det dessutom finns stöd för ansiktsslöja i profetens sunna:

AC: Och nu kommer vi till det som du var inne på förut då: "Det står inget om niqab i Koranen" hör man ju ofta, både från muslimer och icke-muslimer.

NADIA: Först och främst vill jag säga att det är fel. Den som har sagt detta den har ingen som helst kunskap inom islam i så fall, ingen bredare kunskap inom islam. Och i så fall, den personen som säger så, är inte den rätta att uttala sig om ämnet. Eftersom att islam är en kunskap, en vidare och mer omfattande kunskap än vad fysiken och matematiken är till och med, och alla andra läror. Därför har också islam sina "professorer" och sina lärda. Och precis som att du och jag inte kan sitta och uttala oss om fysiska lagar, för att vi inte har kunskap om det här, så kan inte vem som helst gå och säga "Nej, men det står ingenting om det här och det här i Koranen" om du inte har studerat det.

AC: Nej.

NADIA: Så ingen kan yttra sig om de saker inom det här ämnet som vi diskuterat förut, förutom de här som besitter den här speciella kunskapen. Men sen om jag väljer att citera dem och säger att "Nej men de här lärde säger så här och så här", det är en helt annan sak. För jag menar att de som säger det här, de har inget bevis. Det är det enda de säger, en mening: "Det står inte i Koranen" punkt.

AC: Just det.

NADIA: Så då kontrar jag och så visar jag verserna och uttalandena och ahadith och sådär och så. Och precis som att formler och bestämmelser inom matematiken kan härledas till andra specifika bevis och kunskaper, så härstammar islams regler och lagar från specifika grunder. En del regler kräver större förståelse och kunskap inom ämnet än andra regler.

AC: Mm.

NADIA: De verser som talar om hijab och slöjan, de har stora... alltså de har av stora och kunniga lärda tolkats som bevis för niqab. Därför är det just den erkända åsikten inom islam. Annars hade den inte varit det. Det är en erkänd kunskap bland islamiskt lärda. Okej, låt säga att det inte står

någoting om niqaben i Koranen, låt säga så. Då säger vi så här: Islam baseras på Koran och sunna. Islam baseras inte bara på Koran, vi är inte koranister.

/.../

NADIA: Det står inte i Koranen, det återfinns vi i sunna, i ahadith. De lärda säger att Koran och sunna går hand i hand. Ingenting är viktigare än den andra, ingen av dem är viktigare än den andra. Så de stärker varandra. Det är de två som utgör självaste grunden.

Samtliga kvinnor anser att det finns stöd för ansiktsslöjan i Koranen och sunna. Vem som helst kan inte tolka, det krävs lång erfarenhet och stor kunskap för att kunna göra det.

5.3.5 ANSIKTSSLÖJA PÅ ALLMÄN PLATS

Det finns ytterligare argument för ett förbud på allmän plats där det påpekas att det är mot svenska seder och bruk att inte visa ansiktet, samt att en allmän plats inte kan anses vara allmän om man inte kan mötas ansikte mot ansikte. Nedan följer några reaktioner på dessa argument. Mariam ställer frågan vem det är som bestämmer vilka kroppsdelar man måste visa och beskriver hur nakna hon och många andra muslimska kvinnor skulle känna sig om de tvingades ta av sig sin ansiktsslöja:

MARIAM: Så att väldigt många anser ju att "Jag skulle aldrig kunna visa mig naken", då menar vi ju att vi känner oss nakna om vi skulle behöva klä av oss och visa håret eller visa ansiktet. Jag är så van vid niqaben nu till exempel att jag skulle känna mig obekvämt, väldigt obekvämt. Jag kanske inte skulle känna mig naken bara för att jag visar ansiktet, men obekvämt åtminstone. Men jag respekterar samtidigt de som vill se det. Som när jag varit hos polisen och såna saker, det är inga problem då.

Nadia menar att en allmän plats innebär mycket mer än att kunna se varandras ansikten:

NADIA: Då säger jag så här: att allmän plats är en allmän plats om vi alla kan mötas på lika villkor. Och med öppenhet, respekt och förståelse så blir en annars kall allmän plats, som den skulle ha varit vid restriktioner och förbud och annat, till en varm sådan. Oavsett hur människor klär sig. Och det här är min bestämda åsikt, att det som går före, att det som liksom främjar en allmän plats, det som är bäst för en allmän plats, för att det ska kunna bli en allmän plats är att man har lika villkor, öppenhet, respekt och förståelse.

Här kan vi se att Nadia vänder på argumentet och menar att en allmän plats inte är allmän om inte alla har samma rätt att vistas där.

5.3.6 ARGUMENT MOT ETT FÖRBUD

När det gäller argumenten mot ett förbud håller kvinnorna med om i stort sett alla argument, men följande blir föremål för diskussion:

AC: "Ansiktstäckande slöja ses som ett uttryck för ojämlikhet och kvinnoförtryck, men förbud leder till ökat utanförskap. Genom att inkludera dessa kvinnor i samhället samt genom öppen debatt, kan vi jobba för ökad jämlikhet."

SOFIA: Ja jag kan hålla med till viss del om det här argumentet, och till en viss del inte. Jag håller... Om människor som påstår att kvinnan är förtryckt som har på sig den här slöjan, eller att hon är tvingad, då skulle jag fråga dem: Tror du verkligen att hon helt plötsligt skulle bli fri och bli

rörlig i samhället bara för att ni instiftat en lag? Ska den här anonyma patriarken som finns där nästans i bakgrunden och tvingar kvinnorna att ha på sig niqab, skulle han helt plötsligt bli en sån feminist som säger: ”Varsågod älskling gå ut och arbeta och gå ut på gatorna, nu behöver du inte ha den, det finns ett förbud mot det så då får vi ju respektera den lagen”. Det är ju så himla absurt att de lever i nån typ av fantasivärld där det här skulle hända. Utan jag tror snarare om det över huvudtaget finns kvinnor som bli tvingade att ta på sig det här plagget, då skulle ju de bli begränsade ännu mer. Då skulle de ju inte ens få gå ut på lekparken med sina barn längre.

Nadia utgår från samma argument och problematiserar vad jämlikhet är för henne:

NADIA: Ja och jag anser ju att det står här tydligt “ansiktstäckande slöja ses som ett uttryck för ojämlikhet” och det är det jag säger också, att man har fått det här om bakfoten. Det ses som förtryck, men det är inte förtryck. Så jag håller med om det, att vi kan arbeta för ökad jämlikhet, ja men då får vi återgå till diskussionen och definitionen om vad är jämlikhet? För mig är inte det att min man också ska gå runt och ha på sig niqab. För mig är det att vi står lika inför lagar och regler och främst inför Gud. Att han... när vi står där inför honom på domedagen, att om min man har utfört en handling så ska jag få lika mycket belöning som honom, och inte mindre belöning som man får om man jobbar här, och får mindre lön för att man är kvinna. Det är jämlikhet för mig.

Mariam anser att det finns en bakomliggande tanke i detta argument:

MARIAM: Jag tror det handlar om det faktiskt, att de tar inte det här religiösa på allvar, utan att det handlar mer om att de vill så gärna att vi ska ta av oss, men ser andra möjligheter, inte ett förbud. De ser hellre liksom att ”Vi kanske kan prata dem till att ta av det.”

I övrigt håller samtliga kvinnor med om de argument vi presenterade som är mot ett förbud av ansiktsslöja i all form:

- Staten skall inte lägga sig i hur människor väljer att klä sig. Lagen skall värna om den personliga integriteten.
- Lagen skall värna om de demokratiska fri- och rättigheterna, som omfattar religionsfriheten.
- Det går oftast att hitta lösningar utan förbud, genom samtal och kompromisser mellan berörda parter. Lagstiftningen är bra som den är.
- Kvinnorna måste själva få ta ansvar för sina val.
- Viljan att arbeta skall uppmuntras inte förbjudas. Ett förbud leder till ökad isolering.

Mariam ställer sig frågande till om Sverige kan betraktas som ett fritt land om ett förbud skulle införas:

MARIAM: Jag minns en person som bodde i Frankrike, hon hade niqab, hon kom till Sverige för att de ville förbjuda det där. Hon ville flytta där ifrån innan de skulle råka förbjuda det. För hon hade kanske inte ens fått lov att åka till flygplatsen i niqab i så fall. Så de valde att flytta i så fall till Sverige, för de känner att Sverige är ett fritt land fortfarande. Frankrike är inte längre ett fritt land. Så om man förbjuder det i Sverige, vad ska då folk tycka om Sverige? Att det inte längre är ett fritt land?

Denna åsikt ger samtliga kvinnor uttryck för på olika sätt, och de menar att ett förbud skulle kompromissa Sveriges ställning som ett fritt och demokratiskt land.

6. ANALYS

6.1 TEOLOGISKA MOTIV

6.1.1 ANSIKTSSLÖJAN I MUSLIMSKA MILJÖER & FORUM

Utifrån kvinnornas berättelser har vi försökt positionera dem inom islam. I den danska studien *Rapport om brugen af niqab och burka* (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009) anges att de kvinnor som intervjuats, kan uppfattas ge uttryck för salafitiska tankar. I vår undersökning är det Nora, Monika och Mariam som närmast skulle kunna beskrivas vara salafitiskt influerade. Detta med avseende på att de tydligt beskriver Koranen och sunna som de enda källor de behöver för att veta hur de skall leva som muslimer. Dessa tre uttrycker heller inte att de använder sig av någon av rättsskolorna, men lyssnar på föreläsningar av olika lärde på islamiska hemsidor. Mariam berättar att hon blivit kallad för ”salafi” som något av ett skällsord från muslimer i sin omgivning, och att islam.nu, som hon använder sig av, beskrivs som en salafitisk hemsida av andra muslimer. Monika refererar till den wahabbitiskt inspirerade hemsidan islamqa.com där hon funnit inspiration och vägledning.

Sofia och Nadia använder sig i viss mån av rättsskolor för att legitimera eller stödja sitt beslut att bära ansiktsslöja. De använder sig då av principen om talfiq och begränsar sig därmed inte till en rättsskola. Här vill vi referera till den danska studien, *Rapport om brugen af niqab og burka*, där författarna menar att det är vanligt bland konvertiter att blanda och plocka från olika traditioner som de anser passar dem (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009). Denna tendens kan vi se även bland de kvinnor vi intervjuat.

Roald beskriver ansiktsslöja som en typisk företeelse inom salafitiska grupper. Själva det faktum att de kvinnor vi intervjuat använder, eller har använt, ansiktsslöja skulle således kunna tolkas som att de är salafitiskt inspirerade. Huruvida dessa kvinnor är formalister⁸³, vilket Roald anger som ett kännetecken för salafirörelsen, i andra hänseenden, kan vi dock inte yttra oss om (Roald, 2001, s. 236-237).

⁸³ Med ”formalister” avses här personer eller grupper som betonar religioners formella uttryck såsom ritualer och regler, med fokus på till exempel matregler och klädsel.

Fyra av de fem kvinnorna vi intervjuat är konvertiter och har inte vuxit upp i en islamisk miljö. Vi kan se likheter med de konvertit-kvinnor som intervjuats i den danska studien (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009), och tendensen att som konvertit studera och kritiskt granska information om vad som är ”islam”. Speciellt Sofia och Mariam ger uttryck för en stor lust att studera och lära sig mer, speciellt om islam. Nadia, som är den enda som inte konverterat till islam har ett litet annorlunda utgångsläge, men även hon har studerat och bildat sig en egen uppfattning om islam, till exempel med hjälp av olika islamiska forum och lärde.

Vi vill understryka att kvinnor generellt inte uppmuntras till att bära ansiktsslöja i muslimska miljöer i Sverige. Vi kan dock se att det i specifika grupper och sammanhang finns ett visst tryck att bära ansiktsslöja, då det i dessa uppfattas vara rätt klädsel för kvinnor inom islam, vilket vi kan se i följande exempel: Nora upplever att hon gör fel då hon numera endast bär slöja, klär sig i ”vanliga” kläder samt sminkar sig. Hon önskar att hon en dag skall bli tillräckligt stark i sin tro för att använda ansiktsslöjan igen. Det kan anas att ansiktsslöjan som praktik är förenat med respekt och beundran inom vissa muslimska kretsar och forum. Sofia berättar att hon i vissa sammanhang möter andra muslimska kvinnor som uttrycker en önskan om att också våga eller kunna bära ansiktsslöja. Hon menar att många kvinnor känner att det inte är accepterat i samhället att använda ansiktsslöja och därmed inte vågar. Denna uppfattning att det redan, utan lagstadgat förbud, finns ett förbud i praktiken, känner vi igen från de kvinnor som intervjuats i Danmark (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009 s. 21).

Ett exempel på ett nätbaserat forum där ansiktsslöjan uppmuntras är islamqa.com. Enligt den danska studien *Rapport om brugen af niqab og burka* används denna hemsida av de kvinnor som intervjuats för att söka religiöst stöd för ansiktsslöjan (Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009). Vi har också funnit hänvisningar till denna hemsida hos en av de kvinnor vi intervjuat.

De fem kvinnor vi intervjuat anser att ansiktsslöjan inte nödvändigtvis är obligatorisk. Nora och Monika anser att ansiktsslöjan är rekommenderad, inte obligatorisk. Mariam menar att den inte är obligatorisk men en bra sak. Sofia anser att det inte finns någon definitiv slutsats att dra utifrån bevisen men väljer att ta det säkra före det osäkra. Nadia menar att bevisen för ansiktsslöja är starka, och att alla rättskolor anser att den är obligatorisk i tider av fitna. Dessa kvinnors resonemang är en del av en inomislamisk debatt där man inte är överens om huruvida ansiktsslöjan är obligatorisk eller rekommenderad, eller om den skall ses som en

islamisk praxis över huvud taget. Med hjälp av TV, Internet och olika islamiska forum, som exempelvis TV-kanalen al-Jazeera och programmet ”Sharia och livet” (Dabbous-Sensenig, 2010) har muslimer i Sverige tillgång till ett brett utbud av föreläsningar, texter samt ett stort kontaktnät av andra muslimer. I detta breda utbud kan de kvinnor vi intervjuat finna stöd för sitt beslut att bära ansiktsslöja, på ett sätt som inte hade varit möjligt i samma utsträckning om de exempelvis varit hänvisade enbart till en svensk-islamisk kontext.

6.1.2 ANSIKTSSLÖJAN I RELATION TILL KORANEN & SUNNA

Kvinnorna vi intervjuat har uttryckt sig på ett sätt som speglar uppfattningen att ansiktsslöjan är en väsentlig del av islam. Detta är dock en mycket omstridd fråga bland muslimer. Kvinnorna tolkar de verser i Koranen som behandlar kvinnans klädsel, som att det är ansiktsslöja som avses. Nadia gör det till exempel genom en bokstavlig tolkning, då det enligt henne redan var praxis att täcka huvudet när Koranen uppenbarades. Ansiktet täcks således automatiskt när slöjan dras ned från huvudet för att täcka barmen, vilket är uppmaningen i sura 24:31.

Nadia, Sofia och Mariam har lagt ner mycket tid på att sätta sig in i den teologiska diskussionen och de positioner som finns. Monika och Nora lägger inte lika stor vikt vid den teoretisk-teologiska aspekten av att bära ansiktsslöja. Nora säger att hon inte är så intresserad av att studera de teologiska argumenten utan att hon har blivit mer inspirerad av det hon uppfattar vara den islamiska livsstilen och formar sin vardag kring det. Hon ser slöjan som en viktig symbol som visar att bäraren är muslim.

Flera av kvinnorna vi intervjuat använder alternativ till Muhammad Knut Bernströms svenska översättning av Koranen. Koranen uppenbarades på arabiska och bör också läsas på arabiska, säger Mariam. I hennes läsning av denna ”ursprungliga” Koran finner hon att ansiktsslöja förekommer på ett tydligare sätt än i exempelvis Bernströms svenska översättning. Vi kan konstatera att de kvinnor vi intervjuat menar att hur man tolkar partierna om slöjan i Koranen till viss del beror på vilken översättning som används.

Att profetens fruar bar ansiktsslöja är för alla utom Sofia ett viktigt skäl till att muslimska kvinnor skall bära ansiktsslöja. Ansiktsslöjan som praktik ses av de kvinnor vi intervjuat som en del av profetens sunna. Kvinnorna vi intervjuat har uttryckt sig på ett sätt som speglar

deras uppfattning att ansiktsslöjan är en väsentlig del av islam. Detta är dock en mycket omstridd fråga även bland muslimer.

Flera av de kvinnor vi intervjuat poängterar vilka det är som har rätt att tolka och uttala sig om vad som står i Koranen. Nadia jämför till exempel de lärde inom islam med professorer i vetenskapliga ämnen som är experter på sitt område. Hon menar på liknande sätt att lärde har expertkunskaper inom islam och att vem som helst inte kan uttala sig om ”vad som står i Koranen” och inte.

6.1.4 SLUTSATS ANALYS – TEOLOGISKA MOTIV

Kvinnorna är en del av en inomislamisk debatt där det inte finns någon konsensus angående en rad faktorer rörande ansiktsslöjan: huruvida ansiktsslöjan är en islamisk praxis överhuvudtaget, och om den i sådana fall är obligatorisk eller rekommenderad eller bunden till en historisk kontext tidigt i islams historia. Koranen och sunna läses och tolkas på ett sätt som stödjer kvinnornas åsikt att ansiktsslöja är en önskvärd praxis inom islam. Vi kan se salafitiska tendenser i kvinnornas val att bära ansiktsslöja, samt i deras argumentation för denna praktik. Särskilt med tanke på att de i stor utsträckning bortser från rättsskolorna när de motiverar sitt beslut. De hänvisar dock till olika ”lärde” som inte specificeras tillhöra någon rättsskola eller inriktning inom islam. Huruvida dessa lärde kan betecknas salafitiska har vi ingen uppfattning om. Kvinnorna använder sig dock i skiftande grad av teologiska argument för att motivera sitt beslut. Generellt uppmuntras inte kvinnor att bära ansiktsslöja i muslimska miljöer, men vi kan ana att det i specifika grupper och sammanhang finns ett visst tryck att bära ansiktsslöja.

6.2 PERSONLIGA MOTIV

6.2.1 IDENTITET & TILLHÖRIGHET

Det faktum att fyra av fem av de intervjuade är konvertiter bekräftar tidigare forskning från Danmark, som uppskattar att ungefär hälften av de kvinnor som bär ansiktsslöja där är konvertiter (Warburg & Skovgaard-Petersen 2009). Giddens poängterar att individens frihet och valmöjligheter är en viktig del av formlandet av en identitet i det moderna samhället. Denna valfrihet har delvis ersatt nedärvda identitetsfaktorer. Det faktum att dessa kvinnor konverterat speglar Giddens resonemang angående de ökade valmöjligheter människor har i dagens moderna samhälle. Vi kan i större utsträckning välja att skapa en identitet som skiljer sig från våra familjers, vilket inte hade varit möjligt i samma utsträckning i ett mer traditionellt samhälle.

Slöjan är starkt förknippad med formlandet av en kvinnlig muslimsk identitet, vare sig den som bär ansiktsslöja är konvertit eller inte (Månsson McGinty, 2006). Att bära slöja i allmänhet och ansiktsslöja i synnerhet blir ett sätt att förkroppsliga den nya religiösa tron, ”Embodiment of Religion” (Kauppi, 2000). De kvinnor vi intervjuat bekräftar med sina berättelser denna teori om slöjan som en tydlig markör, och ett förkroppsligande, av den nya religiösa identiteten. Nadia menar att hennes klädsel påminner henne om att hon är muslim, medan Nora mer ser slöjan som en identitetsmarkör i förhållande till icke-muslimer. Klädseln kan dock inte reduceras till att enbart bli ett ”statement” för den nya religiösa identiteten. Att bära ansiktsslöja är även, vilket samtliga kvinnor uttrycker, ett sätt att komma närmre Gud och följa vad de anser vara Guds vilja. Den spirituella aspekten av att bära ansiktsslöja betonas av flera kvinnor, främst Sofia och Nadia, en aspekt som vi sett, i vår debatt- och argumentationsstudie, förbises i den svenska debatten om ett eventuellt förbud.

Flera av de intervjuade motiverar sitt val att bära ansiktsslöja med att det inte är lämpligt att sprida sin skönhet till omgivningen, vilket de anser vara en etablerad tanke inom islam. Att det är olämpligt att sprida sin skönhet är en ståndpunkt som kan ses som paradoxal och uppfattas som provocerande i ett samhälle där exponering av både kvinnors och mäns utseende och sexualitet hör till vardagen. Att människor i dessa kvinnors omgivning blir provocerade är något de själva upplevt på olika sätt när de rör sig på offentliga platser, bland annat i form av glåpor, otrevliga och hotfulla kommentarer. Samtliga ser ansiktsslöjan som

skydd mot världsliga frestelser och mäns blickar. Den uppmärksamhet som de får på grund av att de bär ansiktsslöja menar de är av ett annat slag än den uppmärksamhet som bör undvikas.

Att vara annorlunda och lite utanför samhället är något som Nora och Monika inte nödvändigtvis ser som negativt, speciellt Nora som lockades av ansiktsslöjan som något annorlunda. Den ”community separateness” som anses problematisk i Storbritannien verkar Nora och Monika inte se som ett problem (Kiliç, 2008). Mariam pratar mycket i ”vi”-termer. Möjligen ser hon sig, tillsammans med andra muslimer med ansiktsslöja, som en särskild del av samhället. Nora och Monika upplever dock att det inte finns en stark känsla av samhörighet mellan muslimer. Deras relation till andra grupper i samhället kan kanske betecknas som en ”frånhörighet” från majoritetssamhället snarare än som ”tillhörighet” till den muslimska gruppen i Sverige/Göteborg.

6.2.2 VALFRIHET

Samtliga fem kvinnor vi intervjuat betonar att de kom fram till beslutet att bära ansiktsslöja utan påtryckningar från sin omgivning. Kvinnornas berättelser vittnar snarare om att det bland de närmast anhöriga fanns ett motstånd och en skepticism till deras beslut. Flera av de intervjuade kvinnorna hamnade till och med i utdragna konflikter med sina icke-muslimska familjer när de fattade beslutet att bära ansiktsslöja. Möjlighet att generalisera detta till andra kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige har vi svårt att uttala oss om, men både det självständiga valet och familjekonflikter som konsekvens av detta val, är något som bekräftas i studier från Storbritannien och Danmark (Tarlo, 2006 resp. Warburg & Skovgaard-Petersen, 2009).

Nadia är den enda vi intervjuat som vuxit upp i en muslimsk familj, men inte heller hon upplevde något tryck från sin familj att börja använda ansiktsslöja. Hon och hennes pappa har olika uppfattningar om huruvida ansiktsslöjan är obligatorisk eller ej, samtidigt som hennes pappa vill skydda henne från de besvärliga situationer en ansiktsslöja skulle kunna innebära.

Flera kvinnor likställer att de gjort ett fritt val att bära ansiktsslöja, med att de inte är förtryckta som kvinnor. Att inte ha blivit tvingad att ta på sig ansiktsslöjan av någon man i sin närhet, utesluter dock inte att ansiktsslöjan kan ses som en symbol för ett patriarkalt förtryck på en strukturell nivå. Ett förtryck som kan ses som en produkt av en historisk-religiös

process och en vilja att kontrollera kvinnans sexualitet, som genom historien tagit sig uttryck på många olika sätt, varav ansiktsslöjan kan ses som ett. Samtidigt är kvinnorna inne på en intressant diskussion om vad som egentligen kan kännetecknas som förtryck. De riktar blickarna mot utseendefixering och exploateringen av kvinnor och mäns kroppar i samhället, att kvinnor och män har olika lön för samma arbete, vilket de anser vara mycket större problem, om man nu väljer att se ansiktsslöjan som ett uttryck för kvinnoförtryck.

Kvinnorna vi intervjuat vänder även på perspektiven när det gäller tvång och lyfter fram trycket från samhällets sida att inte bära ansiktsslöja. Både trycket att bära ansiktsslöja och att inte bära ansiktsslöja, begränsar det fria valet. Sofia problematiserar tanken om vad som egentligen kan betraktas som ett fritt val. Hon belyser detta genom att ifrågasätta om någon människa någonsin handlar helt fritt från kulturell och social påverkan, till exempel när det gäller klädsel och andra fysiska attribut. Synen på vem som förtrycker vem beror på ur vilket perspektiv frågan studeras. Vi ser denna reflektion som ett inslag i debatten huruvida ett ”liberalt” Europa eller Sverige kan ses som liberalt i det avseende att även ”konservativa” företeelser tolereras.⁸⁴ Kan liberalism betyda tolerans av både avkläddhet och påkläddhet?

6.2.3 SLUTSATS ANALYS – PERSONLIGA MOTIV

Fyra av de fem kvinnor vi intervjuat är konvertiter. Slöjan är starkt förknippad med formandet av en kvinnlig muslimsk identitet, men ansiktsslöjan kan dock inte reduceras till att enbart bli ett ”statement” för konvertiters nya religiösa identitet. Kvinnorna betonar en spirituellt dimension av att bära ansiktsslöja som ett sätt att komma närmare Gud och en önskan att följa Guds vilja, så som de uppfattar den. Vi har sett att denna spirituella aspekt förbises i den svenska debatten om ett eventuellt förbud. De intervjuade motiverar även sitt val med, det de anser vara en tanke inom islam, att kvinnan inte skall sprida sin skönhet till omgivningen. En tanke som kan uppfattas provocerande i ett samhälle där exponering av både kvinnors och mäns kroppar och sexualitet hör till vardagen. Ansiktsslöjan fungerar för dessa kvinnor även som ett skydd mot frestelser. Kvinnorna uppger att då de själva valt att bära ansiktsslöja inte är förtryckta, vilket vi anser vara en förenklad slutsats. Ett fritt val utesluter inte att ansiktsslöjan kan se som en symbol för ett patriarkalt förtryck på strukturell nivå. Kvinnorna problematiserar dock det fria valet på ett relevant sätt då ingen kan sägas vara fri från social och kulturell påverkan.

⁸⁴ För diskussion och resonemang kring huruvida liberala samhällen även är öppna för konservativa idéer, se exempelvis José Casanova (Banchoff, 2007).

6.3 KVINNORNAS TANKAR OM FÖRBUDSDEBATTEN I SVENSK STORSTADSPRESS

6.3.1 ANSIKTSSLÖJA I SKOLA & PÅ ARBETSPLATSER

När det gäller skolan är de flesta kvinnor vi intervjuat medvetna om att det kan finnas vissa problem att bära ansiktsslöja som lärare, speciellt i ett sammanhang där ansiktsslöjan ses som något främmande. Men att det skulle vara omöjligt för dessa kvinnor att undervisa eller jobba inom barnomsorgen håller de inte med om. Dels på grund av att de inte skulle ha på sig slöjan framför yngre barn, endast i mötet med manliga kollegor och föräldrar. Dels för att det oftast gå att finna lösningar om man är villig att kompromissa. Mariam menar att en mångfald i lärarkåren är bra. Idag består lärarkåren till stor del av en vit ”svensk” medelklass, som gör att elever som har en bakgrund som liknar lärarens presterar bättre än andra.⁸⁵ Mariam skulle bidra med en ökad mångfald inom lärarkåren med sin religionstillhörighet, inte sin etnicitet eller klassbakgrund.

Det vi sett av argumenten som lyfts fram angående förbud i skolan i svensk storstadspress, handlar inte i första hand om huruvida lärare skall ha rätt att bära ansiktsslöja, utan att kvinnor ska få lov att utbilda sig på högskolor och universitet med ansiktsslöja. Debatten handlar inte heller om dessa kvinnor/flickor har rätt att gå i grundskolan. I andra hand handlar debatten om hur barn skulle uppleva att ha en barnskötare som bär ansiktsslöja, eftersom det var det yrke som Alia Khalifa utbildade sig till.

När det gäller argumenten om ansiktsslöjan och begränsade möjligheter till god kommunikation är utgångspunkten ofta att det är svårt att kommunicera med någon som täcker ansiktet. Detta är ett argument vi även sett angående hur avstängningar från skolor av flickor med ansiktsslöja motiveras i Storbritannien (Kiliç, 2008). Samtliga kvinnor anser att detta resonemang är överdrivet. Till exempel Nadia ifrågasätter detta sätt att resonera och efterfrågar en djupare analys av vad som är kommunikation och vad som krävs för att den ska fungera väl. Både Nadia och Sofia studerar, på universitet med ansiktsslöja. De har inte upplevt att deras slöja varit något som helst hinder för kommunikation och lärande. De upplever inte heller att deras slöja varit ett hinder för att bygga relationer, tvärtom betonar de goda relationer de upplever sig ha fått både med lärare och med andra studenter. Det är flera

⁸⁵ Angående ”medelklassens skola” hänvisar Hans Lagerberg till Sverker Lindblad, professor i pedagogik, och hans forskning om att ”lärarna med sin klassbakgrund inte förstått sig på en stor del av eleverna”. (Lagerberg, 2007)

tidningstexter som speglar liknande uppfattningar hos skolpersonal som anser att ansiktsslöjan inte utgör ett problem i skolan, utan att det ofta går att finna lösningar på de eventuella problem som skulle kunna uppstå.

Generellt kan vi konstatera att de kvinnor vi intervjuat upplever att det redan finns informella hinder och ”förbud” i praktiken när det gäller utbildning och arbete. Detta icke tillåtande klimat förmedlas i delar av debatten och ger kvinnorna en bild av ett samhälle där de inte är välkomna om de bär ansiktsslöja, i vissa fall även andra former av slöja.

Andra, mer värdeladdade argument, som lyfts fram i debatten är att skolan skall vara en neutral miljö (här avses främst grundskolan) där barn och ungdomar ska få tänka och agera fritt från religiösa krav hemifrån. Som vi visade i avsnitt 5.3.1 problematiserar flera kvinnor vi intervjuat vad en neutral miljö är, och om en sådan över huvud taget är möjlig. Sofia ställer frågan om en neutral miljö är en miljö där alla skall vara likadana, eller om det är neutralt att tillåta olikheter. Som blivande lärare anser vi att denna reflektion är relevant. Varför fokuseras det just på den ”fysiska slöjan” när det kan finnas många ”osynliga slöjor” bland eleverna i en skolklass? Enligt vår uppfattning är alla människor mer eller mindre påverkade av sina föräldrars religiösa, ateistiska, politiska övertygelser och grundläggande människosyn. Dessa ”osynliga slöjor” kan vi inte komma ifrån, och om flickor tar av sig den fysiska slöjan ändras inte det faktum att de är präglade av sina hemförhållanden. Skolans uppdrag är inte att tillhandahålla en miljö som är likriktad utan en miljö som är tillåtande och där det reflekteras kring olikheter.

I Frankrike är religiösa symboler inte tillåtna i skolan och någon religionsundervisning förekommer inte. Vi ställer oss frågan om detta är rätt väg att gå i ett samhälle som präglas av människor med olika religionstillhörighet och kulturer. Skolminister Jan Björklund driver, tvärtemot Skolrådets inrådan, igenom en ny kursplan för religionsämnet där kristendomen och dess påverkan på Sverige betonas.⁸⁶

⁸⁶ För nyhetsrapportering om detta, se exempelvis Svenska dagbladets artikel: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kristendomen-ska-prioriteras-i-skolan_5483341.svd Hämtad den 9 januari 2011.

6.3.2 MULTIPLA & SINGULÄRA IDENTITETER, UPPDELNINGAR I ”VI” & ”DEM”

I förbudsdebatten ifrågasätts huruvida de kvinnor som bär ansiktsslöja är kapabla att skilja på konfession och profession. Flera kvinnor i vår studie ställer sig frågande till varför de som bär ansiktsslöja skulle ha svårare att skilja på konfession och profession än andra starkt religiöst övertygade personer, som inte har lika synliga tecken på sin religiösa tro. Nadia påpekar att hon i en eventuell framtida anställning som ekonom, inte kommer göra beräkningar med hjälp av islam, utan använda sig av den akademiska kompetens som hon tillskansat sig genom sina universitetsstudier. Denna diskussion är relevant då vi kan tolka den som exempel på hur dessa kvinnor tillskrivs en singular identitet som muslimer, vilket speglar både Sens (2006) och Saids (1997) tankar. Om detta påstående, att kvinnor som bär ansiktsslöja inte kan skilja på sin konfession och profession, analyseras med hjälp av Sen skulle det kunna tolkas som att islam är en unik religion. Enligt Sen finns det en felaktig uppfattning om att det som muslim inte är möjligt att ha någon annan identitet än den religiösa. Samma förenklade resonemang förekommer inte när det talas till exempel om kristna personer. Hur ofta hör vi till exempel att en person som är söndagsskolelärare i en frikyrka och leder bönegrupper i samma kyrka på veckodagarna, inte skulle vara lämplig som till exempel lärare då han eller hon inte skulle kunna skilja på sin konfession och profession?

I resonemangen att profession och konfession utesluter varandra, kan vi även ana ett antagande att det inte går att vara muslim och samtidigt vara saklig. Detta kan analyseras utifrån Saids resonemang om hur bilden av muslimer historiskt präglats av uppfattningen om att de är primitiva, fundamentalistiska och oförmögna att moderniseras, i relation till den ”upplysta och moderna europén”. Enligt Said är detta en bild som präglar hur islam och muslimer gestaltas än idag, vilket även kan skönjas i kvinnornas resonemang. Vi återkommer till detta i avsnitt 6.3.4 nedan.

Kvinnorna vi intervjuat upplever att det i den svenska förbudsdebatten ofta utgår ifrån att de är förtryckta, icke-svenska kvinnor, som inte behärskar det svenska språket och inte tillåts eller är kapabla att göra självständiga val då de är förtryckta av sina män. Med hjälp av Sen kan vi se att kvinnorna åter igen tillskrivs endast en identitet, denna gång som förtryckt muslimsk kvinna. Sen menar att vi kan ha många parallella identiteter som inte behöver

utesluta varandra (Sen, 2006). Kvinnorna vi intervjuat påpekar att de inte bara är muslimer men av deras berättelser kan vi förstå att de prioriterar sin religiösa identitet högt.

Flera av kvinnorna uttrycker frustration över att det i debatten ofta argumenteras utifrån fördomar, och att de som uttalar sig egentligen inte vet vilka kvinnor de talar om. Skribenten *Inget att dölja* gestaltar tydligt detta - synen på dessa kvinnor som icke-svenska och personer som tar med sig "sina" seder hit från främmande platser. I sin insändare i GT skriver skribenten: "Det är oerhört respektlöst mot vårt öppna land och mot våra lagar och seder att vägra visa ansiktet! Ge dem denna information genast vid ankomsten till vårt land" ("Här går vi inte maskerade", 2010). Men som vi sett i vår studie, vilket stöds av liknande studier i Danmark, verkar det inte handla om personer som tar med sig "konstiga seder hit" från "sina" hemländer. Det verkar snarare vara så att det till stor del är kvinnor som är födda och uppvuxna i Sverige som väljer att konvertera till islam och bära ansiktsslöja. Uttalanden som insändaren kan, liksom i Storbritannien, ses som en del av en större generell debatt, där den svenska integrationspolitiken ifrågasätts. De kritiker, som utgår från att ansiktsslöjan är en "importerad praxis", ser denna som ett ifrågasättande av värdlandets seder och bruk (Kiliç, 2008).

Genom att i debatten tala om förbud mot både "niqab och burqa" framstår det som att det finns kvinnor som bär burqa i Sverige, när det snarare handlar om en praxis som främst förekommer i begränsade delar av världen, främst Afghanistan och Centralasien. När det gäller förbudsdebatten blandas den svenska situationen ihop med en debatt om ansiktsslöjan internationellt. Kvinnorna vi intervjuat poängterar att förbudsdebatten behandlar ett eventuellt förbud av ansiktsslöja i en svensk kontext, och att ett förbud inte skall motiveras genom en koppling till det som uppfattas som tvingande och förtryckande i andra länder. Vår studie behandlar debatten om ett eventuellt förbud i Sverige, men vi kan se att röster i den svenska debatten inte alltid skiljer på till exempel kvinnor som bär burqa i Afghanistan och kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige. Denna sammanblandning kan kopplas till bilden av islam i media och den felaktiga uppfattningen att islam ser likadan ut överallt. Dessa generaliseringar anser vi gör att debatten ibland får fel fokus då det talas om "fel" kvinnor, samt att det utgås ifrån att dessa kvinnor är förtryckta. Av vad vi kan se i vår studie är det svenska kvinnor som valt att bära ansiktsslöja av fri vilja, i flera fall innan de ingått äktenskap med en man.

Vi ser det som problematiskt att resonemanget i denna fråga, om ett eventuellt förbud av ansiktsslöjan, ofta förs utifrån kategorier av ett "vi" respektive ett "dem". Med detta

resonemang som utgångspunkt har det redan fastslagits att ”de” aldrig kan bli en del av ”oss”, vilket vi vill påpeka att ”de” redan är men som man i olika sammanhang har svårt att acceptera. Till exempel kan vi se det i Tarlos beskrivning av debatten i Storbritannien, som hon menar har landat i en polemik mellan ”de förnuftiga brittena” och ”de besvärliga eller utsatta muslimerna” (Tarlo, 2006). Liknande tendenser kan vi även se i den svenska debatten där det tvivlas på huruvida dessa kvinnor har en rättmätig plats i det offentliga rummet, så länge de bär sin ansiktsslöja. Det kan uppfattas problematiskt för majoritetssamhället att kvinnor som använder ansiktsslöja och personifierar ”den andre”, samtidigt vill utbilda sig på ”våra” universitet och söka jobb på ”våra” arbetsplatser. De överskrider gränser om dragits upp av majoritetssamhället och ”vi” måste då förbjuda ”dem” att delta för att den konstruerade ordningen skall återställas.

Generellt kan förbudsdebatten i Sverige sägas spegla de två diskurser som Gresch med flera observerat i den österrikiska debatten. Ståndpunkten att slöjan och ansiktsslöjan inte hör hemma i den ”svenska kulturen” och de ”svenska värderingarna” kan ses som uttryck för det författarna kallar en ”cultural frame”-diskurs. Dessa argument blir extra tydliga i samband med resonemang om fundamentalistisk islam som en fara för det demokratiska samhället. De argument mot förbud som betonar individens demokratiska fri- och rättigheter (som religionsfriheten) kan enligt samma teori ingå i en diskurs av ”religious framing” (Gresch m fl., 2008).

När Diskrimineringsombudsmannen (DO), i december 2010, kom med sitt beslut⁸⁷ att ett förbud mot ansiktsslöjan bryter mot diskrimineringslagen, var det bland annat motiverat med rättighetsargument (Gresch m fl., 2008). Vi kan se DO:s uttalande som ett uttryck för argument inom ”religious framing”-diskursen. DO hänvisar till religionsfrihet och att ”rätten att bära religiös klädsel är skyddad”.

6.3.3 ANSIKTSSLÖJAN SOM SYMBOL FÖR KVINNOFÖRTRYCK?

De som argumenterar för att ansiktsslöjan skall förbjudas menar bland annat att ett förbud skulle vara ett sätt att hjälpa de kvinnor som bär den genom att ta ställning mot kvinnoförtryck. Vi anser dock att kvinnoförtryck tar sig uttryck på många olika sätt i olika

⁸⁷ Se Bilaga 1.

kulturer och sammanhang, vilket även DO, Katri Linna, konstaterar i sitt beslut angående Alia Khalifa:

DO: Att utestänga kvinnor som bär niqab från utbildning främjar varken deras eller andra kvinnors jämställdhet. Missaktning mot kvinnor kommer till uttryck på många sätt i alla kulturer, t.ex. genom sexualisering av kvinnors kroppar eller genom att hänvisa kvinnor till att sköta hem och barn. Men sådana uttryck kan inte elimineras genom att vi utestänger enskilda kvinnor från grundläggande arenor i samhället.

Som vi sett finns det även de i debatten som menar att ansiktsslöjan är ett uttryck för kvinnoförtryck men att ett förbud är fel väg att gå, då det skulle marginalisera dessa kvinnor ytterligare. Ett förbud skulle då endast kriminalisera symptomen utan att orsaken behandlas. Denna åsikt kan vi även se i Frankrike där exempelvis Marie-George Buffet istället för förbud vill se samtal och förebyggande åtgärder, för att undvika att bärandet av ansiktsslöjan blir en allt vanligare praxis (*Buffet contre le niqab*, 2010). Att dessa kvinnor skulle bli än mer marginaliserade genom ett eventuellt förbud skulle kunna leda till en förstärkning av en så kallad "community separateness" där människor lever parallella liv utan att vara del av ett och samma samhälle (Kiliç, 2008). Vi kan även dra paralleller till Turkiet och de siffror som visar att graden av kvinnor som yrkesarbetar gått ned med ca 13 procentenheter sedan slöjförbud inom offentlig sektor infördes 1981 ("Turkey's headscarf ban", 2010).

Samtliga kvinnor vi intervjuat beskriver att de ofta upplever situationer där människor provoceras av deras klädsel. Flera av dem säger att de ibland undviker att åka kollektivt och röra sig på offentliga platser, då de vissa dagar inte orkar möta omgivningens reaktioner. Sofia ifrågasätter, i samband med att hon berättar om en sådan händelse, att ett förbud verkligen skulle handla om att människor vill deras eget bästa och befria dem från "förtrycket". Hon tror snarare att det handlar om att hon för vissa människor symboliserar en fiende och ett hot mot dessa människors "frihet", då de tillskriver slöjan en mening hon inte kan identifiera sig med. Vi ser i Sofias analys paralleller till Guptas resonemang om att fixeringen av slöjan kommit att likna något av en fetisch (Gupta, 2006). Sofia ifrågasätter förbudsivrarnas ädla motiv och menar att om det verkligen handlade om hennes befrielse som förtryckt kvinna, så hade människor inte bett henne "ta av sig skiten" utan gett henne numret till kvinnojouren.

I den svenska förbudsdebatten kan vi se att det bland annat finns en uppfattning att kvinnor som bär ansiktsslöja är förtryckta då de tvingas täcka sig. Här vill vi uppmärksamma att det finns en tendens att koppla samman påkläddhet med ofrihet. Samtidigt finns tankar om att

kvinnans frigörelse bör innebära att inte gå med på den kommersiella exploateringen av kvinnans kropp. En del personer väljer medvetet att inte gå med på de förväntningar som ställs på dem, hur de ”ska” se ut och bete sig i enlighet med deras genusroll. Tarlo skriver om ”the knowing feminist” som ofta ger sig in i denna debatt (Tarlo, 2006) vilket vi även kan se i den svenska debatten. Det skulle kunna ses som att kvinnor som bär ansiktsslöja och ”the knowing feminist” inte nödvändigtvis har olika intressen, utan värjer sig mot samma fenomen i samhället – exploateringen och objektifieringen av kvinnan.

Vi har tidigare i analysen behandlat kvinnornas resonemang kring det fria valet. De menade då att i och med att de själva valt att bära ansiktsslöja inte är förtryckta, vilket, som vi var inne på tidigare, inte utesluter att ansiktsslöjan kan ses som en symbol för ett patriarkalt förtryck på en strukturell nivå. Flera kvinnor menar att ett eventuellt förtryck inte sitter i slöjan som sådan, utan att det handlar om hur relationen till ens partner ser ut över lag. Nora, Monika och Sofia är inne på det när de berättar om kvinnor i deras omgivning som inte bär slöja alls, men som de anser leva i förnedrande och förtryckande relationer. Om de kvinnor som bär ansiktsslöja verkligen är förtryckta hjälper det inte att tvinga dem att ta av sig denna, något som även är en del av DO:s motivering till att ansiktsslöjan inte bör förbjudas. I det resonemang som kvinnorna vänder sig emot kan vi återigen se hur slöjan får symbolisera en hel struktur av kvinnoförtryck där den tillskrivs mer mening än den kan bära (Gupta, 2006), och att om den förbjuds tar man itu med kvinnoförtrycket som sådant.

I analyserna ovan kan vi se att ansiktsslöjan tillskrivs en mängd olika innebörder och får symbolisera en mängd olika företeelser som kvinnorna själva inte känner igen sig i. Hur kommer det sig att just den muslimska typen av slöja laddas med så många olika innebörder? Den kristna varianten, till exempel nunnans dok, förknippas snarare, som Roald pekar på, med fromhet och hängivenhet till Gud (Roald, 2001). Enligt Roald har detta att göra med att den muslimska slöjbäraren är en ”outsider” i länder som historiskt präglats starkt av kristendomen. En ”outsider” som symboliserar ”inkräktandet” av främmande idéer till det rådande religiösa landskapet. Detta blir tydligt i relation till de kvinnor vi intervjuat då de är svenska medborgare, födda och uppvuxna i Sverige, men blir ”främmande” i samma stund som de konverterar till islam. Detta utanförskap förstärks än mer när de väljer att bära ansiktsslöja, vilket de själva ser som en fromhetshandling och ett sätt att komma närmare Gud.

6.3.4 ANSIKTSSLÖJAN SOM SYMBOL FÖR EXTREMISM?

Flera röster i den svenska förbudsdebatten lyfter fram att bärandet av ansiktsslöja inte skall accepteras då det är ett uttryck för extremistisk och fundamentalistisk islam. De kvinnor vi intervjuat menar att det är absurt att påstå att de skulle vara extremister bara för att de bär ansiktsslöja. Mariam berättar att hon även får kommentarer från andra muslimer som menar att hon med sin ansiktsslöja symboliserar extremistisk islam. Islamism, extremism och fundamentalistisk islam är begrepp som ofta används i debatten utan att det specificeras vad som avses med dem. Begreppen associeras per automatik med något negativt, ofta med inslag av våld och ”anti-väst”-propaganda. Med dessa förenklade tolkningar av begreppen ses de kvinnor vi intervjuat som symboler för en våldsamt, ”anti-demokratisk” och förtryckande islam som genom slöjan visar på motvilja att moderniseras (Said, 1997 resp. Scott, 2007).

Som vi sett tidigare problematiserar Nadia begreppet fundamentalism och menar att det för henne står för någonting bra och fint. Enligt henne har fundamentalistisk islam genom okunnighet kommit att likställas med våldsamma handlingar som utförs av enskilda personer som kallar sig muslimer. Hon vill att islam skall studeras utifrån sina källor och inte via den bild som media ofta ger. Hennes resonemang får stöd av Dabbous-Sensenigs resonemang. Dabbous-Sensenigs menar att debatten ofta förs från två diametralt olika positioner angående meningen och syftet med slöjan. För de flesta muslimer ses slöjan som en religiös plikt, men för ”västerländska” samhällen blir slöjan en symbol för bristande integration och fundamentalistisk islam. En fundamentalistisk islam som ofta kopplas samman med terrorattackerna den 11 september 2001.

Andra skribenter problematiserar förbudsdebatten i anslutning till riksdagsvalet i september 2010, som en del av en större diskurs av främlingsfientlighet där Folkpartiet Liberalerna använder sig av, och spår på, det främlingsfientliga samhällsklimatet. Detta kan vi se som en trend att argumentera utifrån en ”cultural frame” där det främlingsfientliga klimatet populistiskt utnyttjas för att vinna röster (Gresch m.fl. 2008).

6.3.5 SLUTSATS ANALYS – KVINNORNAS TANKAR OM FÖRBUDSDEBATTEN I SVENSK STORSTADSPRESS

Den svenska förbudsdebatten kan generellt sägas spegla två diskurser av ”religious” (betoning av religiösa fri- och rättigheter) respektive ”cultural frame” (betoning av kulturella skillnader). Vi kom fram till att argumentet att kommunikation inte är möjlig med någon som täcker ansiktet, samt att kvinnornas konfession utgör ett hinder för professionalitet, är förenklade. Skolan som en ”neutral miljö” är varken möjlig eller önskvärd då skolan skall vara en tillåtande miljö där det reflekteras kring olikheter.⁸⁸ Vi kan, utifrån debatten och kvinnornas berättelser, se att ansiktsslöjan och den person som bär den, tillskrivs mening och stereotypiserade egenskaper. Detta blir tydligt när vi applicerar teorier om slöjan som symbol i vår analys. Den slöja som muslimska kvinnor bär ses inte som ett uttryck för fromhet och hängivenhet till Gud på samma sätt som den kristna nunnans dok, utan blir istället en symbol för främmande och inkräktande idéer i det ”västerländska” samhället. Ansiktsslöjan tillskrivs förenklade och ibland felaktiga bilder av islam som speglas och förstärks i media. Kvinnor med ansiktsslöja tillskrivs en singulär identitet som muslim, och de beskrivs ofta som förtryckta och icke-svenska. Ibland sätts likhetstecken mellan kvinnor som bär burqa i Afghanistan och kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige, vilket ger debatten en utgångspunkt som inte verkar stämma överens med den svenska kontexten. I debatten om ansiktsslöja finns även en förenkling av vad kvinnoförtryck kan innebära. Bakom argumentet att ett förbud skulle hjälpa och befria de kvinnor som bär ansiktsslöja, kan således tanken om slöjan som symbol för något främmande och ”den andre” skönjas.

⁸⁸ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94, ”Skolan skall sträva efter att varje elev: Kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen”. Hämtad från skolverket.se den 11 januari 2011.

7. KONSEKVENSANALYS

Vi avslutade samtliga intervjuer med frågan hur ett eventuellt förbud i utbildningssystemet skulle påverka kvinnornas val av utbildning, och om de i så fall skulle kompromissa med sitt användande av ansiktsslöja för att utbilda sig. För flera av kvinnorna skulle ett förbud av ansiktsslöja i utbildningsväsendet begränsa deras möjligheter att delta, både som student och som yrkesverksam, då de flesta inte skulle välja att sluta använda ansiktsslöjan för att kunna studera eller arbeta.

Vissa av de kvinnor vi intervjuat prioriterar utbildning högre än andra. Sofia och Nadia studerar båda på högskola för tillfället, de uttrycker att de älskar att studera och de har planer på att fortsätta med det framöver. Nora och Monika har inga planer på att studera i nuläget, men de skulle kunna tänka sig att kompromissa och ta av sig ansiktsslöjan vid studier om det gällde något som var viktigt för dem, eller för att kunna få jobb. Mariam har påbörjat en lärarutbildning som hon nu har gjort uppehåll från. Hon skulle vilja fortsätta sin utbildning men anser att läget idag känns för osäkert. Om det infördes ett förbud och hon fortfarande levde med en man som kunde försörja henne, skulle hon inte ”offra” ansiktsslöjan. Om hon däremot skulle känna sig tvungen att studera eller jobba för att få en inkomst, efter att ett förbud införts, skulle hon kunna tänka sig att ta av sig ansiktsslöjan i vissa situationer:

MARIAM: Jag hade säkert redan nu varit mer på högskola om det var tillåtet med niqab, men nu ser jag liksom, de skulle säkert redan första dagen kalla mig till rektorn på grund av att jag har niqab.

AC: Hm.

MARIAM: Alltså, diskrimineringsombudsmannen har ju inte ens bestämt något ännu⁸⁹, så det funkar ju inte ännu. Men om det skulle bli ett förbud ser jag direkt ingen möjlighet till att fortsätta studera alls. Då skulle jag gå där med min halva utbildning, utan att avsluta den.

AC: Du skulle inte ta av dig niqaben i skolan?

MARIAM: Om jag inte var tvungen. Om jag skiljde mig till exempel, men jag tror inte det skulle ske liksom. Om det skulle ske, och jag skulle va ensam, kanske flytta tillbaka till mina föräldrar, självklart skulle jag ta av mig niqaben då. Det skulle inte fungera hos mina föräldrar, till exempel, för jag respekterar dem mer än så. Så att det skulle inte fungera. Och om jag var tvungen att studera, tvungen att arbeta, skulle jag ta av mig den.

AC: Mm.

MARIAM: Men inte om jag har en man som arbetar och inte om jag är hemmafru och såna saker. Men jag skulle vilja studera bara för skojs skull, jag skulle vilja studera för att få lite mer pengar, jag skulle vilja studera för att bidra till mitt samhälle, och såna saker. Och då skulle...

AC: Hade du... Så om det hade varit tillåtet, om du hade varit säker på att det varit okej att ha niqab i skolan, så hade du varit i skolan nu?

MARIAM: Jag tror det faktiskt.

⁸⁹ När intervjun genomfördes den 29 november 2010 hade DO ännu inte kommit med sitt beslut.

Tre av de fem kvinnor vi intervjuat skulle alltså kunna tänka sig att kompromissa med användande av ansiktsslöjan om det infördes ett förbud inom utbildningsväsendet. Då främst av anledningen att de skulle uppleva sig vara tvingade då de inte kunde försörja sig och samtidigt bära ansiktsslöja. För Nadia och Sofia däremot, som studerar på universitet idag, skulle det inte vara aktuellt att ta av sig ansiktsslöjan för att fortsätta studera vid ett eventuellt förbud. De skulle i så fall välja nätbaserade studier eller avbryta sina studier om det inte skulle gå att finna lösningar.

SOFIA: Gud har öppnat upp dörrar för mig, det har funnits lösningar. Folk påstår att ”du kan inte studera och du kan inte jobba”. Jag menar det var en period då jag både jobbade och studerade, och var självförsörjande och gick inte på några bidrag och hade min egen lägenhet, så det...

AC: Och hade niqab.

SOFIA: Ja precis.

AC: Sen till slut här så tänkte jag fråga. Vad... Skulle ett niqabförbud i utbildningssystemet påverka dig?

SOFIA: Ja jag tror...

AC: I ditt val av utbildning till exempel?

SOFIA: Jag skulle ju inte... det har ju varit min skräck. Liksom när du berättade att de har beslutat i fördel till Alia så blev jag ju överlycklig, för det här betyder ju jättemycket för mig. Jag älskar att studera, jag är den eviga studenten. Jag menar jag skulle kunna studera i tio år till om det vore så. Så många olika ämnen inom så många olika områden, och det skulle göra mig förkrossad om jag inte skulle ha den möjligheten. Och ... Men jag tror inte att jag skulle... att jag skulle kanske ta av mig den. För det skulle kännas som ett nederlag för mig, att jag har låtit någon annan diktera vad jag ska göra och inte göra.

AC: Mm.

SOFIA: Så det skulle inte kännas rätt för mig.

AC: Så om det skulle bli ett förbud så skulle du liksom inte kompromissa med ditt niqab-bärande.

SOFIA: Nej alltså jag tror ...alltså jag kan ju inte... Jag vet inte vad som händer imorgon, jag kan ju inte svara. Men utifrån den övertygelse som det känns att jag har, så skulle jag aldrig kunna tänka mig det, just för att det skulle kännas som ett nederlag för mig. Det skulle liksom kännas som en förlust, jag har förlorat, jag har liksom gett upp.

Nadia svarar såhär:

AC: Om det skulle bli ett förbud i utbildningssystemet, skulle det påverka dig nu? Du går ju på högskola nu.

NADIA: Ja, precis, det kommer ju påverka mig eftersom att om det skulle förbjudas ... alltså min motivering, eller vad säger jag? Inte motivering utan motivation och mitt mål är ju inte bara att gå ut den här utbildningen på tre år, det är ju bara grundutbildningen. Sen vill jag gärna i framtiden ta magisterexamen och doktorera kanske.

AC: Mm.

NADIA: Om möjligheten finns.

AC: Ja.

NADIA: Så om jag väljer att fortsätta i framtiden, och de liksom inför ett förbud då, så är det klart att det kommer att påverka mig.

AC: Skulle du välja att kompromissa med ditt niqabbärande eller skulle du sluta?

NADIA: Alltså det beror på vad man menar med kompromissa. Menar man att jag ska ta av mig niqaben till exempel inne på hela högskolan och visa mig för alla män som jag då till exempel kan gifta mig med, så kommer jag inte kompromissa med det. Men om det innebär att jag ska ta av mig kanske i en sal där det bara finns kvinnor, och det inte innebär alltså... något annat, att jag skulle visa mig för män och så. Då är det ju tillåtet i grund och botten.

AC: Ja, just det. Men du skulle inte till exempel föreläsa som doktorand för män och kvinnor?

NADIA: Och ta av mig niqaben?

AC: Ja?

NADIA: Nej.

AC: Nej.

NADIA: Nej, det skulle jag inte göra. Då skulle jag satsa på att föreläsa på distans. (skratt)

Nadia berättar också att hon haft mycket positiva upplevelser av att studera på universitet och campus:

NADIA: Och det ska jag också säga, att jag har absolut inte stött på något problem över huvud taget nu när jag läser på högskolan.

AC: Hm.

NADIA: Innan jag började på högskolan, jag har gått där i ett och ett halvt år nu, jag har ett och ett halvt år kvar.

AC: Ja.

NADIA: Så... förberedde jag mig på att jag skulle återigen behöva gå in i strid för min sak.

AC: Ja.

NADIA: Och jag var jättenervös innan första dagen, "Hur ska det här gå?" men det gick super! Alltså det gick till och med så bra att det var en som kom fram till mig när jag satt med en vän med ett ... alltså jag skulle göra grupparbete, så var det en kvinna som kom fram: "Hej, jag heter så och så, jag jobbar för integrationen" eller nåt liknande sa hon. Så hon bara: "Skulle inte du kunna komma till mitt kontor och berätta lite om din niqab?" Jag bara "Okej, nu kanske de kommer" liksom och "Du kan inte klä dig så och så..." så jag bara "Absolut!" så bestämde vi en tid och så kom jag till hennes kontor. "Men berätta lite om dig själv" typ som vi gjorde i början. Så jag berättade "Jag heter så och så" och så vidare.

AC: Ja.

NADIA: Och så hon bara: "Men tycker du att folk har bemött dig bra?" jag bara "Ja" och hon: "Om det är någonting, så bara kom till mig och berätta".

AC: Nämen?

NADIA: Jag bara wow! Jag blev jätteglad. Och såna här småsaker, det betyder mycket för att glädja, verkligen.

Sofia uttrycker sin glädje över diskrimineringsombudsmannens beslut till Alia Khalifas fördel. Hon menar att det ökar möjligheterna till att hitta situationsanpassade lösningar:

SOFIA: Det är ju det, jag blev ju jätteglad över det här för att det här öppnar ju massa dörrar för att man ska kunna ha en dialog, hitta lösningar. Jag menar om, om jag liksom går en utbildning och min lärare tycker att: "Du, jag har svårt att kommunicera med dig." Ja men då måste vi ju kunna prata om det här. "Vad är orsaken till att du inte kan kommunicera med mig? För att du tycker jag är skrämmande, främmande eller för att du är ovan vid mig? Ja men då kanske vi behöver ha lite mer dialog mellan varandra så kommer du märka att det kanske inte är alls så svårt att kommunicera med mig."

Dessa kvinnors berättelser visar att det går att studera på universitet och högskola och samtidigt bära ansiktsslöja.

Vi kan se att de kvinnor i vår studie som prioriterar utbildning högt, inte i dagsläget skulle välja att kompromissa med bärandet av ansiktsslöja för att kunna studera, på så vis att de skulle visa sitt ansikte för män (som de teoretiskt skulle kunna gifta sig med). Om det inte skulle gå att finna andra lösningar på plats i skolan eller genom att läsa på distans skulle de välja att avbryta sina studier. En av de kvinnor som inte studerar idag uppger att hon sannolikt hade fortsatt sin utbildning om hon känt att det finns ett tillåtande klimat för ansiktsslöja. Detta visar att det redan i dagsläget, trots frånvaro av ett lagstadgat förbud, upplevs finnas inofficiella hinder för dessa kvinnor att studera.

Ett förbud av ansiktsslöja skulle ske på bekostnad av dessa kvinnors deltagande i campusbaserad högre utbildning. Motivet att ett förbud skulle underlätta för dessa kvinnor, vilket anges i den centerpartistiska motionen *Användningen av burka eller niqab*, anser vi inte ha någon grund. Ett förbud skulle leda till att dessa kvinnor begränsas på ett sätt som inte främjar vare sig deras personliga utveckling, samt att mångfalden på skolor och universitet begränsas.

Vi vill avsluta med ett utdrag från DO Katri Linnas beslut i fallet Alia Khalifa, där hon uttrycker att utbildning kan vara en plattform för utveckling och formandet av egna val:

DO: Utbildning är grunden för tillträde till arbetslivet och därmed tillgång till ett socialt sammanhang utanför hemmet och möjlighet till egenförsörjning. Utbildning är en nyckel till de dörrar som utestängt och alltjämt utestänger kvinnor och bromsar utvecklingen mot full jämställdhet. Denna långsiktiga strävan bör inkludera alla kvinnor, oavsett deras religiösa tro och val av klädsel.

8. SAMMANFATTNING & AVSLUTANDE REFLEKTIONER

8.1 SAMMANFATTNING

Via samtalsintervjuer med fem kvinnor som bär, eller har burit, ansiktsslöja har vi undersökt följande frågeställningar:

- Hur motiverar de kvinnor vi intervjuat att de bär ansiktsslöja?
- Vilka argument lades fram debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöjan i svensk storstadspress under perioderna 2009-09-20 – 2009-10-31 och 2010-08-01 – 2010-08-31?
- Hur ställer sig de kvinnor vi intervjuat till de argument som läggs fram i debatten om ett eventuellt förbud av ansiktsslöja i svensk storstadspress?

Vi har analyserat de svar vi fick av dessa kvinnor med hjälp av tidigare forskning och teorier som berör slöjan som symbol, den inom-islamiska debatten angående vad som anses vara lämplig klädsel för kvinnor, samt hur debatten om olika slags slöjor har förts i media och bland beslutsfattare i andra europeiska länder. Nedan följer en kort sammanfattning av vad vi, med utgångspunkt i den första och sista frågeställningen, kommit fram till i vår analys:

Vi har i vår analys funnit att kvinnorna motiverar sitt beslut att bära ansiktsslöja på olika sätt. De hänvisar både till teologiska och personliga motiv, och dessa kvinnor är en minoritet i en inomislamisk debatt där det inte finns någon teologisk konsensus angående ansiktsslöjan som islamisk praxis. Fyra av de fem kvinnor vi intervjuat är konvertiter. Slöjan är starkt förknippad med förandet av en kvinnlig muslimsk identitet, men ansiktsslöjan kan dock inte reduceras till att enbart bli ett ”statement” för den nya religiösa identiteten som konvertit. Kvinnorna betonar även en spirituellt dimension av att bära ansiktsslöja som ett sätt att komma närmare Gud och att följa Guds vilja, så som de uppfattar den. Vi har sett att denna spirituella aspekt förbises i den svenska debatten om ett eventuellt förbud.

De kvinnor vi har intervjuat anser att argumenten för ett förbud (såsom kommunikations-svårigheter, ansiktsslöjan som uttryck för bristande jämställdhet och islamisk extremism, etcetera) är förenklade och ofta utan grund. Vi kan, utifrån debatten och kvinnornas

berättelser, se att ansiktsslöjan och den person som bär den, provocerar en omgivning där exploatering, snarare än täckande, av män och kvinnors kroppar till stor del är normen. Ansiktsslöjan och den person som bär den tillskrivs mer mening, fler egenskaper och en större symbolik än de kan bära. Kvinnorna kan själva inte identifiera sig med denna symbolik och mening som kopplar samman ansiktsslöjan med ”den hotande andre”, islamisk extremism, förtryckta kvinnor, oförmågan att skilja på profession och konfession etcetera.

Ett förbud av ansiktsslöja skulle ske på bekostnad av dessa kvinnors deltagande i campusbaserad högre utbildning. Kvinnornas berättelser vittnar dessutom om att det går att studera på universitet och högskola och samtidigt bära ansiktsslöja. Vi hoppas att vi med denna studie har pekat på vikten av att ha ett mer verklighetsförankrat beslutsunderlag. Vi anser att det är viktigt att ta reda på vilka personer det är som skulle beröras samt vilka effekter ett eventuellt förbud skulle kunna få, så ett beslut inte fattas på felaktiga och kanske till och med fördomsfulla grunder.

Vi vill återigen påpeka att våra resultat inte nödvändigtvis är representativa för gruppen kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige, som helhet. Vi har intervjuat fem kvinnor och graden av generaliserbarhet är begränsad utifrån en studie som denna. Vi tror ändå att vår studie är ett nyanserande bidrag i en stundtals generaliserande debatt.

Studien har väckt många intressanta frågor för fortsatta undersökningar. Bland annat skulle det vara intressant med en ingående demografisk studie gällande hur många som bär ansiktsslöja i Sverige och vilka de är. De siffror och uppgifter vi tagit del av i tidigare forskning är något oklara och motsäger kvinnornas uppskattning av antalet kvinnor som bär ansiktsslöja i Sverige. Kvinnornas berättelser och reflektioner kring ansiktsslöjan som eventuell symbol för kvinnoförtryck har väckt intresse att analysera dessa mer ingående utifrån ett genusperspektiv. En djupare analys av konvertiter och deras konstruktion av en ny religiös identitet skulle också vara intressant i relation till ansiktsslöjan. Till exempel ansiktsslöjan som ett sätt att ”komma ikapp” och visa sin hängivenhet som ”nykomling” i islam. Det finns en mängd teorier och publikationer på detta tema, och vi har bara skummat på ytan av intressanta analyser utifrån teorier om konvertering och identitetsbyggande.

8.2 AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Vi har under arbetet med denna studie än en gång blivit medvetna om att ju mer vi läser och ju mer vi lär oss om olika företeelser, desto svårare blir det att generalisera och förenkla. Ökad kunskap leder inte alltid till större klarhet men kanske till en större ödmjukhet inför tillvarons komplexitet. I vår studie har vi fått se konkreta exempel på hur muslimer har många olika uppfattningar om hur islam skall tillämpas i praktiken. Vilket visar på att islams källor är lika tysta som alla religiösa skrifter. Den säger ingenting, det är människan, i detta fall muslimer, som tolkar, läser och för Koranens talan.

Vi kommer båda snart ta examen på lärarutbildningen. Det som oroar oss mest när vi tänker på vår framtida yrkesroll är inte muslimska slöjor av olika slag. Det vi ser som viktigare frågor är snarare huruvida det kommer finnas ett fungerande skolhälso-team som fångar upp elever som mår dåligt, tillräckliga resurser för elever i behov av särskilt stöd, tillgång till bra läromedel, en stöttande ledning, bra samarbete med kollegor med mera. Listan kan göras lång. Vi är dessutom medvetna om, vilket vi redan erfarit på vår verksamhetsförlagda utbildning, att det finns många elever som bär ”osynliga ansiktsslöjor” i klassrummet, vilket i större utsträckning än en ”fysisk” ansiktsslöja kan påverka undervisningen: Hon som inte kan koncentrera sig på grund av att hon inte sov natten innan. De elever som lever under utvisningshot. De som inte ätit någon lunch, han som är tokkär, eller hon som inte kan fokusera då hon bråkat med sina föräldrar. Utöver dessa ”osynliga ansiktsslöjor” kan vi med all säkerhet veta att alla dessa elever kommer vara påverkade av de förhållanden de vuxit upp under. Miljöer som präglats av starka politiska åsikter, främlingsfientlighet, starka religiösa övertygelser, olika kulturer, flerspråkighet, akademisk utbildning eller analfabetism. Skolans miljö är inte, och kommer aldrig att bli, en neutral miljö där olikheter inte märks. Inga lärare, varken i det obligatoriska eller frivilliga utbildningssystemet, har som uppgift att förenkla världen, utan visa på dess komplexitet och mångfald. En mångfald som borde finnas representerad även i skolans värld. Vi hoppas att vi gett ett underlag för dig som i framtiden kan komma i kontakt med denna typ av diskussioner, inte minst inom utbildningssystemet.

Vi har i vår studie sett flera exempel på kvinnor som bär ansiktsslöja och studerar på universitet utan problem. Varför skall något som bevisligen fungerar väl förbjudas? Hur länge ska vi fortsätta dra upp gränser där ”de” inte är en del av ”oss”?

Debatten får oss att reflektera över religiositetens och religioners plats i vårt samhälle. Förståelsen för att människor är religiösa, och hur de uttrycker sin religiositet kan ses som bristfällig. Detta blir synligt i debatten vi studerat, till exempel då kvinnornas religiösa motiv till att bära ansiktsslöja inte uppmärksammas nämnvärt. Hur kvinnorna själva argumenterar för sin sak ses inte som relevant då diskussionen egentligen inte handlar om dem som individer, utan att de symboliserar den fundamentalistiska religionens inkräktande i det som ses som ett sekulärt samhälle.

Vi vill nu, efter att du läst denna studie, återigen ställa frågan vi inledde vår studie med: Vad tänker du när du ser en kvinna med niqab? Kanske har du nu en mer nyanserad bild av vilka dessa kvinnor är, varför de täcker sitt ansikte, vad ett förbud skulle innebära och om det är rätt väg att gå.

KÄLLOR

AlMunajjed, M. (1997). *Women in Saudi Arabia Today*. New York: McMillan's Press.

Assemblée nationale. (2010) *La Mission d'Information sur la Pratique du Port du Voile Intégral sur le Territoire National*. (Travaux de la mission d'information). Paris: Assemblée Nationale. Hämtad den 29 december 2010 från:
www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/voile_integral.asp

Assemblée Nationale. (2010) *Résolution sur l'attachement au respect des valeurs républicaines face au développement de pratiques radicales qui y portent atteinte*. (Texte adopté no 459, « Petite loi ») Paris: Assemblée Nationale. Hämtad den 28 december 2010 från: www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/ppr_34-1_valeurs_rep.asp

Assemblée Nationale. (2010) *Société : interdiction de la dissimulation du visage dans l'espace public*. Paris: Assemblée Nationale. Hämtad den 30 december 2010 från:
www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/dissimulation_visage_espace_public.asp

Banchoff, T. (Red.), 2007, *Democracy and the New Religious Pluralism*, Oxford: Oxford University Press.

Bibel 2000, Första Mosebok 24:64-65.

Buffet: contre le niqab, «des débats citoyens plutôt qu'une loi». (2010, 1 juli) *Liberation*. Hämtad den 30 december 2010 från: www.liberation.fr/politiques/0101612504-buffet-contre-le-niqab-des-debats-citoyens-plutot-qu-une-loi

Dabbous-Sensenig, Dima (2010) "Speaking in His Name? Gender, Language and Religion in the Arab Media", i Nielsen, J. S. & Christoffersen, L. (Red.). *Shari'a as discourse: legal traditions and the encounter with Europe*. Farnham: Ashgate.

Diskrimineringsombudsmannen. (2010). *Niqabförbud strider mot diskrimineringslagen*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen. Hämtad den 4 januari 2011 från: www.do.se/sv/Press/Debattartiklar/Niqabforbud-strider-mot-diskrimineringslagen/

Esaiasson, P., m fl. (2002) *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Esposito, J. L. (Red.). (1995), *The Oxford Encyclopedia of the Modern Muslim World*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Förenta Nationerna. (1979/81). *Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor*. (CEDAW) Förenta Nationernas generalförsamling. Hämtad från 5 januari från: <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/karnkonventionerna/konventionen-om-avskaffande-av-all-slags-diskriminering-av-kvinnor-cedaw/>

Gardell, M. (2005) *Bin Ladin i våra hjärtan - globaliseringen och framväxten av politisk islam*. Avesta: Leopard.

Giddens, A. (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Gresch, N., m fl., (2008). Tu felix Austria? The Headscarf and the politics of "Non-issues". *Social Politics*, 15(4), 411-432.

Hallaq, W. B. (2009). *An Introduction to Islamic law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ibn Rushd Hederspris 2009 tilldelades Islamguiden. (22 april 2009). *Ibn Rushd*. Hämtad den 11 januari 2011 från: <http://www.ibnrushd.se/index.php?id=56>

Jensen, G. T., & Østergaard, K. (2007). *Nye muslimer i Danmark Møder og omvendelser*. Højbjerg: Univers.

Kauppi, N. (2000). *The politics of embodiment: habits, power, and Pierre Bourdieu's theory*. Berlin: Peter Lang.

Kiliç, S. (2008) The British Veil Wars. *Social Politics*, 15(4), 433-454.

Kiliç, S., m.fl., (2008) Introduction: The Veil: Debating Citizenship, Gender and Religious Diversity. *Social Politics*, 15(4), 397-410.

Kneif, A. (2010). Liberté, égalité, de feministes! Revealing the Burqa as a pro-choice issue. *Humanist*. (Sept-Oct). Hämtad den 28 december 2010 från:
www.findarticles.com/p/articles/mi_m1374/is_5_70/ai_n55224284/

Koranens budskap (2002), (M. K. Bernström, övers.). Stockholm: Proprius förlag
Kristendomen ska prioriteras i skolan. (2010, 10 oktober). *Svenska Dagbladet*. Hämtad den 9 januari 2011 från: www.svd.se/nyheter/inrikes/kristendomen-ska-prioriteras-i-skolan_5483341.

Lagerberg, H. (2007). *Lärarna - Om utövarna av en svår konst*. Stockholm: Ordfront.

Månsson, McGinty, A. (2006). *Becoming Muslim – Western Women's Conversions to Islam*. USA: Palgrave.

Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: a feminist interpretation of women's rights in Islam* (M. J. Lakeland, övers.). Reading, Mass: Addison-Wesley.

Projet de loi sur la burqa: "avis défavorable" du Conseil d'Etat. (2010, 14 maj). *Le Post*. Hämtad den 29 december 2010 från: www.lepost.fr/article/2010/05/14/2072885_projet-de-loi-sur-la-burqa-avis-defavorable-du-conseil-d-etat.html

The Quran, (M. Asad, övers.). Hämtad den 14 december 2010 från: islamawakened.com

Roald, A. S. (2001). *Women in Islam: the Western experience*. London; New York: Routledge.

Said, E. (1997). *Covering Islam: How the media and the experts determine how we see the rest of the world*. London: Vintage.

Saktanber, A., Çorbacıoğlu, G., (2008). Veiling and Headscarf-Skepticism in Turkey. *Social Politics*, 15(4), 514-538.

Saudi cleric favours one-eye veil (2008, 3 oktober). *BBC News*. Hämtad den 8 januari 2011 från: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7651231.stm

Scott, J. W. (2010). *Slöjans politik*. (S. Clyne Sundberg, övers.). Hägersten: Tankekraft.

Sen, A. (2006). *Identitet och våld* (A. Sörmark, övers.). Göteborg: Daidalos.

Sista hindret för burkalag undanröjt. (2010, 7 oktober). *Dagens Nyheter*. Hämtad den 4 januari 2011 från: www.dn.se/nyheter/varlden/sista-hindret-for-burkalag-undanrojt

Skolverket. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94*. Hämtad den 11 januari 2011 från: skolverket.se

Svensson, J. (1996). *Muslimsk feminism: några exempel*. Lund: Teologiska institutionen.

Tarlo, E. (2006). *The Hidden Features of the Face Veil Controversy*. Open University: The Ferguson Centre for African and Asian studies.

Turkey's headscarf ban one from which no one graduates. (2010, 10 november). *The Hürriyet Daily News*. Hämtad den 28 december 2010 från: <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=discrimination-for-headscarf-not-limited-to-universities-research-says-2010-11-10>

Unken sexualmoralism i rättssystemet. (2011, 11 januari). *Metro Göteborg*, s 2.

Warburg, M., & Skovgard-Petersen, J. m fl., (2009). *Rapport om brugen af niqab og burka*. Köpenhamn: Köpenhamns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier (ToRS).

Zahedi, A. (2007). Contested Meaning of the Veil and Political Ideologies of Iranian Regimes. *Journal of Middle East Women's Studies*, (3)3, s. 75-98.

367 musulmanes portent le voile intégral en France. (2009, 20 juli). *Jeune Afrique*. Hämtad den 29 december 2010 från: www.jeuneafrique.com/Article/DEPAFP20090730091616/

Bilaga 1

Diskrimineringsombudsmannens beslut i fallet Alia Khalifa:

”Niqabförbud strider mot diskrimineringslagen”

A är ung kvinna och troende muslim. Av religiösa skäl bär hon niqab, ett plagg som döljer ansiktet förutom ögonen. I januari 2009 påbörjade hon en ettårig barnskötarutbildning på Västerorts vuxengymnasium i Stockholm. På skolan finns en ordningsregel som förbjuder eleverna att bära plagg som täcker ansiktet. A fick besked att hon inte kunde gå utbildningen så länge hon bar niqab. Hon gjorde då en anmälan till DO. Efter utredning har jag nu fattat beslut i ärendet.

Det jag har att ta ställning till i ärendet är inte om det är bra eller dåligt att bära niqab, utan om A har blivit diskriminerad av skäl som har samband med hennes religion. Jag ska heller inte ta ställning till om det går att arbeta som barnskötare iförd niqab. Ärendet handlar om A:s rätt att gå en utbildning.

Den rättsliga prövningen följer ett givet schema: rätten att bära religiös klädsel är skyddad, men mot det ska ställas de krav som arbetsuppgifterna eller utbildningen ställer.

Rätten att bära religiös klädsel innebär till exempel inte att man kan åsidosätta skyddsföreskrifter. Men skolan – eller en arbetsgivare – måste först försöka hitta lösningar på eventuella hinder och först om detta inte låter sig göras kan en person utestängas.

Att utestänga en elev från undervisning bara för att hon bär niqab, utan att ta hänsyn till de specifika förutsättningarna för deltagandet, strider därför enligt DO:s uppfattning mot diskrimineringslagen.

Diskrimineringslagen förpliktar också skolan att arbeta förebyggande för att ge alla elever lika möjligheter. Skolorna ska bland annat försöka undanröja hinder som följer av elevers religiösa övertygelse. Tanken bakom dessa krav, som antagits enhälligt av riksdagen, är att tillgången till utbildning för alla oavsett faktorer som kön och etnisk tillhörighet eller religion är centrala för ett integrerat och demokratiskt samhälle.

Stockholms stad, som ansvarar för verksamheten vid Västerorts vuxengymnasium, har inväntat att niqab är ett kulturellt uttryck snarare än ett religiöst, men den distinktionen saknar betydelse. Diskrimineringsgrunderna religion och etnisk tillhörighet kompletterar varandra så att vad som kan uppfattas som ett kulturellt eller traditionellt uttryck i allmänhet faller in under någon av dessa diskrimineringsgrunder

Det DO haft att ta ställning till är om niqab påverkar skolans möjlighet att bedriva utbildning på barnskötarprogrammet och om eventuella praktiska problem kan lösas. I förarbetena till diskrimineringslagen anges att förbud för elever att bära klädsel med religiös bakgrund kan godtas om det ”väsentligt skulle försvåra kontakten och samspelet mellan lärare och elever eller medföra särskilda risker vid laborationer eller liknande övningar”.

Stockholms stad motiverar sitt förbud med pedagogiska och sociala skäl samt behovet att kunna identifiera personer som vistas på skolan. När A anmälde Västerorts vuxengymnasium till DO lovade skolan dock att hon skulle få gå kvar på utbildningen till dess att DO fattat beslut i ärendet.

A har vid det här laget genomgått utbildningen med gott resultat. Hon kan därigenom sägas ha visat att hennes niqab inte utgjort ett hinder för undervisningen. Kontakten med andra elever och lärare har fungerat bra. Under lektionstid har hon oftast kunnat sitta så att manliga klasskamrater inte kunnat se hennes ansikte och hon har därför inte behövt bära sin niqab. A har också förklarat sig villig att visa ansiktet närhelst skolans personal skulle behöva identifiera henne.

Sammanfattningsvis kan DO inte se att det funnits några bärande skäl för att förbjuda A att delta i undervisningen på barnskötarprogrammet iförd niqab. Västerorts vuxengymnasium har baserat sitt niqab-förbud på Skolverkets principbeslut från 2003 där verket öppnade för möjligheten för skolor att förbjuda heltäckande slöja. Beslutet har gett skolan visst fog för sin tolkning, men skolan borde ha beaktat det diskrimineringskydd inom utbildningsväsendet som infördes 2006, alltså efter att Skolverket fattade detta beslut.

Eftersom A trots förbudet har fått gå utbildningen är det inte självklart att det föreligger ett missgynnande i diskrimineringslagens mening. Frågeställningen i ärendet rör dessutom ett begränsat antal kvinnor och i de få fall där saken aktualiserats tycks skolorna ha kunnat finna praktiska lösningar i enlighet med diskrimineringslagens intentioner.

DO väljer därför att inte driva ärendet till domstol för rättslig prövning. Som diskrimineringsombudsman är jag dock orolig för den hätskhet och de förenklingar som präglat debatten kring niqab. Många har velat utestänga kvinnor som bär plagget från att delta i utbildningar, utifrån perspektivet att niqab är ett uttryck för kvinnoförtryck och måste bekämpas.

Skyddet för allas grundläggande rättigheter är en av grundvalarna i vår demokrati. Till skillnad från stater som genom förbud eller påbud vill styra medborgarna i en viss religiös eller icke-religiös riktning har Sverige valt att värna en demokratisk princip om individens fria vilja att uttrycka eller låta bli att uttrycka sin religiösa övertygelse.

Som diskrimineringsombudsman värnar jag principen om alla kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter och jag gör det utifrån det regelverk som riksdagen har lagt som ram för vårt samhälle.

Att utestänga kvinnor som bär niqab från utbildning främjar varken deras eller andra kvinnors jämställdhet.

Missaktning mot kvinnor kommer till uttryck på många sätt i alla kulturer, t.ex. genom sexualisering av kvinnors kroppar eller genom att hänvisa kvinnor till att sköta hem och barn. Men sådana uttryck kan inte elimineras genom att vi utestänger enskilda kvinnor från grundläggande arenor i samhället.

Jag tror i stället att utbildning kan vara en plattform för kvinnor att fortsätta utvecklas och forma sina egna val. Utbildning är grunden för tillträde till arbetslivet och därmed tillgång till

ett socialt sammanhang utanför hemmet och möjlighet till egenförsörjning. Utbildning är en nyckel till de dörrar som utestängt och alltjämt utestänger kvinnor och bromsar utvecklingen mot full jämställdhet.

Denna långsiktiga strävan bör inkludera alla kvinnor, oavsett deras religiösa tro och val av klädsel.

Katri Linna

Diskrimineringsombudsman

Publiceringsdatum: 2010-11-30

Bilaga 2

Ord- och begreppslista⁹⁰:

<i>ansiktsslöja</i>	Det begrepp vi valt att använda som beteckning för slöjor som täcker ansiktet. I detta fallet avses niqab då burqa, enligt vår vetenskap, inte används i Sverige.
<i>burqa</i>	slöja som täcker ansiktet och har ett nät framför ögonen, används främst i Afghanistan och Centralasien.
<i>fitna</i>	”The Arabic root f-t-n means ‘burn’. It is used also of melting gold or silver with fire, to try them. Hence it is both a burning and a trial, or a temptation and by extension a seduction or a charming – an enchantment. ... The Arab lexicons give <i>fitnah</i> as a synonym for ‘error’, ‘crime’; Satan is <i>al-fatin</i> , <i>al-fattan</i> , because he leads people into error.” (Esposito, 1995, Del 2, s. 26-27)
<i>hadith</i>	profettraditionen, omfattande nedskrivna litteratur om vad profeten anses ha sagt och gjort (plural: ahadith)
<i>hijab</i>	huvudduk eller sjal för kvinnor, eg. draperi, gardin
<i>iman</i>	tro
<i>khimar</i>	Ordet nämns i Koranen Sura 24:31 och kännetecknas idag som: ”a head covering draped over the neck and sometimes covering the shoulders.” (Esposito, 1995, Del 1, s. 385)
<i>niqab</i>	slöja som täcker ansiktet men inte ögonen
<i>salafi</i>	Islamisk rörelse med rötter i wahhabismen. Ordet <i>salaf</i> betyder de tre första generationerna muslimer. Som rörelse tar salafi avstånd från rättskolorna och menar att man skall tolka Koranen och profetens <i>sunna</i> direkt utan mellanhänder, för att veta hur man skall leva som muslim. Detta för att undvika förvanskade tolkningar och religiösa innovationer, så kallad <i>bida</i> . Salafiter är formalister i den meningen att de följer profetens sunna bokstavligt, vilket särskilt gäller dess yttre uttryck.
<i>sunna</i>	Profetens alla yttranden och handlingar, hans ”sed”. Sunna inkluderar även profetens efterföljares sed, inklusive hans fruar. När vi refererar till ”islams källor” avser vi Koranen och sunna. Sunna återfinns i haditherna.
<i>sufism</i>	Förenklat betecknat som ”islamisk mysticism” i en västerländsk kontext. ”The original sense of sufi seems to have been ‘one who wears wool’. By eighth century the word was sometimes applied to Muslims whose ascetic inclinations

⁹⁰ Ordlistan är baserad på Roald, 2004 och Esposito, 1995.

led them to wear coarse and uncomfortable woollen garments. ... In general, the Sufis have looked upon themselves as Muslims who take seriously God's call to perceive his presence both in the world and in the self. They tend to stress inwardness over outwardness, contemplation over action, spiritual development over legalism, and cultivation of the soul over social interaction." (Esposito, 1995, Del 4, s. 102-103)

- talfiq* att kombinera olika rättsskolors principer eller lagar. (Roald, 2004, s. 311)
- tawhid* Guds enhet, monoteism
- wahhabism* Islamisk reformrörelse, grundad av Muhammed ibn Abd al-Wahhab i slutet av 1700-talet på arabiska halvön. Abd al-Wahhab tolkade Koranen och haditherna bokstavligt och ansåg att de arabiska traditioner som gällde för profeten Muhammed och hans samtid var den enda äkta och sant islamiska. Wahhabismen är en strikt fundamentalistisk tolkning av islam, vilken fokuserar på detaljerade föreskrifter av hur islam skall tillämpas i praktiken.

Bilaga 3

Illustrationer – olika typer av slöja⁹¹:

1. Burqa

2. Chador

3. Hijab

⁹¹ Dessa illustrationer är hämtade från internet och anges inte uttryckligen vara skrivskyddade.

4. Jilbab

5. Khimar

6. Niqab

Bilaga 4

Motion till riksdagen
2009/10:K250

av Staffan Danielsson och Lennart Pettersson (c)

Användningen av burka eller niqab

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda och återkomma med förslag om tydliga gränser för användningen av burka eller niqab i Sverige.

Motivering

Vi lever i ett öppet och demokratiskt samhälle. För att detta ska fungera väl är det viktigt med gemensam respekt för denna öppenhet och demokrati. Det krävs för att vi ska kunna känna trygghet i vår vardag.

För oss känns det främmande att det ska vara möjligt att leva och verka i detta samhälle om man samtidigt vill dölja sina ansikten. Öppenhet och demokrati präglas av att vi har rätt att ha avvikande uppfattningar, att vi har rätt att demonstrera. Rätten att få tycka olika och vara olika är central i en demokrati.

Det finns dock gränser även i en demokrati för hur vi ska förhålla oss till varandra. Vi ska respektera våra medmänniskor och underlätta för varandra och det innebär att vi inte alltid kan göra det som vi kanske vill.

Att få och våga visa sitt ansikte är för oss en viktig rättighet i en demokrati men det kan också vara en skyldighet – just med tanke på respekten för omgivningen.

Vi föreslår i en annan motion att det ska vara förbjudet att maskera sig vid demonstrationer. Det hör inte hemma i en demokrati. Det är positivt med demonstrationer. Det vitaliserar demokratin men det är rimligt att var och en som demonstrerar också öppet står för sina åsikter. Ingen är nämligen tvungen att demonstrera.

Att bära speciella kläder, att ha på sig symboler för saker som man vill stödja, eller att bära särskilda huvudbonader eller slöja är i grunden – menar vi – naturliga inslag i ett fritt och demokratiskt samhälle med yttrandefrihet, religionsfrihet och demokrati. Gränser

för detta kan dock behöva sättas av t.ex. säkerhetsskäl i arbetslivet eller för att det begränsar demokratiska rättigheter.

Det finns också de som döljer sitt ansikte av religiösa skäl. Det kan ske i form av burka eller niqab. Med all respekt för religionen har vi svårt för att förstå att detta kan vara tillåtet i dagens svenska samhälle. Det är en sak att man vill dölja håret med någon slags huvudduk. Det finns många modeller av huvudbonader och i en del fall är det t.o.m. positivt att bära en sådan. Kök och restauranger är exempel på detta men där det tyvärr brister i många fall. Samtidigt finns det ett antal s.k. uniformsyrken där det ibland kan vara viktigt med en enhetlig klädsel. Här är det tveksamt om man som individ kan kräva att får ha en egen huvudbonad.

Den märkliga seden att låta kvinnor bära, eller acceptera att kvinnor ständigt döljer sina ansikten i s.k. heltäckande burka eller niqab är däremot bekymmersam.

Detta är både en fråga om demokrati och jämställdhet. Ingen kvinna ska känna sig tvingad att dölja sitt ansikte. För att underlätta för dessa kvinnor skulle det vara ett gott stöd med en lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället, på skolor och på arbetsplatser.

Deltar man t.ex. i en demonstration iklädd dessa, fungerar de i praktiken som en maskering, och skulle då ju omfattas av ett tilltänkt maskeringsförbud.

Det känns överhuvudtaget svårt i ett öppet samhälle som Sverige att acceptera en sedvänja där kvinnor åläggs, själva accepterar eller vill bära burka eller niqab utanför sina hem. Människans ansikte – ögon, näsa, mun – är hennes kontaktyta mot omvärlden och mot andra människor och att tänka sig ett öppet samhälle, där alltfler människor döljer ansiktet för varandra i t.ex. offentliga miljöer samt på sina arbeten och i skolor känns inte som en framtidsväg.

Religionsfrihet är en oerhört viktig grundlagsskyddad rättighet men det finns gränser även för denna. Vi menar att en gräns rimligen går vid att vilja eller åläggas att dölja sitt ansikte i t.ex. offentliga miljöer och på sitt arbete. Här bör ett öppet demokratiskt samhälle överväga att sätta en gräns, och vi föreslår att regeringen låter utreda denna fråga.

Stockholm den 25 september 2009

Staffan Danielsson (c)

Lennart Pettersson (c)

Bilaga 5

Alia Khalifas debattartikel

Förbjud mig inte att vara mig själv

- Vålvilliga krafter vill förbjuda heltäckande slöja - för kvinnornas skull. Men om de lyckas utesluts jag från samhället, skriver Alia Khalifa i Rinkeby

Kvällsposten - 2009-09-20 - Sida: 4 - Sektion: SID - Del: 1

Författare: ALIA KHALIFA

Jag har burit heltäckande slöja - niqab - sedan i i fjol. Jag tog beslutet efter noggranna studier av islam. Niqab är en del av islam och inte en kulturell sedvänja som många i okunskap hävdar.

Inom de fyra islamiska rättsskolorna anser en del att niqaben är obligatorisk, medan andra menar att det enbart är en stark rekommendation. Jag har valt att bära niqab och är fullt övertygad om att den för mig närmare min Skapare.

När jag i våras började en barnskötarutbildningen på Åsö vuxengymnasium i Tensta, hade ingen till en början några problem med min klädsel. Lärarna såg visserligen lite chockade ut, men det var inte förrän den andra veckan jag kallades ut och fick reda på att rektorn hade tagit ett beslut om att förbjuda niqab. Hon hävdade att förbudet berodde på pedagogiska skäl, att det är svårt att undervisa någon som täcker allt utom ögonen. Enligt mig är det ett grundlöst argument. I Sverige finns fler utbildningsformer än den traditionella. Vid distansstudier träffar exempelvis lärarna sällan sina elever eftersom allt sker via nätet. Det är bevis nog för att utbildning och niqab kan fungera om chansen bara ges.

Jag har dessutom bra betyg och har fått beröm för såväl grupparbeten som redovisningar. Som person är jag väldigt utåtriktad med en bra samarbetsförmåga, så att anta att jag är reserverad och inkapabel att delta i diverse klassrumsmoment är befängt. Bara för att man täcker sig innebär det inte per automatik att man är tillbakadragen och att ens förmåga att tänka har upphört.

Muslimska kvinnor med niqab är verkligen inte omedgörliga. Jag har vid flera tillfällen påpekat för rektorn att jag är villig att kompromissa genom att exempelvis sätta mig längst fram i klassrummet med ansiktet bart. Många klasskamrater, framför allt manliga, ansåg heller inte att min niqab var problematisk.

Rektorns andra argument var att niqaben skulle vara en säkerhetsrisk, att ingen skulle veta vem som fanns innanför slöjan. Även det bemötte jag med stor förståelse. Jag gick med på att identifiera mig så ofta som skolan krävde för att möta dem halvvägs.

I min egen umgängeskrets finns två levande bevis på att kvinnor med niqab kan studera. Det går alldeles utmärkt, deras universitet har som regel att man måste uppvisa ID-kort vid salstenta. Mina väninnor identifierar sig inför kvinnliga professorer innan varje tenta och hittills har det inte uppstått några problem. Om det fungerar på akademisk nivå, borde det inte vara något hinder i mitt fall heller.

Jag ser alltid glaset som halvfyllt, men när jag slutligen insåg att rektorn kom med skrottretande invändningar mot alla mina förslag, bestämde jag mig för att vända mig till diskrimineringsombudsmannen.

Jag har fått lov att slutföra mina studier oavsett vad DO kommer fram till. Men även om det har lösts sig för mig, anser jag att ingen har rätt att frånta andra kvinnors rätt till utbildning. Jag skulle bli den sista eleven med niqab att någonsin studera på skolan i fall dessa krafter får sin vilja igenom. Förr innebar kvinnokampen en kamp om rätten att rösta, i dag gäller den rätten att själv välja önskad klädsel.

De som förordar ett förbud mot niqab tror säkert att de gör någonting gott. Vad de inte förstår är att det skulle leda till ännu mer isolering och utanförskap, företeelser som Sverige länge bekämpat. Därför är det så paradoxalt när dessa människor försöker förbjuda niqab med hänvisning till kvinnors rättigheter. Det är inte jag som begränsar mig själv, som många tycks tro, utan det är ett fåtal högt uppsatta personer som försöker diktera mitt liv och sätta upp onödiga hinder. Alla svenskar borde bli skrämda när myndigheter vill råda över människors val av klädsel. I dag är det niqab, i morgon jeans.

ALIA KHALIFA, 24, bor i Rinkeby. Hon kom från Egypten till Sverige när hon var fyra år. När hon inte studerar försöker hon få tid att umgås med familjen och sina vänner.

Bildtext: "De som förordar ett förbud mot niqab tror säkert att de gör någonting gott. Vad de inte förstår är att det skulle leda till ännu mer isolering och utanförskap", skriver Alia Khalifa.

©Kvällsposten eller artikelförfattaren.

Bilaga 6

Sammanställning av tidningstexter

Tidningstexter period ett: 090920- 091031

- Debattgrannar. (2009, 3 oktober). *Göteborgs-Posten* s. 55.
- Demokratin har sina fel och brister. (2009, 12 oktober). *Metro - Göteborg*, s. 6.
- Demokratin har sina fel och brister. (2009, 12 oktober). *Metro - Riks*, s. 6.
- Demokratin har sina fel och brister. (2009, 12 oktober). *Metro - Skåne*, s. 8.
- Demokratin har sina fel och brister. (2009-12 oktober). *Metro - Stockholm*, s. 6.
- De vill förbjuda burka i Sverige. (2009, 6 oktober). *Expressen* s.10
- De vill förbjuda burka i Sverige. (2009, 6 oktober). *GT* s. 8
- De vill förbjuda burka i Sverige. (2009, 6 oktober). *Kvällsposten* s. 8
- Förbjud mig inte att vara mig själv. (2009, 20 september). *Expressen*, s. 4
- Förbjud mig inte att vara mig själv. (2009, 20 september). *GT*, s. 4
- Förbjud mig inte att vara mig själv. (2009, 20 september). *Kvällsposten*, s. 4.
- Förbjud slöjor i grundskolan. (2009, 10 oktober). *Expressen*, s. 2.
- Jag kan inte hävda rätten att gå klädd i bikini i moskén. (2009, 24 september). *Dagens Nyheter*, s. 6.
- Lärare måste få se ansikten. (2009, 29 september). *Metro - Göteborg*, s. 24.
- Lärare måste få se ansikten. (2009, 29 september). *Metro – Riks*, s. 16.
- Lärare måste få se ansikten. (2009, 29 september). *Metro - Skåne*, s. 24.
- Lärare måste få se ansikten. (2009, 29 september). *Metro - Stockholm*, s. 44.
- SD:s grova indelning hotar att krackelera samhället. (2009, 21 oktober). *Göteborgs-Posten*, s. 23.
- Varför välja utanförskap? (2009, 21 september). *Göteborgs-Posten*, s. 2.

Tidningstexter period två: augusti månad 2010

- Använd förnuftet. (2010, 5 augusti). *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- Beslöja din sura min. (2010, 8 augusti). *Expressen*, s. 6.
- Beslöja din sura min. (2010, 8 augusti). *GT*, s 6.
- Beslöja din sura min. (2010, 8 augusti). *Kvällsposten*, s. 6.
- Beslöjning är inget problem. (2010, 5 augusti). *Svenska Dagbladet*, s. 12.
- Björklund efter dansk förebild. (2010, 5 augusti). *Aftonbladet*, s. 2.
- Björklund försöker bara stjäla väljare. (2010, 5 augusti). *GT*, s. 11.

Fakta: Heltäckande slöja. (2010, 5 augusti). *Göteborgs-Posten*, s 34.

Farthinder det enda resultatet i Västsverige. (2010, 31 augusti) *Göteborgs-Posten*, s. 4.

Fp beroende av populistiska fluff-förslag. (2010, 6 augusti). *Göteborgs-Posten*, s. 54.

FP:s förslag upprör. (2010, 5 augusti). *Göteborgs-Posten*, s. 34-35.

FP-skratt. (2010, 6 augusti). *Sydsvenskan*, s. 5.

Främlingsfientligt Valet – 46 dagar kvar. (2010, 5 augusti) *Expressen*, s. 16-17.

Föräldrars ansvar när elever stör. (2010, 9 augusti) *Aftonbladet*, s. 11.

Föräldrar kan tvingas med till klassrummet. (2010 9 augusti) *Svenska Dagbladet*, s 8.

Här går vi inte maskerade. (2010, 30 augusti). *GT*, s. 5.

Jan Björklund vill förbjuda burka och niqab i skolan. (2010, 5 augusti). *Dagens Nyheter*, s. 12.

Med täckta ansikten kan vi inte mötas. (2010, 29 augusti) *Svenska Dagbladet*, s. 20-21.

Rektor avgör bättre utan burka. (2010, 5 augusti). *Sydsvenskan*, s. 4.

Skolborgarråd rasar mot DO om slöjbeslut. (2010, 5 augusti). *Dagens Nyheter*, s. 12.

Så vill MP bygga nytt i Stockholm. (2010, 9 augusti). *Svenska Dagbladet*, s. 6.

Varför ta upp en icke-fråga just nu? (2010, 5 augusti) *Göteborgs-Posten*, s. 35.

200 000 skiljer blocken åt. (2010, 15 augusti) *Göteborgs-Posten*, s. 35.

Bilaga 7

Intervjuexemplar – Argument för och mot ett förbud av ansiktsslöja:

1. För förbud i skolan, men mot förbud på allmän plats

”Den kvinna som väljer att bära burka eller niqab har rätt att göra det. Det ska politiken inte lägga sig i. Men det betyder inte att den som väljer en sådan klädsel har rätt att bära den överallt och i alla sammanhang. Grunden i lärande kräver kommunikation. Ansiktsuttryck och kroppsspråk är en viktig del. Och då fungerar det inte med vare sig burka eller niqab.”

Magdalena Andersson, aktiv i moderatkvinnorna. (GP 091003 Del 1, Sid. 55)

- Vissa yrken kräver speciellt utformade arbetskläder, och det är inget konstigt med det.
- Skolan skall vara en neutral miljö. Barn skall inte påtvingas religiösa symboler eller en religiös identitet.
- Ett förbud innebär en tidig markering för kvinnor som vill studera med ansiktsslöja, att de inte kommer att få jobb.
- Det är inte en demokratisk rättighet att inte känna sig kränkt.
- Arbetsgivare har rätt att kräva av sina anställda att de är på sitt arbete främst i egenskap av sitt yrke (profession), inte av sin religiösa bekännelse (konfession).
- Det står inget om niqab i Koranen.

2. För generellt förbud (dvs på skolor, arbetsplatser och på allmän plats)

- Ansiktsslöja är en symbol för kvinnoförtryck. Ett förbud skulle ha stöd av FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Det är vår skyldighet att avskaffa sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor, samt att ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster som grundar sig på föråldrade hierarkiska könsroller för män och kvinnor.
- Kvinnans påstådda samtycke är inte en ursäkt för en kränkande eller diskriminerande handling, eller för ett kränkande och diskriminerande beteende. Det är svårt att hålla isär egentligt samtycke från kulturell eller religiös vana.
- Den ansiktsslöjann är ett uttryck för extrem och fundamentalistisk islam. Att förbjuda den skulle vara en markering att man inte accepterar den typen av islam. Det har ingenting med islamofobi att göra. Att det är få som bär niqab är irrelevant.
- En allmän plats är inte allmän om vi inte kan möta varandra ansikte mot ansikte. Vi lever i ett öppet land och det är respektlöst mot våra lagar och seder att inte visa ansiktet.

3. Mot förbud

- Staten ska inte skall lägga sig i hur människor väljer att klä sig. Lagen skall värna om den personliga integriteten.
- Lagen skall värna om de demokratiska fri- och rättigheterna, som omfattar religionsfriheten.
- Ansiktsslöja ses som ett uttryck för ojämlikhet och kvinnoförtryck, men förbud leder till ökat utanförskap. Genom att inkludera dessa kvinnor i samhället samt genom öppen debatt, kan vi jobba för ökad jämlikhet.
- Det går oftast att hitta lösningar utan förbud, genom samtal och kompromisser mellan berörda parter. Lagstiftningen är bra som den är.

- Kvinnorna måste själva få ta ansvar för sina val.
- Viljan att arbeta skall uppmuntras inte förbjudas. Ett förbud leder till ökad isolering.
- Ett förbud skulle kunna skapa fientlighet gentemot beslutsfattare, vilket i sin tur skulle kunna leda till att fler använder ansiktsslöja just för att det är förbjudet.

Bilaga 8

Intervjuguide

Introduktion:

Berätta om oss, vad vi gör och varför - vad det här skall leda till osv.
Anonymisering.

Frågor:

Bakgrund

Berätta gärna om ditt liv och vem du är! (ålder, familj, intressen, födelseort/land)

Har du alltid varit muslim?

Om inte, när blev du det?

Hur länge har du burit niqab?

Berätta om vid vilka tillfällen du bär den och vid vilka tillfällen du väljer att ta av den.

Inspiration/teologi

Vad fick dig att börja bära niqab?/Vad ledde fram till ditt beslut?

Vart hämtar du din inspiration/teologiska stöd ifrån?

Ser du det som att du tillhör någon speciell grupp eller liknande?

Är du med i någon förening?

Hur många känner du till som bär niqab i Göteborg?

Hur ser du på tiden kring profeten?

Har du bott utomlands/i muslimskt land med niqab?

I så fall: Hur bemöts du där? / Vilka skillnader i Sverige?

Hur har din nära omgivning reagerat på ditt val?

Hur reagerar muslimer runt omkring dig?

Hur bemöts du när du rör dig offentligt?

Begränsas din vardag av att du bär niqab?

Den svenska debatten om förbud mot ansiktsslöja?

Känner du till debatten?

Vad säger du om argumenten?

(Vi presenterar sammanfattning. Ett argument i taget.)

Skulle ett niqabförbud i utbildningssystemet påverka dig?

Avslutning:

Något du vill tillägga som du inte tycker vi tagit upp?

Tack för dina svar!

Bilaga 9

Mohammed Knut Bernströms översättning av verser i Koranen som rör

kvinnans klädsel:

[24:31] Och säg till de troende kvinnorna att de bör sänka blicken och lägga band på sin sinnlighet och inte visa mera av sina behag än vad som [anständigtvis] kan vara synligt; låt dem därför fästa slöjan så att den täcker barmen. Och de skall inte låta sina behag skymta inför andra än sin make, sin fader, sin svärfader, sina söner, sin makes söner, sina bröder, sina brorssöner, sina systersöner, närstående kvinnor, dem som de rättmätigt besitter och sådana manliga tjänare, som inte längre känner begär efter kvinnor, eller barn som ännu inte har begrepp om kvinnlig nakenhet. Och låt dem inte gå med svajande gång för att dra uppmärksamheten till sina dolda behag. Troende! Vänd er till Gud i ånger [över era fel och synder]; kanske skall det gå er väl i händer!

[33:53] TROENDE! Gå inte in i Profetens hus annat än om ni inbjudits till en måltid och [gå då inte in] förrän vid utsatt tid. Men om ni har inbjudits, stig in [när tiden är inne]. Och ta avsked när måltiden är över och dröj er inte kvar för att samtala i förtrolighet. Det besvarar Profeten, som av finkänslighet [drar sig för att be er gå]. Men Gud drar sig inte för [att säga] sanningen. När ni behöver vända er till [Profetens hustrur] för att be om något, tala då till dem från andra sidan av ett förhänge; detta är bästa sättet för er och för dem att bevara hjärtats renhet. Och företa er ingenting som kunde förarga eller såra Profeten. Och ta inte under några omständigheter [någon av] hans änkor till hustru efter hans död! Inför Gud skulle detta vara en oerhörd handling.

[33:59] Profet! Säg till dina hustrur och dina döttrar - och till [alla] troende kvinnor - att de [utanför hemmet] noga sveper om sig sina ytterplagg; på så sätt blir de lättare igenkända [som anständiga kvinnor] och undgår att bli ofredade. Gud är ständigt förlåtande, barmhärtig.